

ABDULHAKİM ŞER'Î CÜZCÂNÎ

Vürek Zırları

Aktaran: Rıdvan Öztürk

ABDÜLHAKİMŞER'İ CUZCANÎ

YÜREK SIRLARI

Aktaran

Rıdvan ÖZTÜRK

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
YAYINCI SERTİFİKASI NUMARASI
44040

ISBN: 978-625-8414-39-4

BASKI

ŞELÂLE OFSET

Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cad. No: 22 Karatay / Konya
MATBAA SERTİFİKASI NUMARASI: 13361

Konya, Ağustos 2022

PALET YAYINLARI

Mimar Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya
Tel. 0332 353 62 27
www.paletyayinlari.com.tr

عبد الحكيم شرعي جوزجاني

يورك سرلري

رضوان اوزتورك

قونيه

ABDÜLHAKİM ŞER'Î CUZCANÎ

YÜREK SIRLARI

Aktaran

Rıdvan ÖZTÜRK

Konya

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Üstat Cuzcanî Hakkında	11
Söz Başı	23
Şer'i Cuzcanî'nin Konuşma Metni	51
Ben Kahraman Özbek'im Şiiri	65
Özbek Türkçesi İle Yazılmış Müstakil Şiirler	72
Rubailer	211
Farsî-Darî Diliyle Yazılmış Şiirler	221
Kaynakça	268

SUNUŞ

2014 yılında yayımladığımız “*Günümüz Afganistanlı Özbek Şairleri*” kitabımızda kısa bir özgeçmişi ve iki şiiri ile Türkiye okuyucusuna tanıttığımız Seyid Abdülhakim Şer’i Cuzcanî’nin bizzat gözden geçirip tekmil ederek tarafımıza göndermiş olduğu “*Yürek Sırları*” adlı şiir kitabını Türkiye Türkçesine aktarıp yayına hazırlamak bizi ziyadesiyle memnun etmiştir.

Prof. Dr. Abdülhakim Şer’i Cuzcanî ile 2016 yılında Mevlana’yı ziyaret amacıyla geldiği Konya’da yakından tanışma fırsatı bulduk. Konya’da bulunduğu sıralarda büyük şehir belediyesinin ilgili kişileri tarafından Cuzcanî’ye, eserlerinin bir kısmının Türkiye Türkçesine aktarılması önerisinde bulunuldu. Bu şekilde Özbekistan’daki İslam düşüncesi ve İslami ilimler alanındaki gelişmelerin bir örneğinin Türkiye’deki okurlara kazandırılması amaçlanmaktaydı. Müellif de bu teklifi memnuniyetle karşılamıştı.

Bu çerçevede öncelikle yazarın İslam hukuku alanında önemli bir yere sahip olan “*İslam Hukuku, Hanefî Mezhebi ve Türkistan Fakihleri*” adlı eserinin, yine tarihe bir nevi tanıklık mahiyeti taşıyan “*Yürek Sırları*” adlı şiir kitabının ve tasavvufun farklı meselelerini ihtiva eden “*Tasavvuf ve İnsan*” isimli eserinin Türkiye Türkçesine aktarılması kararlaştırıldı. Bu şekilde elinizdeki eserin aktarımı bize ait olmak üzere her üç eser de Özbek Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmış oldu. Ancak yayına hazır hâle geldikten sonra mezkur belediye ilgililerinin dört yıla yakın bekletmeleri üzerine müellife verilmiş sözümüzü yerine getirmek amacıyla ve Türkiye okuyucusunun akademisyen, yazar, şair, mütefekkir, siyaset adamı gibi birçok vasfı olan Abdülhakim Şer’i Cuzcanî’yi tanımalarının çok yönlü fayda sağlayacağı düşüncesiyle kendi imkânlarımız ile yayımlatmaya karara verdik. Bu hususta bizlere yardımcı olan Palet Yayınevi’ne teşekkürlerimiz tabiidir.

“*Yürek Sırları*” adlı eserde, Türkî-Özbek dili ile yazılmış otuz dört adet müstakil şiir, yirmi bir adet rubai vardır. Bu müstakil şiirlerden bir tanesi onun şiirlerinden mülhem olarak dostu Muhammed Emin Uçkun tarafından yazılmış ve kendisine gönderilmiş olan ait olan “*Çaresizlerden Biri*” başlıklı şiirdir. Cuz-

canî'nin on bir adet de Farsî-Darî diliyle yazılmış şiir bulunmaktadır. Cuzcanî'nin şiirlerinde sevgi, muhabbet, özlem, arzu, sitem gibi şahsi ve milli duygulara yönelik konuların yanı sıra Ali Şir Nevayî gibi tarihi şahsiyetlere atıflar ile Celalabad, Amu Derya gibi Afganistan coğrafyasıyla bağlantılı mekânlara ve Cünbüş gibi oluşumlara özel yer verilmiştir. Onun fikriyatında ve hissiyatında Afganistan kadar Özbekistan'da önemli bir yer tutmaktadır. Bunda Özbek asıllı olmasının ve uzun süre Özbekistan'da kalmış olmasının elbette etkisi vardır. Ancak o aynı zamanda bütün Türklerin ve Turan coğrafyasının dünü ve bugünü ile de yürekten bağlıdır. Türk dilinin ve kültürünün hem hizmetkârı hem de yılmaz savunucusu ve yaşatıcısıdır.

Eserin başında yer alan “*Üstat Cuzcanî Hakkında*” başlıklı bölüm, Taşkent İslam Üniversitesi Öğretim üyesi Azad Ser-sinbayev tarafından hazırlanmış olup Cuzcanî'nin özgeçmişi mahiyetindedir.

Kitabın “*Söz Başı*” bölümünde Cuzcanî, genelde Türk dilini özelde Türkistan merkezli Türkî-Özbek dilini ve onun Afganistan'daki ahvalini, son zamanlarda yaşamak zorunda kaldığı zorlu cendereyi ve bu cendereden çıkış çabalarını bizzat tecrübe etmiş biri olarak şahitlik sözlerini kaleme alarak tarihe ta-nıklığını dile getirmiştir.

Şairin sosyal medya hesabında yayımladığı konuşma metni ile “*Ben Kahraman Özbek'im*” başlıklı şiiri de esere dahil edilmiştir. Bu konuşma metni ve “*Ben Kahraman Özbek'im*” şiiri, Şer'i Cuzcanî'nin kendi facebook sayfasındaki sesli mesajından Seyit Ahmet Arifoğlu tarafından Afganistan Özbek Alfabetine, tarafımızdan da Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Orijinal metin kısmen konuşma dilinin de özelliklerini yansıtmaktadır. Afganistan Türklerinin hangi şartlarda nasıl bir mücadele verdiğini birinci ağızdan dinlemek/okumak bakımından da ayrıca bir önem arz etmektedir.

Eser, Afganistan'da kullanılmakta olan Özbek Arap alfabesi ile yazılmış orijinal metin bir sayfada, Türkiye Türkçesine aktarması ise karşı sayfada olmak üzere hazırlanıp ilgili okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Arap harfli metin hem günümüz Afganistan Özbek yazı dilinin alfabesini hem de yüzyıllarca Türkistan coğrafyasının yazı dili olmuş Çağatay Türkçesinin

günümüze ulaşmış şeklini yansıtmaları bakımından Türkoloji için önemlidir. Şairimiz Abdülhakim Şer'i Cuzcanî, Farsî-Darî dilinde yazılmış şiirlerinin Özbek Kiril alfabesi ile Özbek Türkçesine çevirisini bizzat yapıp bize göndermiştir. Bu çeviriler de tarafımızdan Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Farsî-Darî dilinde yazılmış şiirlerin Türkiye Türkçesine çevirisinin tashihinde ve Arap harfli Özbek Türkçesi metinlerinin sayfa düzenlemesinin yapılmasında yardımlarını gördüğüm Afganistanlı Özbek asıllı Seyid Arif Ahmedoğlu ile Muhammet Naim Naimi'ye teşekkürlerim tabiidir

Bu çalışma ile Afganistan Özbek Edebiyatının önemli simalarından birinin tanıtılmasına ve onun nezdinde Afganistan Türkî-Özbek dili ve edebiyatının bir numunesi olan “*Yürek Sırları*”nın Türkiye okuyucusuna ve akademik camiaya sunulmasına bir katkımız olmuşsa kendimizi bahtiyar sayacağız.

Konya 2022
Rıdvan ÖZTÜRK

استاد جوزجانی حقیده¹

فنلردوکتوری پروفیسور عبد الحکیم شرعی جوزجانی مرحوم سید معصوم اوغلی حوت آیی نینگ ۱۵ کونی ۱۳۱۳ ییل (مارچ آیی ۱۹۳۴ ییل) جوزجان نینگ قدیمی مرکزی بولمیش سرپل شهریده توغلیب وایه گه ییتدی. اونینگ نسبی آته تاماندن نقشبنديه طریقته نینگ مشهور پیشواسی و نظریاتچی سی حضرت مخدوم اعظم دهیبیدی گه ییته بباره دی و آته تاماندن حضرت میر روزه دار احفادیدن بولمیش فقیه، شاعر و خطاط مرحوم قاصی محمد اسماعیل نیوهره سی در.

جوزجانی اوزبیک تیلی نی اوز آنه سی مرحومه بی بی حبیبه دن اورگندی. باشلانغیچ تعلیماتنی سرپل شهریده آلیب، پغمان ده گی آلتی ییل لیک علوم شرعیه زمانوی عالی مدرسه سینی توگندی. ۱۳۳۸ نچی ییل کابل اونویورسیتی قاشیده گی «شرعیات» فاکولته سینی بیتیرگندن کیین ۱۳۵۷ ییل گه چه اطلاعات و کلتور وزیرلیگی اداره لریده عمومی نشریات اعضاسی، «انیس» روزنامه سی تدقیق مدیری، «اصلاح» روزنامه سی تدقیق مدیری و تعطیل کونلری نشری نینگ مسئول مدیری، رادیو افغانستان ده راپورتاژلر مدیری، پروگرام لر مدیری، فولکلور ریاستی ده ریسرچ مدیری، شونینگدیک آریانا دائرة المعارف علمی و مسلکی اورین لریده ایشلب کیلدی.

او بیشینچی و آلتینچی صنف لردن شعر و ادبیات گه قیزیقیب تاغه لری بیریک عالم و شاعر مرحوم استاد عظیمی جوزجانی و مرحوم محمد قاسم قاضی زاده تشویق و ترغیبی بیلن «حکیمی» تخلصی بیلن شعر یازیشنی مشق و تمرین قبله باشله دی. اونینگ بیر منظوم طلبنامه سیگه جوابا استاد عظیمی بیر قطعه شعر یازیب اونی رغبت لنتیرگن ایدی. اوشه شعر نینگ بیر قسمی:

ای حکیمی که خداوند بدین خردی سن
طبع سر شار و بلندی بتو کرده انعام

نظم های تو همه خواندم و مسرور شدم
که به طفلی نتوان گفت چنین غز کلام

پر تو بارقه ذهّن تو سازد ظاهر
که هلال تو بتدریج شود ماه تمام

¹ آزاد سرسینبايوف
حقوقشناسلیک فنلری مگیستری، تاشکینت اسلام اونویورسیتی "اسلام حقوقی" کافدراسی کته اوقیتوچیسی

ÜSTAT CUZCANÎ HAKKINDA ¹

Prof. Dr. Abdulhakim Şer'i Cuzcanî merhum Seyid Masumoğlu 15 Hut 1312 (06 Mart 1934) tarihinde Cuzcan'ın eski merkezi olan Seripul şehrinde doğdu ve büyüdü. Onun nesebi baba tarafından Nakşibendi tarikatının meşhur ileri gelenlerinden ve nazariyatçısı Mahdum Azam Dehbidi'ye dayanır. Anne tarafından hazreti Mir Revzedar neslinden fakih, şair ve hattat merhum Kadî İsmail'in torunudur.

Cuzcanî, Özbek dilini annesi merhume Bibi Habibe'den öğrendi. İlk öğrenimini Seripul şehrinde aldıktan sonra, Pagman'daki altı yıllık Çağdaş Şer'i İlimler Medresesini bitirdi. 1338 (1960) yılında Kabil Üniversitesi "Şer'iyyat" Fakültesinden mezun olduktan sonra 1357 (1979) yılına kadar İtlaat ve Kültür Bakanlığı idaresinde genel yayın üyesi, "Enis" gazetesini inceleme müdürü, "İslah" gazetesinin inceleme müdürü ve tatil günlerinde sorumlu yayın müdürü, Afganistan Radyosunda röportajlar müdürü, programlar müdürü, folklor bölümünde tahkik ve araştırma müdürü, bunun gibi Aryana maarif dairelerinin ilmi ve mesleki birimlerinde çalışgeldi.

O, beşinci ve altıncı sınıfta iken şiir ve edebiyata ilgi duyup dayısı büyük âlim ve şair merhum üstat Azimi Cuzcanî ve merhum Muhammed Kasım Kadızade'nin teşvik ve destekleri ile "Hakimi" mahlasıyla şiir yazma girişimlerinde bulundu. Onun manzum bir talepnameğine cevaben üstat Azimi bir parça şiir yazıp onu cesaretlendirmişti. O şiirin bir kısmı:

Ey Hakimi, Allah Teâla bu küçük yaşta
Sana bol ilham ve yüce yetenek bağışlamış

Şiirlerinin tamamını okudum ve mutlu oldum
Bunların her biri çocuklukta söylenilmesi güç sözler

Senin zihninin ışık kıvılcımları saçıyor
Hilalin tedricen dolunay olacak

¹ Azad Sersinbayof, Hukuk Bilimleri Başkanı Taşkent İslam Üniversitesi "İslam Hukuku" Kürsüsü Müdürü

سعی کن از پی کسب ادب و فضل و کمال
کادمی را شرف از علم بود بر انعام

خواستی در ادبیات تخلص از من
به که درسکه اشعار زنی نقش بنام

که «حکیمی» بتو شایسته تخلص باشد
متخلص به همان باش و گذر از ابرام

جوزجانی ایش جریانیده مطبوعات بویچه امیریکه لیک پروفیسور جالف
تامانیدن آچیلگن ژورنالایسم عالی کورسینی توگتیب فراغت سندینی آلدی.
او ۱۹۷۶ ییلی سیاسی فعالیت لری اوچون سردار محمد داود بویروغی گه
بناء دولت ایشیدن بوشه تیلدی.

شرعی جوزجانی ۱۳۵۷ ییل ثور اوزگریشیدن کیین - ۱۹۷۸ ییلدن
۱۹۷۹ ییل گهجه افغانستان عدلیه وزیری و مدعی العمومی (لوی حارنوالی) بولیب
ایشله دی. او ۱۳۵۷ ییل «محبوسلر حقیده عفو و تخفیف مجازات» فرمانی لایحه
سینی ایشلب چیقیب، دولت رهبری قرارینی آگندن کیین بوتون مملکت بویچه
اون تورت مینگ (۱۴۰۰۰) محبوس نی قماقندن چیقریشکه موفق بولدی.
قالگلرنینگ حبس مدتیکه تخفیف بیریلدی. افغانستان محبس لریده بیران ته هم
عیال قالمدی.

جوزجانی ۱۹۷۹ ییل سویت اردوسی افغانستان گه کیریپ کیلیب، دولت
نی تونترگن کونی، باشقه دولت رهبرلری بیلن قماقغه سالیندی. پل چرخي تورمه
سیده ییتی ییل و اوچ آی آغیر رژیمده اوتکزگندن کیین ۱۹۸۶ ییل دوکتور نجیب
الله دوریده تورمه دن چیقریلدی. اوندن کیین قاضی القضاة بیرینچی معاونی و
امنیت عامه دیوانی رئیس بولیب ایشله دی. ۱۹۹۲ ییل اوزبیکستان یازوچی لری
اویوشمه سی تکلیفی گه بناء مشهور عارف شاعر بابا رحیم مشرب توغیلگن کونی
نی نشانلش مراسمی گه اشتراک ایتیش اوچون تاشکینت گه کیلیب اقامت قیلدی.

شرعی جوزجانی عرب، دری، ترک و پشتو تیل لرینی بیله دی. اوزبیک
و دری تیل لریده یازه دی و ایجاد قیله دی. او بیرینچی بولیب استبداد دوریده
افغانستان مطبوعاتیده اوزبیک تیلیده شعر و مقاله لر نشر ایتدی. اوزبیک تیلی و
ادبیاتی پارلاق اوتمیشی و آخرگی دورده اونینگ اچینرلی احوالی نی اورته گه
تشلب، بیرینچی مرته افغانستان مطبوعاتیده تورکی خلق لر مدنی حقوقینی آباق
آستی قیلگن دولت نی قتیق انتقاد آستیگه آلیب، تورکی تیل لرگه نشریات حقوقی
بیریلشی نی طلب قیلدی.

Edep, fazilet ve kemal kesbetmek için çabala
Çünkü insanoğlu ilmin fazileti ile şereflenir

Benden edebiyatta bir mahlas istedin
Şiirlerine kendi adını güzelce nakşetmek üzere

"Hakimî" mahlası sana en uygun mahlastır
İşte bu mahlası al ve ısrardan vazgeç

Cuzcanî matbuatta çalışırken Amerikalı Profesör Calf tarafından açılan gazetecilik yüksek kursunu bitirip belgesini aldı. O, 1974 yılında siyasi faaliyetlerinden dolayı komutan Muhammed Davud'un emri ile devlet işlerinden el çektilirdi.

Şer'i Cuzcanî 1357 (1978) yılında Nisan inkılabından sonra 1978 yılından 1979 yılına kadar Afganistan Adalet Bakanı ve amme hakkının savunucusu (Ley Harnvali) olarak çalıştı. O 1357 (1978) yılında "Mahkûmlar için af ve ceza indirimi" kanun taslağını hazırladı, devlet başkanının kararı onamasıyla da bütün ülke çapında on dört bin mahkûmun serbest kalmasını sağladı. Kalanlarına ise ceza indirimi yapıldı. Afganistan hapis-hanelerinde bir tane bile kadın kalmadı.

Cuzcanî 1979 yılında Sovyet ordusu Afganistan'a girerek devleti ele geçirdiği gün, diğer devlet görevlileri ile birlikte hapse atıldı. Puliçerhi Hapishanesinde yedi yıl üç ay ağır şartlarda kaldıktan sonra 1986 yılında Doktor Necibullah döneminde hapisten çıkarıldı. Ondan sonra Başkadı birinci yardımcısı ve Asayiş Dairesi Başkanı olarak çalıştı. 1992 yılında Özbekistan Yazarları Birliğinin teklifine binaen meşhur ârif şair Baba Rahim Meşreb'in doğum yıldönümünü kutlama merasimine iştirak için Taşkent'e gidip orada kaldı.

Şer'i Cuzcanî Arap, Darî, Türk ve Peştu dillerini bilir. Özbek ve Darî dillerinde yazılar yazmakta ve telif etmektedir. İstibdat devrinde Afganistan matbuatında ilk kez Özbek dilinde şiir ve makaleler yayımlandı. Özbek dili ve edebiyatının parlak geçmişini ve son dönemdeki onun acınacak hâlini ortaya koyup, ilk defa Afganistan matbuatında Türk halklarının medeni haklarını çiğnemiş olan devleti sert dille eleştirip, Türk dilleri ile yayın hakkının verilmesini talep etti.

۱۹۹۱ ییل اونینگ تکلیف و تشبثی بیلن دولت رهبری بویروغی اساسیده افغانستان فن لر اکادمی سی تامانیدن بویوک شاعر و دولت اربابی امیر علیشیر نوایی نینگ ۵۵۰ ییل لیگی خلق ارا سیمپوزیم آرقه لی نشانلندی . اوشبو مناسبت بیلن بیر قطار کتابلر و مقاله لر چاپ ایتیلیب ، رادیو - تلویزیون ده دوره صحبت لر اوتکزیلدی و نوایی نینگ تورکی خمسه سی مرحوم عبد الغفار بیانی مهتم لیگی بیلن بیرینچی مرته افغانستان ده کته تیراژده نشر ایتیلدی.

جوزجانی گه خدمت جریانیده قیزیل بیراق نشانی، افتخار نشانی، افغانستان مستقل لیگی ۷۰ ییل لیگی مدالی بیریلگن. ۱۹۹۱ ییل اوزبیک شعر و ادبیاتی بویچه یازوچیلر اویشمه سی نینگ علیشیر نوایی مکافاتنی آلیشگه موفق بولگن.

شرعی جوزجانی اوزبیکستان ده ۱۹۹۴ ییلدن باشلب تاشکینت دولت حقو شناسلیک انستیتوتی ده پروفیسور اکمل سعیدوف بیلن همکارلیکده اسلام حقو قی فنی دن درس بیریش گه باشله دی. ۱۹۹۶ ییل اونینگ رهبرلیکیده «افغانستان قانونچیلیگی تکاملیده اسلام شریعتی نینگ اورنی» موضوعی بویچه اوز رساله سینی یاقلب حقو شناسلیک رشته سیده دوکتورلیک (Ph.D) علمی درجه سینی آلدی.

۱۹۹۹ ییل اوزبیکستان جمهور رئیس فرمانی اساسیده تاشکینت اسلام اونویرسیتی تأسیس ایتیلیشی بیلن، جوزجانی تاپشیریلگن وظیفه گه بناء «اسلام حقو قی» کفدراسینی تشکیل ایتیب، اونده اوقيله دیگن فنلر دستورینی توزدی و اورته آسیاده یگانه بولگن «اسلام حقو شناسلیگی، حنفی مذهبی و اورته آسیا فقیه لر ی» ناملی اوقو قوللنمه سینی یازیب نشردن چیقردی. اوشبو کتاب ۲۰۰۷ ییل اوزبیکستان عالی و اورته مخصوص تعلیم وزیرلیگی تامانیدن بوتون مملکت بویچه یولگه قوییلگن کوریک تنلاوی (مسابقه) ده درسلیکلر و اوقو قوللنمه لر قطاریده اوچینچی اورینلی مکافاتنی آلیشگه موفق بولدی.

او ۲۰۰۵ ییل «اسلام حقو قی و حنفی مذهبی ترقیاتیده اورته آسیا فقیه لر ی نینگ اورنی» ناملی علمی رساله سینی حمایه قیلیب وزیرلر محکمه سی حضوریده گی عالی اتیستتسیه (بهالش) کمیسیونی تامانیدن حقو شناسلیک بویچه فنلر دوکتوری (دوکتور علوم) علمی درجه سینی، شونینگدیک ۲۰۰۶ ییل دتسینتلیک، ۲۰۰۸ ییل پروفیسورلیک علمی عنوانلر یی آلیشگه ایریشدی.

اونینگ علمی رهبرلیکیده حقو شناسلیک بویچه نگاره یوسبوا «اسلام ده عیال حقو قلرینی اورگنیش نینگ نظری-تطبیقی جهتلری» موضوعیده (۲۰۰۶ ییل)، بوزه را بیگ متووا «اسلام ده میراث مسئله لرینینگ ترتیب گه سالینیشی» موضوعیده (۲۰۰۸ ییل) دوکتورلیک علمی درجه سینی آلیش اوچون یازیلگن اوز علمی رساله لر یی حمایه قیلیشگه موفق بولدی لر.

1991 yılında onun teklif ve teşebbüsü ile devlet başkanının buyruğu doğrultusunda Afganistan Fenler Akademisi tarafından büyük şair ve devlet adamı Emir Ali Şir Nevayî'nin 550. Yıldönümü, milletler arası sempozyumla kutlandı. Bu münasebetle bir dizi kitap ve makale yayımlandı, radyo ve televizyonda da birçok sohbet yapıldı ve Nevayî'nin Türkçe Hamsesi merhum Abdülgaffar Beyani'nin titiz çalışması ile ilk kez Afganistan'da yüksek tirajda yayımlandı

Cuzcanî'ye hizmetleri için Kızıl Bayrak Nişanı, İftihar Nişanı, Afganistan'ın Bağımsızlığının 70. Yılı Madalyası verildi. 1991 yılında Özbek Şiir ve Edebiyat Yazıcıları Birliğinin Ali Şir Nevayî mükâfatını almaya muvaffak oldu.

Şer'i Cuzcanî Özbekistan'da 1994 yılından itibaren Taşkent Devlet Hukuk Enstitüsünde Profesör Ekmel Saidof ile birlikte İslam Hukuku alanında ders vermeye başladı. 1996 yılında onun danışmanlığında "Afganistan Hukukunun Gelişmesinde İslam Şeriatının Yeri" konusunda kendi ilmi çalışmasını tamamlayıp hukuk alanında doktor (PhD) unvanını aldı.

1999 yılında Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın isteği doğrultusunda Taşkent İslam Üniversitesi kurulunca, Cuzcanî görevlendirildiği vazifeye binaen "İslam Hukuku" kürsüsünü kurup, onda okunacak derslerin programlarını hazırladı ve Orta Asya'da ilk olan "İslam Hukukçuluğu; Hanefi mezhebi ve Orta Asya Fakihleri" adlı ders kitabını yazıp yayımladı. Bu kitap 2007 yılında Özbekistan Orta ve Yüksek Eğitim Bakanlığı tarafından ülke çapında yapılan müsabakada ders kitapları ve okuma materyalleri kategorisinde üçüncülük derecesine layık görüldü

O, 2005 yılında "İslam Hukuku Hanefi Mezhebi Terakkiyatında Orta Asya Fakihlerinin Yeri" adlı ilmi tezini jüri huzurunda savunup hukuk alanında doktor unvanını, yine 2007 yılında doçentlik, 2008 yılında profesörlük unvanlarını aldı.

Onun ilmi danışmanlığında hukuk alanında Nigara Yusupova "İslamda Kadın Haklarını Öğrenmenin Nazari-Tatbiki Yönleri" konusunda (2006), Buzehra Beg Metuva "İslamda Miras Meselelerinin Düzenlenmesi" konusunda (2008) yazdıkları doktora tezlerini savunup doktor oldular.

شرعی جوزجانی علمی و ادبی خدمت‌لری اوچون ۲۰۰۵ ییل اوزبیکستان جمهور رئیس‌ی اسلام کریموف فرمانی‌گه بناء دولت‌نینگ یوکسک مکافات‌ی - «دوستلیک» اوردینی بیلن مکافات‌لندی

او هر دایم اوزبیکستان و چیت ایلده بولیب اوته‌دیگن خلق ارا علمی و عملی کنفرانس‌لر و سیمینارلرگه اشتراک ایئتیب کیلماقده. ۲۰۰۲ ییل ایران‌ده بولیب اوتگن اسلام بیرلیگی کنفرانسیده «اسلام حقوقی تکاملیده اجتهادنینگ رولی» موضوعیده، ۲۰۰۴ ییل خلق ارا ایرانشناسلیک کنفرانسیده «نقش شعرای ذو اللسانین در تکامل زبان و شعر فارسی» موضوعی بویچه معروضه قیلدی. او اوزبیکستان رادیو-تلویزیونی بیلن دائمی همکارلیک‌ده. اوزبیکستان مطبوعاتیده ۱۲۰دن آرتیق علمی-ادبی مقاله‌لری نشردن چیققن.

شرعی جوزجانی یازگن کتابلر:

A-دری تیلیده:

- ۱- «دانشمند پیشاهنگ ابو ریحان بیرونی» کتابی. کابل. دولت مطبعه‌سی. ۱۳۵۷ ییل.
- ۲- «معلم ثانی ابو نصر فارابی» رساله‌سی. ژوندان مجله‌سی ۱۳۵۲ ییل سانلری.
- ۳- «طیب فیلسوف - ابو علی ابن سینا» رساله‌سی. ژوندان مجله‌سی ۱۳۵۲ ییل سانلری.
- ۴- «نگاهی به فولکلور اوزبیک و ترکمن». فولکلور مجله‌سی. ۱-۳ سانلر.
- ۵- «سرپل نینگ مشهور شخصیتلری و شاعرلری» رساله‌سی. بیدار روزنامه‌سی. ۱۳۳۱ ییل کیتمه-کیت نشر بولگن.

B-ترجمه لر:

عرب تیلیدن فارس تیلیگه ترجمه‌لر:

- ۱- «مرا بیاد آر». مشهور عرب یازوچی سی یوسف السباعی نینگ ۴۰۰ ببیتلیک رومانی. اصلاح روزنامه‌سی پا ورقی سیده. ۱۹۷۳ ییل.
- ۲- «دوازه زن». داستانلر مجموعه‌سی. یوسف السباعی. ژوندان. ۱۹۷۳ ییل سانلری.
- ۳- «نیایش شب‌ویز». دوکتور طه حسین اثری. ژوندون مجله‌سی. ۱۳۵۲ ییل سانلری.
- ۴- «مشهورترین داستانهای عشقی تاریخی». سلامه موسی اثری. پشتون ژع مجله‌سی.

Şer'i Cuzcanî ilmi ve edebi hizmetleri için 2005 yılında Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimof'un talimatıyla devlet yüksek nişanı "Dostluk" madalyası ile mükafatlandırıldı.

O, her zaman Özbekistan'da ve başka ülkelerde yapılan uluslararası ilmi ve tatbiki konferanslar ve seminerlere katılmaktadır. 2002 yılında İran'da gerçekleştirilen İslam Birliği Konferansında "İslam Hukukunun Tekamülünde İctihadın Rolü" konusunda, 2004 yılında Uluslararası İranistik Konferansında "Nakş-i Şuara-yı Zül-lisaneyn der Tekamül-i Zeban u Şiir-i Farsî" (Fars Dili ve Şirinin Gelişmesinde İki Dilli Şairlerin Rolü) konusunda bildiriler sundu. O, Özbekistan radyo ve televizyonunda sürekli programlar yapmaktadır. Özbekistan matbuatında yüz yirmiden fazla ilmi ve edebi makalesi yayımlandı.

Şer'i Cuzcanî'nin Yazdığı Kitaplar

A-Darî Dilinde

1. "Danişmend-i Pişaheng Ebu Reyhan Biruni", Kabil, Devlet Matbaası, 1357 (1978).
2. "Muallim-i Sani Ebu Nasr Farabi" Risalesi, Juvandun Dergisi 1352 (1973) yılı sayıları
3. "Tabib Feylesof – Ebu Ali İbn Sina" Risalesi, Juvandun Dergisi 1352 (1973) yılı sayıları.
4. "Nigah-i Be Folklor-i Özbek u Türkmen", Forklor Dergisi 1-3. sayılar.
5. "Seripul'un Meşhur Şahsiyetleri ve Şairleri" Risalesi, Bidar Gazetesi 1331(1952) yılında aralıklarla yayımlandı.
6. "Nakş-i Şahan ve Şairan-i Türk der Tekamül-i Zeban ve Şi'r-i Farsî" Kitabı, Baskıda

B-Tercümeler

Arap Dilinden Fars Diline Tercümeler

1. "Mara Be Yad Ar" meşhur Arap yazarı Yusuf es-Sibai'nin 400 sayfalık romanı. Islah gazetesi eki, 1973.
2. "Duvazde Zen", Destanlar Mecmuası. Yusuf es-Sibai. Juvandun 1973 yılı sayıları
3. "Niyayiş Şebaviz". Doktor Taha Hüseyin'in eseri. Juvandun Dergisi 1352 (1973) sayıları.
4. "Meşhurtarin Dastanha-yi İşkî Tarihî". Sella-me Musa'nın eseri. Peştun Jağ Dergisi.

5- «صهیونیسم چیست؟». اصلاح روزنامه‌سی.

اوزبیک تیلیدن دری تیلیگه:

- 1- «نوايي» رمانی. م. ت. آی بیك اثری. ژوندون مجله‌سی. ۱۳۵۳-۱۳۵۴ ییل‌لر سانلری.
- 2- «داستان دو دل». شرف رشیدوف اثری. ژوندون مجله‌سی. ۱۳۵۶ ییل سانلری.
- 3- «امیر خسرو بلخی». شاه اسلام شاه محمدوف و باسط موسایف اثری. عرفان مجله‌سی. ۱۳۵۲، ۱۳۵۳ ییل‌لر سانلری و هندوستان سفارتی بولیتتی.

اوزبیک تیلیده یازگن کتابلری:

- 1- «تصوف و انسان» کتابی. تاشکینت. عدالت نشریاتی، ۲۰۰۱ ییل.
- 2- «اسلام حق‌شناسلیگی: حنفی مذهبی و اورته آسیا فقیه لری». تاشکینت. تاشکینت اسلام اونیورسیتی نشریاتی، ۲۰۰۲ ییل.
- 3- «مرغینانی و اونینگ ایزداشلری». تاشکینت. تاشکینت اسلام اونیورسیتی نشریاتی، ۲۰۰۰ ییل.
- 4- «بخارالیک بویوک فقیه – ابو زید دبوسی». تاشکینت. تاشکینت اسلام اونیورسیتی نشریاتی، ۲۰۰۸ ییل.
- 5- «شرق و انسان حق‌قلری». (پروفیسور اکمل سعیدوف بیلن). تاشکینت. عدالت نشریاتی، ۱۹۹۸ ییل.
- 6- «شرق سیویلیزتسیه سی (تمدنی): انسان و حقوق». (پروفیسور اکمل سعیدوف بیلن). تاشکینت. اجتماعی فکر نشریاتی، ۲۰۰۵ ییل.
- 7- «برهان الدین مرغینانی: حیاتی و علمی میراثی». (دوکتور نگاره یوسپوا بیلن). تاشکینت. اوزبیکستان پرزیدنتی حضوریده گی دولت و جمعیت قوریلش اکادیمی سی نشریاتی، ۲۰۰۷ ییل.
- 8- «امام بخاری و زمان ما جرالری». نشر آستیده.
- 9- «امو دریا». شعرلر توپلمی. کابل. افغانستان دولت مطبعه‌سی. ۱۳۶۹ ییل.

5. “Sihyonizm Çist?”. Islah Gazetesi.

Özbek Dilinden Darî Diline

1. “Nevayî” Romanı. M.T. Aybek’in eseri. Juvandun Dergisi. 1352-1353 (1973-1974) yılı sayıları.
2. “Dastan-ı Dü-Dil”, Şeref Reşidof’un eseri Juvandun Dergisi. 1356 (1977) yılı sayıları.
3. “Emir Hüsrev-i Belhi”. Şahislam Şahmahmudof ve Basıt Musayef’in eseri, İrfan Dergisi. 1352 (1973), 1353 (1974), 1355 (1976) yılları sayılarında ve Hindistan Elçiliği Bülteninde.

Özbek Dilinde Yazdığı Kitaplar

1. “Tasavvuf ve İnsan” Kitabı. Adalet Yayınevi, Taşkent, 2001.
2. “İslam Hukukşinaslığı, Hanefi Mezhebi ve Orta Asya Fakihleri” Taşkent İslam Üniversitesi Yayını, Taşkent, 2002
3. “Murginani ve Onun İzdaşları”, Taşkent İslam Üniversitesi Yayını Taşkent 2000.
4. “Buharalı Büyük Fakih – Ebu Zeyd Debusi”, Taşkent İslam Üniversitesi Yayını, Taşkent 2008.
5. “Şark ve İnsan Hukukları“ (Prof. Ekmel Saidof ile) Adalet Yayını, Taşkent. 1998.
6. “Şark Sivilizetsiyesi (Temeddüni): İnsan ve Hukuk” (Prof Ekmel Seyidof ile), İctimai Fikir Yayını, Taşkent 2005.
7. “Burhaneddin Merginani: Hayatı ve İlmi Mirası” (Dr. Nigara Yusupova ile), Özbekistan Başkanlığı Devlet ve Cemiyet Akademisi Yayını, Taşkent, 2007.
8. “İmam Buhari ve Zaman Maceraları”, Baskıda.
9. “Amu Derya” Şiirler Mecmuası, Afganistan Devlet Matbaası, Kabil, 1369 (1990)

- 10 «یورک سرلری». شعرلر توپلمی..
- 11 «اسلام حقوقیده محتسب (امبودسمن) انستیتوتی». ۲۰۰۷ ییل.
- «جهان امبودسمن لری» کته توپلمی. (روس و اوزبیک تیللریده).
- 12 «اوزبیکستان ملی انسیکلوپیدیهسی» ده ایریم ارتیکللر.
- 13 «فلسفی لغت» و «اوزبیک فلسفهسی» کتابلریده ایریم فلسفی و عرفانی اتمهلر.

دوکتور علوم پروفیسور عبد الحکیم شرعی جوزجانی 1990 ییلدن 2008 ییل گه چه اوزبیکستان وزیرلر محکمهسی حضوریدهگی تاشکینت اسلام اونیورسیتی «اسلام حقوقی» دپارتمینتی مدیری صفتیده «فقه» و «اصول الفقه» فنلری بویچه بکلورلیک و ماسترلیک دورلری محصل لری گه درس اوتیب، اسپیرانتوره بویچه یاش تدقیقاتچی لرگه رهبرلیک قیلیب کیلدی. او عایله لیک و ۴ فرزند ی بار.

10. “Yürek Sırları” Şiirler Mecmuası, Kabil 2009.
11. “İslam Hukukunda Muhtesib (Ambudsman) Enstitüsü” 2007. “Cihan Ambudsmanları” büyük mecmuası (Rus ve Özbek Dillerinde).
12. “Özbekistan Milli Ansiklopedisi”nde bazı maddeler.
13. “Felsefî Lugat” ve “Özbek Felsefesi” kitaplarında felsefî ve irfani bölümler.

İlimler Doktoru Profesör Abdülhakim Şer’i Cuzcanî 1990 yılından 2008 yılına kadar Özbekistan Bakanlar Kuruluna Bağlı Taşkent İslam Üniversitesi “İslam Hukuku” bölümünün müdürü olarak “Fıkıh” ve “Usulu’l-Fıkıh” derslerini lisans ve lisans üstü öğrencilerine vermiş, üniversite hayatı boyunca genç araştırmacılara danışmanlık yapmıştır. O evli olup, dört çocuğu vardır.

سوز باشي

ترکی تیل لر قطاریده اوزبیک تیلی اوزیگه خاص اورین توتهدی. تیل هر بیر ملت بیلگیسی و هر بیر خلق ملی غرورینینگ رمزی حسابلنهدی. اوزینی حرمت قلیب اعزازلگن هر بیر قوم، آنه تیلی نی هم اعزازلیدی و اونی رواجلننیرهدی. عین حالده تیل برچه ملت اعضالرینی اوز ارا باغلب توروچی و بیر برینی توشونیش واسطه سی صفتیده، علم و معرفت نی اوزلشتیریپ ترقیتیش وسیله سی هم در.

عصرلر دوامیده خلقیمیزگه اعتبارسیزلیک نتیجه سیده آنه تیلیمیز هم اعتباردن توشیب قراوسیز بولیب کیلگن ایدی. لیکن زمان اوتیشی بیلن اجتماعی و سیاسی شرایط اوزگیشی عاقبتیده ۱۳۸۲ ییل اوتکزیلگن لویه جرگه ده تصدیق لنگن افغانستان اساسی قانونی نینگ ۱۶ نچی ماده سیگه کوره اوزبیک تیلی رسمی تیل درجه سیگه کوتریلیپ اولوسیمیزنینگ ایزگو ایستکلریدن بیر قسماً عملگه آشیریلدی و تیلیمیزی قانون حمایه سی آستیده رواجلننیریش اوچون امکائیت یره تیپ بیریلدی.

اوتمیشگه باقمیگن بولسک، جهان تیللری قطاری اوزیگه مناسب اورین توتیب کیلگن ترکی تیل لر جمله دن اوزبیک تیلی، اوزی نینگ دقیق گرامر قاعده لری، بای ادبی خزینه سی بیلن هر دایم تدقیقاتچیلر و شرقشناس عالمر دقت مرکزیده توریپ، علمی تیکشیریشلر موضوعی بولیب کیلگن. ترکی اولوسلر دولتچیلیگی تاریخیده کوک تورکلر همده کوشانلر دوریدن باشلب بوگونه قدر تیلیمیز تورلی باسقیچلردن اوتیب، تورلی اوزگیشلر نینگ گواهی بولیب کیلگن. کوشان شاهلری تنگه لریده ضرب اوریلگن «بیغو» (جیغو - خاقان، شاهزاده معنی سیده گی ترکچه سوز) دن تارتیب، اورخون - ینیسی قیمتلی یازمه یادگارلیکلری، اوزبیکستان و اورته آسیا حدودلریده تاپیلگن باستانشناسلیک یادگارلیکلریمگی تورکی یازولر، تیلیمیز قنچه اوزاق اوتمیشگه ایگه ایکن لیگیدن دلالت بیرهدی.

اون بیرینچی عصرده یره تیلگن یوسف خاص حاجب نینگ «قوتادغو بیلک» کتابی، احمد یوگنای نینگ «عته الحقایق» کتابی و باشقه بیر قطار یازمه اثرلر تیلیمیز قنچه علمی، فلسفی غایه لر نی افاده ایتیشگه قادر ایکنلیگی نینگ انکار ایتیپ بولمیدیگن دلیلی در.

SÖZ BAŞI

Türk dilleri arasında Özbek dili kendisine has bir yer tutar. Dil bir milletin alameti ve halkın milli gururunun sembolü sayılır. Kendine saygı duyan izzetli bir millet, ana dilini de aziz sayar ve onu itibarlandırır. Dil aynı zamanda milletin bütün fertlerini birbirine bağlama ve birbirini anlama aracı olarak ilim ve irfanı özleştirip yayma vesilesidir.

Asırlar boyunca halkımıza itibar etmemenin sonucunda ana dilimiz de itibarını kaybedip gittikçe gözden düştü. Ancak zaman geçtikçe sosyal ve siyasi şartların değişmesi neticesinde 1382 (2004) yılındaki meclisin kabul ettiği Afganistan Anayasasının 16. maddesine göre Özbek dili, resmi dil derecesine yükseltilip milletimizin müspet isteklerinden biri kısmen hayata geçirildi ve dilimizi kanun himayesinde geliştirmek için imkân yaratıldı.

Geçmişe bakacak olursak, dünya dilleri arasında, kendisine münasip yer alagelen Türk dilleri ve o cümleden de Özbek dili, kendisinin ince dil bilgisi kuralları, zengin edebi dil hazinesi ile daima araştırmacıların ve doğu bilimcilerin ilgisini çekmiş ve ilmi araştırmaların konusu olagelmiştir. Türk halklarının devletçilik tarihinde Köktürkler ve Kuşanlar devrinden başlayarak bugüne kadar dilimiz çeşitli merhalelerden geçip, çeşitli değişmelerin şahidi olagelmiş. Kuşan şahlarının paralarına bastırılan” yabgu” (cabgu:hakan,şehzade manasındaki Türkçe söz) dan başlayarak,Orhun-Yenisey kıymetli yazılı abideleri, Özbekistan ve OrtaAsya hudutlarında bulunmuş baştanşınaslık abidelerin- deki/yadigarlıklarındaki Türkçe yazıları, dilimizin ne kadar uzun bir geçmişe sahip olduğuna delalet eder.

On birinci asırda yazılmış Yusuf Has Hacib’in “Kutadgu Bilig” kitabı, Ahmet Yükneki’nin “Atebetü’l-Hakayık” kitabı ve başka birçok yazma eserler dilimizin ne kadar ilmi, felsefi gayeleri ifade etmeye kadir olduğunun inkâr edilmez delilidir.

اسلام دینی کیریب کیلگندن کیین مرکزی آسیاده تیلیمیزنینگ ایکی بویوک حامیسی موجود بولیب، اونینگ رواجی و انکشافیده اونوتیلیمس حصه قوشیب کیلگنلر. قاره خانیلر دوریده بیرینچی حامی اتاقلی فیلولوگ عالم محمود کاشغری اوزی نینگ منگو اثری «دیوان لغات الترک» ده اونینگ فیلولوژیک خصوصیتلرینی یاریتیب بیریب، اسلامدن آلدینگ دورلردن قالگن ادبی یادگارلیکلرنی هم قید ایتگن. او، اورته آسیا خلقلری بیلن عباسیلر دولتی آرهسیده رواجلانیب باره یاتگن دوستانه مناسبتلرنی مستحکملش مقصدیده اوز کتابینی عرب تیلیده یازیب، عباسیلر خلیفهسی «المقتدر بامر الله» گه تقدیم ایتهدی. اسلام دائره المعارفیده «قاره خانیلر» ارتیکلی نینگ مولفی اوملژان پرتساک یازیشیچه اوندن عباسیلر خلیفهسی اوشبو بی نظیر کتابنی تالیف ایتیشنی استگن ایکن.

تورکی تیللر تکاملی اوچون «دیوان» نینگ توتگن اورنی نهایت مهم ایدی. کاشغری اوشبو اثری بیلن آنه تیلیده علمی تیل شناسلیککه اساس سالیب، اونینگ مرکب قررملرینی آچیب بیردی.

تیموریلر دوریده تیلیمیزنینگ ایکینچی بویوک حامیسی بیریک دولت و سیاست اربابی، اقتدارلی ذو اللسانین شاعر، منتقد، متفکر، تصوف و عرفان فلسفه سینینگ اولوغ بیلیمدانی امیر علیشیر نوایی ایدی.

تورکی تیل، اونینگ همتی و ایجاد، معرفتپرور پادشاه سلطان حسین میرزا بایقرا حمایهسی بیلن گللب، یشنه دی و دولت تیلی درجه سیگه کوتریلیدی. نوایی اوزبیک ترکی تیلیده ادبی، بدیعی افاده امکانتیلری نینگ کینگ کولمه موجود ایکن لیگینی انکار ایتوویچیلر و اوشبو تیلده اصیل (اورجینل) بدیعی اثرلریره تیش قابلیتی یوق دیب، دعوا قیلوچیلرگه جوابا «محاکمة اللغتين» کتابینی یازیب، نه فقط انکار ایتیب بولمیدیگن دلیللر بیلن اولرنینگ اساسسیز ادعا و سفسطه لرینی رد ایتدی، بلکه عملده اوشبو امکانتیلرنی کورستیش مقصدیده تورکی تیلده خمسه چیلیک عنعنه سیگه اساس سالدی و اوزی یرتگن اوتتیزدن آرتیق اثرلر بیلن اوزبیک کلاسیک ادبیاتی نی کولکرگه کوتردی. اولر آراسیده "خزائن المعانی" غزل جانری بویچه آنه تیلیمیزده بیریک شاه اثر حسابلنهدی. نوایی تامانیدن کورستیلگن تشبث و تشویقات کوپدن-کوپ تورکی گوی شاعرلرگه ادبی ایجاد و یره تیش اوچون یول آچیب بیردی. اونینگ دوری آنه تیلیمیز ترقیاتی تاریخیده آلتین دور حسابلنهدی.

İslam dini kabul edildikten sonra Orta Asya’da dilimizin iki büyük hamisi mevcut olup, onun ilerlemesi ve gelişmesinde unutulmaz katkıda bulunmuşlardır. Karahanlılar devrinde birinci hamî meşhur dilci âlim Mahmut Kaşgari kendisinin ölümsüz eseri “Divanü Lügati’t-Türk”te, onun dilbilgisi özelliklerini ortaya koyup, İslam’dan önceki devirlerden kalan edebi yadigârları da kaydetmiş. O, Orta Asya halkları ile Abbasiler devleti arasında gelişmekte olan dostane münasebetleri sağlamlaştırmak maksadıyla kendi kitabını Arapça yazıp, Abbasi halifesi “El-Muktedir Bi-emrillah”a takdim eder. İslam Ansiklopedisinde “Karahaniler” maddesinin müellifi Omeljan Pritsak’ın yazdığına göre, Abbasi halifesi bu emsalsiz kitabı telif etmesini ondan istemiştir.

Türk dillerinin tekâmülü için “Divan”ın tuttuğu yer son derece mühim idi. Kaşgari bu eseri ile ana dilinde ilmi diltçiliğe temel atıp, onun saklı yönlerini açıverdi.

Timurlular devrinde dilimizin ikinci büyük hamisi büyük devlet ve siyaset erbabı, güçlü iki lisanlı şair, münekkî, mütefekkir, tasavvuf ve irfan felsefesinin yüce âlimi Emir Ali Şîr Nevayî idi.

Türk dili, onun himmeti ve yaratıcılığı, marifetperver padişah Sultan Hüseyin Mirza Baykara’nın himayesi ile yeşer’ip çiçek açtı ve devlet dili derecesine yükseltildi. Nevayî, Özbek Türkçesinde edebi, bedii ifade imkânlarının geniş bir alanının mevcut olduğunu inkar edenler ve bu dilde asıl (orijinal) bedii eserler yaratma kabiliyeti yok deyip, iddia edenlere cevaben “Muhakemetü’l-Lügateyn” kitabını yazmış, inkar edilmesi mümkün olmayan deliller ile onların asılsız iddia ve safsatalarını reddetmiştir. Belki fiiliyatta bu imkânı göstermek maksadıyla Türk dilinde hamse geleneğine temel attı ve kendisinin yarattığı otuzdan fazla eseri ile Özbek klasik edebiyatını göklere çıkarttı. Bunların arasında “Hazainü’l-Meanî” gazel nazım şeklinin ana dilimizdeki önemli şaheseri kabul edilir. Nevayî tarafından gösterilen teşebbüs ve teşvikler Türkçe söyleyen pek çok şaire edebi eser ve yaratıcılık için yol açmıştır. Onun devri, ana dilimizin gelişme tarihinde altın devir olarak kabul edilir.

تیموریلر و اولردن کیین بابریلر نه فقط اوز بیک تیلی رواجیگه کته حصه قوشدیلر، بلکه عین حالده دری تیلی حامیلری صفتیده هم اونوتیلمس خدمت قیلدیلر. ایرانلیک عالم دکتور ذبیح الله صفا «ایرانده ادبیات تاریخی» ناملی کتابیده تیموریلر و بابریلر هم اوز حمایه‌لری و هم ایجادلری بیلن فارس تیلینی انقراضدن نجات بیردیلر، دیدی.

شونینگدیک صایب تبریزی، جلال الدین رومی بلخی، نوایی، حسینی، لطفی، شیخیم سهیلی، بابرشاه، کامران میرزا، عبید الله خان عبیدی، امیری، نادره بیگیم کبی کوپ شاعرلر هم تورکی و هم دری تیلیده اثرلر یازگنلر. اولردن ایریم لری مثلا نظامی گنجوی 1 میرزا عبد القادر بیدل 2، امیر خسرو دهلوی، هلالی چغتایی، زیب النساء بیگم، میرزا غالب و احمد شاه ظفر تورک بولسه لر هم، اساساً دری تیلیده شاه اثرلر ایجادکارلری بولیب کیلگنلر. اولرنینگ ایریم لری اساساً اردو تیلیده یازگن شعرلری بیلن مشهوردرلر.

اسلام دینی کینگ کولمه ترقلگندن کیین شرق تیللریدن دری تیلی اوز رواجلنیش جریانیده عمومی تیلگه ایلنگن عرب تیلی و ادبیاتیدن ثمره‌لی فایده‌لنیب کیلدی¹. زمان اوتیشی بیلن تورلی خلقلر مدنیتی ملاقاتی جریانیده کوپ عربچه سوزلر و اتمه لر اوشبو تیلگه اوتیب جایلشدی.

مشهور عالم علامه قزوینی تأکیدلگنیدیک، فارس تیلی‌نینگ اوچدن ایکی قسمینی عربچه سوزلر تشکیل ایتهدی. البته بو حادثه فارس تیلی‌نینگ اوسیشی، علمی، ادبی و بدیعی افاده یوللری‌نینگ کینگ‌ه‌یشینی آشیریب، باییشیگه سبب بولدی.

¹ علی افندی حلمی داغستانی مصر خدیویه کتابخانه‌سی مسئولی ۱۳۰۶ قمری ییلی مصر عثمانیه مطبعه‌سیده چاپ ایتیلکن فارسجه و ترکیجه کتابلر فهرستیده مذکور کتابخانه ده نظامی گنجوی‌نینگ ترکی دیوانی موجود دیب معلومات بیرکن. (محمد رحمانی فر، نگاهی نوین به تاریخ دیرین تورکهای ایران، نشر اختر، ص ۱۵۷)

Timurlular ve onlardan sonra Babürlüler sadece Özbek dilinin gelişmesine büyük katkıda bulunmadılar, belki aynı zamanda Darî dilinin hamileri olarak da unutulmaz hizmet ettiler. İranlı âlim Doktor Zebihullah Safa “İran’da Edebiyat Tarihi” adlı kitabında Timurlular ve Babürlüler hem kendi hamilikleri ve hem eserleri ile Fars dilini yok olmaktan kurtardılar, der.

Bunun gibi Sayib Tebrizi, Celaledin Rumi-i Belhi, Nevayî, Hüseyin, Lütî, Şeyhim Süheyli, Babürşah, Kamuran Mirza, Ubeydullah Han Ubeydi, Emiri, Nadire Begüm gibi birçok şair de hem Türk dilinde hem Darî dilinde eserler yazmışlar. Onlardan bazıları mesela, Nizami Gencevi\ Mirza Abdüllkadir Bidil, Emir Hüsrev Dehlevi, Hilali Çağatayi, Ziybü’n-nisa. Begüm, Mirza Galib ve Ahmed Şah Zafer Türk olsalar da, esasen Darî dilinde şaheserler vere gelmişlerdir. Onların bazıları aslında Urdu dilinde yazdığı şiirleri ile meşhurdurlar.

İslam dini geniş bir alanda yayıldıktan sonra Doğu dillerinden Darî dili kendi gelişme sürecinde umumi dil hâline gelmiş olan Arap dili ve edebiyatından semereli biçimde faydalanmayışürdü.¹ Zamanla çeşitli halkların medeniyetlerinin etkileşiminde pek çok Arapça kelime ve terimler bu dile geçip yerleşti.

Meşhur âlim Allame Kazvini’nin belirttiği gibi, Fars dilinin üçte ikilik kısmını Arapça kelimeler teşkil eder. Elbette bu hadise Fars dilininin büyümesini; ilmi, edebi ve bedii ifade yollarının çoğalmasını sağlamış, zenginleşmesine sebep olmuştur.

---

¹Ali Efendi Hilmi Dağıstani Mısır Hidiviye Kütüphanesi sorumlusu 1306 (1928) kameri yılında Mısır Osmaniye matbaasında basılmış olan Frasça-Türkçe kitaplar fihristinde bu kütüphanede Nizami Gencevi’nin Türkçe Divanı mevcut diye bilgi vermiş. (Muhammed Rahmani, Nigahi Nevin be Tarih dirin Türkha-yi İran, Neşr-i Ahter, s. 157)

رواجلنیش جریانیده اوزبیک تیلی هم هر ایکی تیل بیلن ملاقات نتیجه سیده اولردن تأثیرلنیش، علمی، ادبی و فلسفی اتمه لر هر ایکی تیلدن تیلیمیزگه کیریپ کیلیپ، اونگه بایلیک و غنا بغیشله دی.

مثال طریقه سیده ایتیش ممکن که قدیمی تورکی تیللرده فقط برماق وزنلریده شعر یازیلردی و عروض وزنلری کیریپ کیلمهگن ایدی.

برماق وزنلری تورکی شعرلرنینگ قدیمی قالبلری و ترکچه سوزلر و عبارهلرنینگ طبیعی توزیلیشیگه ماس و اویغون وزنلردن عبارت بولیب، تاریخ جریانیده برچه تورکی خلقلر تامانیدن ایشله تیلیپ کیلگن. محمود کاشغری نینگ «دیوان لغات الترک» بیریک اثرینی نهایت دقت و امانتدارلیک بیلن فارس تیلیگه ترجمه قیلگن اقتدارلی عالم دکتور حسین محمدزاده صدیق، اثرگه یازگن عالمانه مقدمه سیده تأکیدلگنیدیک، تورکی تیلیگه خاص بولگن اوشبو وزنلر تاپیلیشی بوندن ییتی مینگ ییل آلدینلرگه بیتیب بارمدی.

کاشغری دیوانده برماق وزنلری یاکه هجایی وزنلرنینگ اون توری و هر بیر توریده شعرلر نمونه لری و هجالر سانینی کورستیب بیرگن. نتن ملله یف اوزبیک ادبیاتی تاریخی بیرینچی جلدیده تأکیدلگنیدیک، دیوانده بیریلگن قوشیق و لیریک شعرلرنینگ کوپچیلیگی ۷-۸ هجالی و تورت مصرعلی دور. بو خصوصیتتی اوزبیک خلق قوشیقلریده کوریشیمیز ممکن.

افغانستان اوزبیک قوشیقلری هم کوپینچه اوشبو وزنده بولیب، برچه شهر و قیشلاقلرده ایتملیدی.

اولردن بیر ایکی مثال:

تام اوستیگه گل خیری
یاله سی ایری-ایری
بیرگینه موجی بیرگین
آته-آنه نگی خیری

تام اوستیگه گل حوض
گل تیرگنی باره بیز
گل دی بهانه قیلیپ
میده جاندی کوره بیز

بوگون برماق وزنلری برچه تورکی خلقلر شعریتیده اساسی وزنلری تشکیل ایته دی. اوزبیکستان قیرغیزستان، قزاقستان و تورکمنستان شاعرلری عموماً، ترکیه، آذربایجان و ایران آذربایجانی شاعرلری کوپینچه هجالی وزنلرده ایجاد قیلمدیلر

Gelişme sürecinde Özbek dili de her iki dil ile etkileşim neticesinde onlardan etkilenmiş; ilmi, edebi ve felsefi terimler her iki dilden dilimize girerek ona zenginlik ve güç bağışlamıştır.

Örnek olarak söyleyebiliriz ki eski Türk dillerinde sadece hece vezniyle şiir yazılırdı ve aruz vezni görülmezdi.

Hece vezni Türk şiirinin eski kalıpları ve Türkçe sözler ve ibarelerin tabii dizimine uyumlu ve uygun vezinlerden ibaret olup, tarih sürecinde bütün Türk halkları tarafından kullanıla gelmiştir. Mahmud Kaşgari'nin "Divanü Lügati't-Türk" adlı büyük eserini son derece dikkat ve itina ile Fars diline tercüme etmiş olan kudretli âlim Doktor Hüseyin Muhammedzade Sıddık, esere yazdığı âlimane girişte belirttiği gibi, Türk diline özgü olan bu veznin bulunması bundan yedi bin yıl öncesine kadar gitmektedir.

Kaşgari, Divan'da parmak veya hece vezninin on türünü, her bir türde de şiir örneklerini ve hece sayısını örneklen-direrek göstermiştir. Neten Mollayev'in Özbek Edebiyatı Tarihi'nin birinci cildinde belirtildiği gibi, Divan'da verilmiş olan nazım ve lirik şiirlerin çoğu 7-8 heceli ve dört mısralıdır. Bu özelliği Özbek halk şarkılarında görebiliriz.

Afganistan Özbek şarkıları da genellikle bu vezinde olup, her şehirde ve kırsalda söylenir. Onlardan bir iki örnek:

Dam altında gül Hayri
Yelesi ayrı ayrı
Bir öpücük versene
Anan baban hayrı

Dam altında gül havuz
Gül dermeye varırız
Gülü bahane edip
Cancağızı görürüz

Bugün parmak vezni bütün Türk halklarının şiirinde asıl vezni teşkil eder. Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkmenistan şairleri genellikle, Türkiye, Azerbaycan ve İran Azerbaycanı şairleri çoğunlukla hece vezniyle eser verirler.

. تورکی و فارسی تیل بویوک شاعری دکتور محمد حسین شهریارنینگ کوپ شعرلری اینیقسه اونینگ شاه اثری «حیدر بابایه سلام»، اوزبیکستان خلق شاعرلری ایرکین واحدوف و عبد الله عارپوف لرنینگ اکثریت شعرلری، گویتة شاه اثری «فاوست» نینگ ایرکین واحدوف ترجمه‌سی، دانته «الهی کمیدیه» سی نینگ عبد الله عارپوف ترجمه‌سی، «شاهنامه» نینگ اوزبیک تیلیگه ش. شاه محممدوف و ع. نیازوف لر ترجمه‌سی برماق وزنلریده عملگه آشیریلگن.

عارف شاعر خواجه احمد یسوی نینگ «دیوان حکمت» شعرلری همه سی برماق وزنلریده دنیاگه کیلکن. شبیانیلر پادشاهی عبید الله خان عبیدی اونینگ ایزیدن باریب، دیوان حکمت اسلوبیده جوده کوپ شعرلر یازگن.

برماق وزنی بدیعی ایجاد اوچون یخشی قوله‌لیکلر یره‌تیب بیرهدی. اوزبیک تیلیده تصور و خیالنی انیق افاده‌لش، اوپرا و دراماتیک اثرلر یازیش اوچون اونده کینگ امکانتیلر موجود. بیزلر اینیقسه یاشلریمیز، انه تیلده شعریتیمیزنی رواجلنتیریش اوچون عروض وزنلری بیلن بیرگه برماق وزنلری (هجایی وزنلر) و اق شعر ژانرلریدن هم بیترلی درجده فایده‌لنشیمنیز لازم.

زمان اوتیشی بیلن یوکسلیش و رواجلنش جریانیده عرب و دری تیلیدن کیریب کیلگن سوزلر و اتمه‌لر یاردمیده تورکی تیللرده عروض وزنلرینی قوللش امکانی میسر بولدی. باره-باره یازمه ادبیاتیمیزده برماق وزنلری کوپینچه استعمالدن توشیب، خلق آغزه‌کی ایجادیده قالدی. اوشبو جریانسیز تورکی تیلنی عروض وزنلری بیلن اویغونلشتیریش ممکن ایمسدی. نوایی، خمسه‌نینگ آخریده اوز ایجادیکه بها بیریب، تورکی تیلده بونده‌ی شاه اثرنی یره‌تیش قنچه آغیر ایکنلیگی گه اشاره قیلهدی:

توزالدى بو نظمىنىڭ بارى سىرى
يانا تۈركى الفاظىغا بىر سىرى
كه هر قنچه كىم دقتى باردور
تلفظ ارا لكنتى باردور

Türk dilinin ve Fars dilinin büyük şairi Doktor Muhammed Hüseyin Şehriyar'ın pek çok şiiri, özellikle onun şaheseri "Heyder Babaya Selam", Özbekistan halk şairleri Erkin Vahidof ve Abdullah Aripof'un şiirlerinin çoğu, Goethe'nin şaheseri "Faust"un Erkin Vahidof tercümesi, Dante'nin "İlahi Komedyası"sının Abdullah Aripof tercümesi, Şahname'nin Özbek diline Ş. Şahmahmudof ve A. Niyazof tercümesi hece vezniyle yapılmıştır.

Arif şair Hoca Ahmed Yesevi'nin "Divan-ı Hikmet"indeki şiirlerin hepsi hece vezni ile ortaya konulmuş. Şibaniler padişahı Abdullah Han Ubeydi onun izinden yürüyüp, Divan-ı Hikmet tarzında pek çok şiir yazmış.

Parmak vezni bedii eser vermek için iyi kolaylıklar sağlamaktadır. Onda Özbek dilinde tasavvur ve hayal etmeyi tam ifade etme, opera ve dramatik eserler yazma için geniş imkânlar var. Bizler özellikle gençlerimiz, ana dilde şiirimizi geliştirmek için aruz vezni ile birlikte parmak vezni (hece vezni) ve sebest şiir türünden de yeterince faydalanmalıyız.

Zaman içerisinde yükseliş ve gelişme sürecinde Arap ve Darî dilinden girmiş olan kelimeler ve terimler yardımıyla Türk dillerinde de aruz vezinlerini kullanma imkânı ortaya çıktı. Gün geçtikçe yazılı edebiyatımızda hece vezni büyük ölçüde kullanımdan düşüp, şifahi halk edebiyatında kaldı. Bunlar yaşanmadan Türk dilini aruz vezni ile uyumlu hâle getirmek mümkün değildi. Nevayî, hamsesinin sonunda kendi eserini değerlendirip Türk dilinde böyle bir şaheser vermenin ne kadar zor olduğuna işaret eder:

Düzeldi bu nazmın bütün karmaşıklığı
Yine Türkçe sözler ona ver önceliği

Her ne kadar dikkat edilse de Telaf-
fuzda bozukluğu vardır

نوابی اوزی نینگ كته حجملى و كوپ سانلى اثرلرى بىلن برماق وزنیدن عروض وزنلریگه اوتیش جریانینی تیزلشتیریپ، تكامللشتیردی و توركى تیلده عروض وزنى بویچه اینگ مهم اثر صفتیده یوزه گه کیلگن "میزان الاوزان" رساله سى بىلن اوشبو فن نینگ اصول- قاعده لرینی یاریتیب بیردی و کیله جك شاعرلرنی اوز ایزیدن تارتدی. اما ییگیرمنچی عصرگه کیلیب شورالر حاکمیتی دوریده تركستان حدودیده عرب الفباسیده یازیلگن پاكه نشر ایتیلگن كتابلردن فایده لنیش منع ایتیلیشى عاقبتیده اهالی اوشه الفباده یازیلگن اثرلرنی اوقیشدن محروم قیلیندی. اته یلب (قصدا) عملگه اشیریلگن اوشبو سیاست نتیجه سیده اوزبیک کلاسیک ادبیاتیدن اوزاقلشیش، نوایی، لطفی، سكاکی، آتایی و باشقه بیریک شاعرلر قالدیرگن اثرلردن فایده لنیش قیین لشووی جریانى باشلندی و باریب - باریب کیریل الفباسیده نشر قیلینگن بیر قطار كتابلردن باشقه ادبی میراث بیلن بیگانه لشیسگه آلیب باردی.

عروض وزنلریده یازیلگن کلاسیک شعرلرنی کیریلده یازیپ، اولرگه خاص بولگن تامانلرنی افاده لش مرکب بولگنلیگی سببلی، یاش شاعرلر کلاسیک ادبیاتدن اوزاقلشیپ، عروض وزنلرنی توشونه آلمهی قالدیلر.

کلاسیک ادبیاتدن اوزاقلشیش جریانیده عصرلر دوامیده اوزبیک تیلی نینگ اجرلمس قسمیگه ایلنیپ کیلگن بیر قطار ادبی سوزلر، بدیعی تعبیرلر، حقوقی، فلسفی و دینی اتمه لر استعمالدن توشیب، ایتیب اوتیلگن سببلرگه كوره اوزبیک تیلی نینگ قشاقلشیشی گه سبب بولدی. شورالر سیاستی تاثیرى آستیده اوزبیک تیلی امکانيئلری چيکلندی. تصوف، شریعت، عقاید و فقه گه تیگیشلى كوپ اتمه لرден فایده لنیش عملده منع ایتیلدی. ملی افتخار، ملی غرورگه باغلیق بولگن سوزلرنی ایشلنیش یامان عاقبتلرگه آلیب بارردی. بیراق بولرنینگ برچه سیگه اوزبیکستان مستقللیگی برهم بیردی حاضر اوزبیک تیلی اوز مناسب و حقلى اورنینی تاپیب، طبیعی یوکسلش یولینی باسیب بارماقده.

Nevayî kendisinin büyük hacimli ve çok sayıdaki eserleri ile hece vezninden aruz veznine geçiş sürecini gerçekleştirip geliştirdi ve Türk dilinde aruz vezni ile en mühim eser özelliği ile öne çıkan” Mizanü’l-Evzan” risalesi ile bu ilmin usul ve kaidelerini yazdı ve gelecekteki şairleri kendi izinden yürüttü. Ama yirminci asra gelince Sovyetlerin hâkimiyeti devrinde Türkistan hududunda Arap alfabesiyle yazılmış olan kitaplardan faydalanmanın yasaklanması sonucunda ahali o alfabe ile yazılmış olan eserleri okumaktan mahrum edildi. Kasıtlı olarak uygulanan bu siyaset neticesinde Özbek klasik edebiyatından uzaklaşma; Nevayî, Lütî, Sekkaki, Atayî ve diğer büyük şairlerin bıraktığı eserlerden istifade etmenin zorlaşması süreci yaşandı ve gitgide Kiril alfabesiyle yayımlanan bir dizi kitabın dışında edebi mirasa yabancı kalmaya doğru götürdü.

Aruz vezniyle yazılan klasik şiirleri Kirille yazılırken, onlara has yönleri ifadenin güçlüğünden dolayı, genç şairler klasik edebiyattan uzaklaşıp, aruz veznini göz önünde tutmadılar.

Klasik edebiyattan uzaklaşma sürecinde asırlar boyunca Özbek dilinin ayrılmaz parçasına dönen bir dizi edebi sözler, bedii tabirler, hukuki, felsefi ve dini terimler kullanımdan düşmesi, zikredilen sebeplerden dolayı Özbek dilinin fakirleşmesine sebep oldu. Şuralar siyaseti etkisi altında Özbek dilinin imkânları sınırlandı. Tasavvuf, şiir, akait ve fıkha ait pek çok terimden faydalanmak fiiliyatta yasaklandı. Milli iftihara, milli gurura ait sözleri kullanmak kötü sonuçlara yol açtı. Ancak bunların tamamına Özbekistan’ın bağımsızlığı bir son verdi. Bugünkü Özbek dili kendine münasip ve hak ettiği yerini bulup, tabii yükseliş yolunu kat etmekte.

افغانستانده ایسه نیچه عصر حکم سورگن آغیر تبعیض و ملی ستمگه اساسلنګن سیاست سببلی تورکی تیل - اوزبیک تیلی نی اورگنیش، ترقیتیش و بو تیلده ایجاد قیلیب نشر ایتیش اوچون هیچ قندهی ایرکین امکانیت بولمگنی باعث، انحطاط و انقراض دوری اوزاق مدتلر دوام ایتیب کیلدی. فقط ایریم محلی مکتبلرده ګینه بی اتون و آخوندلر تامانیدن باله لر و قیزلرګه نوایی، هویدا، مشرب و صوفی الله یار اثرلری و تحفه العابدین کبی بعضی کتابلر اوقیتیلریدی. لیکن بو تار دایره ایلمیزنی آنه تیلده سوادلی قیلش اوچون بیترلی ایمس ایدی.

زمان اویتیشی بیلن تاشکند، بخاراده و ایریم تاجرلر تاماندن هندوستانده قیته نشر ایتیلګن بیر قطار تورکی کتابلر قولدن قولګه اویتب، ایسکرګن و استفاده دن چیققن ایدی. خلقیمیز ناچارلیکدن دری تیلی کتابلری اساسیده اوز سواد خوانلیکلرینی کینګه‌ی تیرردیلر. عموماً آلګنده هر ولایتده برماق بیلن سنه‌له‌دیګن ضیالیلر و عالمرلر دن تشقری باشقه اهالی عموماً آنه تیلده سوادسیر ایدی.

بیر اچینرلی مثال: ۱۳۴۵ ییلی "خلق" جریده سینینګ اوچینچی سانیده افغانستان مطبوعاتیده اوزبیک تیلیده بیرینچی قتله کمینه نینگ ایکی پرچه شعری («سلام ینګی بیل» و «ینګی زمان ترانه سی» عنوانلری بیلن) نشر بولګنده، کابل اونویورسیتی سی اوزبیک محصل لری اونی توغری اوقیشګه موفق بولمه گن ایکنلر و اوشبو شعر قیسی تیلده یازیلګنلیګی باره سیده هم آره‌لریده اختلاف یوز بیرګن ایکن! بو خلقیمیز بیلکه‌سیګه بیللر دوامیده آغیرلیک قیلیب کیلګن شفقت سیر استبدادنینگ اچیق نتیجه‌لریدن بیر ایدی.

لیکن چپګره‌سیر تضییق و تبعیض ګه قره‌مسدن بیر قطار اوزبیک شاعر و ضیالیلری اوز آنه تیللرینی اسره‌ب اوپله‌ب، تار دایره‌ده بولسه هم بدیعی ایجادګه اینتیلدیلر و بعضاً اوز دوستلری بیلن تورکی تیلده یازیشمه لر قیلردیلر.

استبداد دوریده آنه تیلده اوز شعرلری بیلن برچه‌نینګ دقت اعتبارینی اوزیګه تارتګن شاعرلرلر دن بیر نیازی بلخی ایدی. او اوزینینگ کوپګینه اثرلرینی اوزبیک تیلیده یازیب، ایل ایچیده شهرت قازانګن ایدی. اونینگ اوبناق شعرلری انچه یاقیملی ایدی. مثلاً بیر غزلیدن نیچه بیت:

:

Afganistan’da ise asırlarca hüküm süren ağır baskı ve milli eziyete dayalı siyaset sebebiyle Türk-Özbek dilini öğrenme, yaygınlaştırma ve bu dilde eser verip yayın yapmak için hiçbir imkânın olmaması yüzünden, gerileme ve erime uzun süre devam edegeldi. Sadece bazı mahalli mekteplerde hanım ve erkek hocalar tarafından erkek ve kız çocuklara Nevayî, Hüveyda, Meşreb ve Sufi Allahyar’ın eserleri ve Tuhfetü’l-Abidin gibi bazı kitaplar okutulurdu. Ancak bu dar daire halkımızı ana dilde eğitilmiş hâle getirmek için yeterli değildi.

Zaman geçtikçe Taşkent’te, Buhara’da ve bazı tüccarlar tarafından Hindistan’da tekrar yayımlanan bir dizi Türkçe kitaplar elden ele geçip yıpranmış ve istifaden uzak idi. Halkımız çaresizlikten Darî dilli kitaplardan eğitim hayatını sürdürdü. Genel anlamda bakıldığında ana dilinde her ilde parmakla sayılacak kadar aydın ve âlimin dışında halkın geri kalanı ana dilinde okuma yazmadan mahrum idi.

Bir acınacak örnek: 1345 (1967) yılında “Halk” gazetesinin üçüncü sayısında Afganistan matbuatında Özbek diliyle ilk defa bendenizin iki parça şiiri (“Selam Yeni Yıl” ve “Yeni Zaman Teranesi”) yayımlandığında, Kabil Üniversitesi Özbek öğrencileri onu doğru okumaya muvaffak olamamışlardı ve bu şiirin hangi dilde yazılmış olduğu hususunda da aralarında ihtilaf yüz vermişti. Bu halkımızın boynuna yıllarca baskı yapan merhametsiz istibdadın açık neticelerinden biri idi.

Lakin sınırsız baskı ve karartmaya bakmaksızın bir kısım Özbek şairi ve aydını kendi ana dilini koruma gayretiyle, dar çerçevede de olsa bedii eser vermeye gayret ettiler ve az da olsa kendi dostları ile Türkî dilde yazışmalar yaptılar.

İstibdat döneminde ana dildeki şiirleri ile herkesin dikkatini üzerinde toplayan şairlerden birisi Niyazi Belhi idi. O, kendi eserlerini daha çok Özbek dilinde yazıp, halk arasında şöhret kazanmış idi. Onun akıcı şiirleri son derece cezbedici idi. Bir gazelinden birkaç beyit örnek:

مطرب رباب چالدى، گورگومه بولدى قالدي
 قیغو قاچیب اویالدى، گورگومه بولدى قالدي
 آیینه آلدی تیزگه، کوپ ناز قیلدی بیزگه
 یوز آفرین بو قیزگه، گورگومه بولدى قالدي
 مشاطه اوردی ساچین، پیشانه چین و ماچین
 آجدی کولیب قولاچین، گورگومه بولدى قالدي

شونینگدیک قیصارلیک نادم اوزي نینگ اوزبیکچه شعرلری، سرلپلیک استاد قاری محمد عظیم عظیمی تورکی و دری تیلده نفیس، عین حالده صلابتلی و کوپ قرره لی ایجادی بیلن، اندخوبلیک محمد کریم نزیهی جلوه اوزیگه خاص اسلوبی و مولانا فضولی ایزداشی صفتیده، شونینگدیک مولانا قربت، افغانستانده تورکی اوزبیک شعریتینینگ یولچی یولدوزلری حسابلنه دیلر. قاله بیرسه نظر محمد نوا، مولانا خدیم، ابو الخیر خیری، ذره عظیمی و استاد متین اندخویی لر بو یولگه کیریپ کیلدیلر.

۱۳۵۷ ییلی جوزا آییده کمینه نینگ سعی و حرکتی بیلن اوزبیک تیلده "یولدوز" و تورکمن تیلده ایسه "گوراش" جریده لریگه اساس سالیش تیلیمیز رواجی اوچون ینگى بیر باسقیچ نینگ باشلنیشی بولدی. اونینگ بیرینچی مسنول مدیری ذو اللسانین شاعر و یازوچی محمد امین اوچقون ایدی. و اوندن کیین آيخان بیانی، عبد الله روئین و باشقه لر بو وظیفه نی بجرديلر.

"یولدوز" کوپل کلاسیک ادبیات دردانه لری همده یاش شاعرلریمیز اثرلرینی نشر ایتیش بیلن ینگى اولاد اوچون رهنمون تورکی صفتیده الهام منبعی گه ایلندی. جریده، کور تعصب اساسیده اونی نشردن توخته تیش مقصدیده مرکزدن سورگون قیلینگن بولسه هم، ایریم ملت سیور ادیبیلر و یازوچیلر همت و اراده سی بیلن انچه بیللرگه چه اونینگ فعالیتی توخته مه دی، شاعرلر و یازوچیلر سانی آشیب باردی.

حاضر اولکه میزده بیر قطار علم و فن اربابلری، شاعر و یازوچیلر و ژورنالیستلر آنه تیلیمیز تورکی اوزبیکى نی ترقی و تکامل باسقیچلریگه کوتریش مقصدیده قلم تیبر ایتیب، تورلی ژانرلرده بدیعی ایجاد بیلن شغللنپ کیلماقده لر.

Mutrip rebap çaldı, ne güzel şenlik oluverdi
 Kaygı utanıp kaçtı, ne güzel şenlik oluverdi
 Ayna aldı dize, çok naz etti bize
 Yüz aferin bu kıza, ne güzel şenlik oluverdi
 Kuaför tarayınca saçlarını, alını da ne kadar parladı
 Açtı gülüp kollarını, ne güzel şenlik oluverdi

Bunun gibi Kaysarlı Nadim'in Özbekçe şiirleri, Seripullu üstat Kari Muhammed Azim Azimî Türk ve Darî dillerinde nefis, aynı zamanda sağlam ve etkileyici eserleri ile Andhoylu Muhammed Kerim Nezihi Cilve kendisine has üslubu ve Mevlana Fuzuli'nin takipçisi olarak, aynı şekilde Mevlana Kurbet, Afganistan'da Türkî-Özbek şiirinin yol gösteren yıldızı kabul edilir. Daha sonra Nazar Muhammed Neva, Mevlana Hadim, Ebulhayr Hayri, Zerre Azimi ve Üstat Metin Andhoyi bu yolu takip ettiler.

Cevza 1357 (Mart 1978) yılında bendenizin gayret ve çabası ile Özbek dilinde “Yulduz” ve Türkmen dilinde ise “Güreş” gazetelerine zemin hazırlamak dilimizin gelişmesi için yeni bir adımın başlangıcı oldu. Onun ilk sorumlu müdürü iki dilli şair ve yazar Muhammed Emin Uçkun idi. Ondan sonra Ayhan Beyani, Abdullah Royin, Nurullah Altay ve diğerleri bu vazifeyi üstlendiler.

“Yulduz” çoğunlukla klasik edebiyatın dürdanelerini ve genç şairlerimizin eserlerini yayımlayarak yeni nesil için yol gösterici Türkçe sıfatında ilham kaynağına döndü. Gazete, kör taassup esasında onu yayından alıkoymak maksadıyla merkezden sürgün edilse de, bazı milliyetçi edipler ve yazarların himmet ve iradesiyle uzun yıllar onun faaliyeti kesilmedi, şairlerin ve yazarların sayısı gittikçe arttı.

Şimdi ülkemizde birçok ilim ve fen erbabı, şair ve yazar ile gazeteciler ana dilimiz Türk dili Özbekçeyi terakki ve tekamül basamaklarını çıkarmak maksadıyla kalem oynatıp, çeşitli gazetelerde edebi yazılar yazmakla meşgul olmaya devam etmekte.

اولردن مثال صفتیده قوییده گی شاعرلرنی ایسلیتیب اوتیش ممکن: محمد عالم لیبیب، شفیه یارقین، اشرف عظیمی، متین اندخویی، حفیظی جوزجانی، عمر الیم بیات، فرشته بیگیم، عالم کوهکن، اسحق ثنا، تاشقین بهایی، جمیله ایثار، آصفه شاداب، سیف الدین نوری، وکیلزاده اندخویی، ماریاسز اوار، سراج الدین قانع، ایرج شهباز، انتظار جوزجانی، اسماعیل مشفق و باشقه کوپ شاعر و شاعره لر برماق وزنی باشلیگیدن باشل مینی کوپ قیزیقیردی. باشلیک رماق وزنی یاشلیگیدن باشلب مینی کوپ قیزیقیردی. یاشلیک چاغیمده قیش کیچه لری رحمتلی آنم قوشنی عیاللرگه "زین العرب"، "گل و صنوبر"، "شاه صنم و غریب"، "یوسف و زلیخا" داستانلری نی و شونینگدیک خواجه احمد یسوی اثری "دیوان حکمت" دن شعرلر اوقیب بیرگنده بعضا اولر تأثیرله نیب بیغله شردی. مین شعرلرنینگ مضمونینی بوتونلی بیلیم آلامسم هم بو حادثه مینده چوقور و مرموز بیر تأثیر قالدیردی. اوشه شعرلرنی ایشیتگنده، حاضرچه هم اوشه توپغولر مینده اویغانه دی.

مین بیر نیچه ییل مکتب ده اوقیگن دن کیین اینیقسه اوچینچی صنف دن باشلب اوزبیک تیلیده گی کتابلرنی اوقیشگه اینتیلدیم. استه-سیکین مذکور کتابلردن باشلب قهرمان قاتل، امیر مصیب غازی و گور اوغلی داستانلری نی قیین لیک بیلن اوقیب اوتدیم. ابو مسلم صاحبقران، پهلوان احمد زمچی، اسکندر _ نامه جوده کتته داستانلری و شونینگدیک صلات مسعودی، ابو القاسم فردوسی شاهنامه سی نینگ خموشی ترجمه سینی اوقیش مین اوچون کتته یوتوق بولدی. اوندن کیین آنه تیلیمده سوادلی بولگنیمدن قووانیب، بویوک شاعرلر اثرلرینی اوقیشگه باشله دیم. ییل لر دوامیده اورته آسیاده چاپ بولگن بیاضلردن باشقه "تحفة العابدین" ناملی شعرلر توپلمی، هویدا، مشرب، امیری و نوایی دیوانلری، نادره، فرقت و مقیمی لیریک شعرلری، احمد یسوی، صوفی الله یار و سلیمان باقرغانی عرفانی شعرلری و اینیقسه نوایی خمسه سینی اوقیشگه موفق بولدیم. اصلی بخارالیک جدیلردن بولمیش اولوغ استاذیم قاموسی عالم و شاعر، زمانوی فیلولوژی متخصصی مرحوم هاشم شایق افندی یاردمی بیلن، نوایی مجاس النفایسی، نمگانلیک فضلی نینگ منظوم تذکره سی، استانبولده نشر ایتیلگن شیخ سلیمان اوزبکی البخاری نینگ "اللغات الجغاثائیة" دیگن قاموسی، نوایی "محاکمة اللغتين" اثری و باشقه بیرقار کتابلرنی کوزدن کیچیردیم.

Bunlara örnek olarak aşağıdaki şairleri zikredebiliriz: Muhammed Âlim Lebib, Şefika Yarkın, Eşref Azimî, Metin Andhoyi, Hafızı Cuzcanî, Ömer Elim Bayat, Ferište Bigim, Alim Kuhken, İshak Sena, Taşkın Bahayî, Cemile İsar, Asife Şadab, Seyfeddin Nuri, Vekilzade Andhoyi, Marya Sezavar, Siraceddin Kani, İrec Şehbaz, İntizar Cuzcanî, İsmail Müşfik ve başka birçok şair ve şaireler.

Parmak vezni gençliğimden beri benim çok ilgimi çekti. Gençlik çağımda geceleri rahmetli annem komşu kadınlara “Zeyne’l-Arap”, “Gül ü Sanuber”, “Şah Sanem ü Garib”, “Yusuf u Züleyha” destanlarını ve bunun gibi Hoca Ahmed Yesevi’nin eseri “Divan-ı Hikmet”ten şiirler okuduğunda bazen onlar etkilenip ağlardı. Ben şiirlerin içeriğini tam olarak bilemesem de bu hadise bende derin bir etki bıraktı. Bu şiirleri işitince, şimdi bile bu duygular bende uyanır.

Ben birkaç yıl okulda okuduktan sonra bilhassa üçüncü sınıftan başlayarak Özbek dilindeki kitapları okumaya yöneldim. Yavaş yavaş bu kitaplardan başlayarak Kahraman Katil, Emir Musib Gazi ve Köroğlu destanlarını meşakkatle okuyabildim. Ebu Müslim Sahibkiran, Pehlivan Ahmed Zemçi, İskendername gibi pek uzun destanları ve bunlar gibi Salat-ı Mesudi, Ebu’l-Kasım Firdevsi’nin Şahnamesinin Hamuşî tercümesini okumak benim için büyük aşama oldu. Ondan sonra ana dilimde tahsilli olduğumla gurur duyup, büyük şairlerin eserlerini okumaya başladım.

Yıllar içerisinde Orta Asya’da yayımlanmış olan seçme şiirlerden başka “Tuhfetü’l-Abidin” şiir mecmuası, Hüveyda, Meşreb, Emirî ve Nevayî divanları, Nadire, Firkat ve Mukimî’nin lirik şiirleri, Ahmed Yesevi, Sufi Allahyar ve Süleyman Bakırgani’nin hikmetli şiirleri ve bilhassa Nevayî’nin hamsesini okumaya muvaffak oldum.

Aslen Buharalı ceditçilerden olan ulu üstadım sözlükçü âlim ve şair, çağdaş filoloji mütehassısı merhum Haşim Şayik Efendi’nin yardımı ile Nevayî’nin Mecalisü’n-Nefais, Nemenganlı Fazlî’nin manzum tezkiresi, İstanbul’da yayımlanmış olan Şeyh Süleyman Özbekî el-Buhari’nin “El-Lugatu’l-Çagataiye” adlı sözlüğü, Nevayî’nin Muhakemetü’l-Lugateyn” eseri ve benzeri birçok kitabı gözden geçirdim.

مین بیشینچی و آلتینچی صنف لرده شعر یازیشنی مشق قیلردیم . اول دری تیلیده، کیین راق اوزبیک تیلیده شعر یازیشگه باشله دیم. شعرلرني تقطیع قیلیب وزن گه سالیس بویچه سیلاب اساسیده مینگه قاسم ابرو نامی بیلن مشهور مکتبیمیز سر معلمی یاردم کورسه تردی. بیر کونی منظوم بیر مراجعت نامه بیلن مرحوم استاذیم الحاج قاری محمد عظیم عظیمی جوزجانی گه مراجعت قیلیب ، او کیشی دن مینگه شعرى بیر تخلص تاپیب بیریش لرینی التماس قیلدیم و یازگن ایریم شعرلریمنی کمترلیک بیلن تقدیم ایتدیم. استاد اولرني اوقیب نهایت خورسند بولدی . مینی حددن آرتیق تشویق و ترغیب قیلیب روحیم نی کوتردی. ایرته سی التماس نامم گه ، قو ییده گی قطعه بیلن جواب بیریب ، « حکیمی » تخلصی بیلن شعر یازیشیمنی توصیه قیلگن ایدی. اوشه شعر نینگ بیر قسمی:

ای حکیمی که خداوند بدین خردی سن
طبع سرشارو بلندی به تو کرده اتمام

نظمهای تو همه خواندم و مسرور شدم
که به طفلی نتوان گفتم چنین نغز کلام

پرتو بارقه ذهن تو سازد ظاهر
که هلال تو به تدریج شود ماه تمام

سعی کن از پی کسب ادب و فضل و کمال
کادمی را شرف از علم بود بر انعام

تیزی ذهن چو کوشش نبود نافع نیست
همچو تیغی است که بیکار افتاده به نیام

خواستی در ادبیات تخلص از من
به که در سکه اشعار زنی نقش به نام

که « حکیمی » به تو شایسته تخلص باشد
متخلص به همان باش و گذر از ابرام
لیکن افسوس که مطبوعاتده اوشبو تخلص کوپ، حتی عابلیوی سویه ده موجود
بولگه نی سببلی اوندن واز کیچیشیم گه تو غری کیلدی.

Ben beşinci ve altıncı sınıflarda şiir yazmayı denerdim. Önce Darî dilinde, daha sonra Özbek dilinde şiir yazmaya başladım. Şiirlerin taktiini yapıp vezne uygun hâle getirme hususunda bana Kasım Ebru adıyla meşhur sanatkâr okulumuzun başöğretmeni yardım etti. Bir gün manzum bir müracaatname ile merhum üstadım El-hac Kari Muhammed Azim Azimî Cüzcanî'ye müracaat edip, ondan bana bir şair mahlası buluvermesini istedim ve yazdığım bazı şiirlerimi âcizane takdim ettim. Üstat onları okuyunca pek memnun oldu. Beni haddinden ziyade teşvik edip moral verdi. Ertesi gün müracaatnameme, aşağıdaki kıta ile cevap verip, "Hakimî" mahlası ile şiir yazmamı tavsiye etmişti. O şiirin bir kısmı:

Ey Hakimi, Allah Teala bu küçük yaşta
Sana bol ilhamlı ve yüce yetenek bağışlamıştır

Nazımlarının tamamını okudum ve mutlu oldum
Ki bunlar çocuklukta söylenilmesi zor sözler

Senin zihninin ışık kıvılcımları saçıyor
Hilalin tedricen dolun ay olacak

Edep, fazilet ve kemal kesbetmek için çabala
Çünkü insanoğlu ilmin fazileti ile şereflenir

Zihninin keskinliği çaba olmadıkça yararlı değildir
Kınına sokulmuş kılıç gibi işe yaramaz

Benden edebiyatta bir mahlas istedin
Şiirlerine kendi adını güzelce nakşetmeküzere

"Hakimî" mahlası sana en ugun mahlastır
İşte bu mahlası al ve ısrardan vazgeç

Lakin malesef matbuatta bu mahlas çok, hatta ailevi seviyede mevcut olduğu için ondan vazgeçmem uygun oldu.

هرحاله شعرلریم موضوعی عموماً غزل دن عبارت بولسه هم بعضا سیاسی و اجتماعی ایده لرکه قوشیلیب کیتردی. اول کوپراق عروض وزن لریده، اوندن کبین، اینیقسه زلفیه و ایرکین واحدوف، غفور غلام و باشقه اوزبیک معاصر شاعرلری اثرلری بیلن آشنا بولگن دن نری، باریب-باریب برماق وزن لریده هم شعر یازیشگه دوام بیردیم.

سیاسی فعالیت لرکه اوتیش بیلن مینینگ ادبی حیاتییم توبدن اوزگردی.

۱۳۳۸ نچی ییلدن کیین استه-سیکین مین فقط اجتماعی و سیاسی شعرلرگه یوز قویدیم. تأسف بیلن اینیشیم کیرک که، هیجانندن توله احساساتلی بیر مرحلهده، کوپ ییبلردن بیرری ایککی تیلده یازیب کیلگن لیریک شعرلریم توپلمی نی دوستلریم اینیقسه عبدالستار گلشنی و مرحوم ذره عظیمی قرشیلک لریگه قره - مسدن کوبدیریب یوقاتتیم. حاضرچه اولردن اولکه مطبوعاتی ده چاپ بولگن پرچملردن باشقه هیچ بیر نرسه قالگن ایمس. یوقاتیلگن شعرلریمدن بیرری مشهور شاعر میرزاده عشقی نینگ شاه اثری «سه تابلوی مریم» گه اوخشه تیب یا زیلگن اوچ قسمتلی بیر تراژیدی اییدی. حرمتلی دوستیم استاد واصف باختری اون یی یاقتییریب یوقاری بهالگن ایدی. اوندن ایسیمده قالگن بیر بند:

عزیزه برسر قبر تو زار میگیریم
زدست داده توان و قرار میگیریم

به یاد روی گلت چون هزار میگیریم
عزیزه بیتو زکف رفت طاقت و آرام

بعضی بیر غزل لردن خاطریمده قالگن ایریم بیتلر:

بهار آمد نمود اهل جهان را شاد ای بلبل
زدام سردمهریهای دی آزاد ای بلبل

تو خوشبختی که از هر جانب گل میفروشد ناز
ز هجرت هم به سر شاید رسد میعاد ای بلبل

ولی شد خاک جسم نازنین دلربای من
مرا بگذاشت با این ناله و فریاد ای بلبل

Herhalde şiirlerimin konusu genel olarak gazel olsa da bazen sosyal ve siyasi konuları da yansıtmaktadır. İlk çoğunlukla aruz vezniyle, ardından özellikle Zülfîye ve Erkin Vahidof, Gafur Gulam ve başka Özbek muasır şairleri ile aşına olduktan sonra, daha çok parmak vezniyle şiir yazmaya devam ettim.

Siyasi faaliyetlere girince benim edebi hayatım tamamen değişti. 1338 (1959) yılından sonra ben yavaş yavaş sadece sosyal ve siyasi şiirlere yöneldim. Malesef söylemeliyim ki heyecanımın zirve yaptığı bir merhalede, uzun yıllardan beri iki dilde yaza geldiğim lirik şiirlerimin defterini dostlarımdan Abdüssettar Gülşeni ve merhum Zerre Azimî'nin itirazlarına bakmaksızın yakıp yok ettim. Şimdi onlardan ülke matbuatında yayımlanmış olan parçalardan başka hiçbir şey kalmış değil. Yok olan şiirlerimden biri meşhur şair Mirzade Aşkî'nin şaheseri "Se tablo-yi Meryem"e nazire olarak yazılmış üç bölümlü bir trajedi idi. Hürmetli dostum üstat Vasıf Bahterî onu beğenip çok değer vermişti. Ondan aklımda kalan bir bent:

Azize kabrin başında yalvarırcasına ağlıyorum
Gücümü ve kararımı elden vermişçesine ağlıyorum

Gül yüzünün yâdıyla bülbül gibi öterek ağlıyorum
Azize sensiz takatim ve rahatım elimden gitti

Bazı gazellerden hatırımda kalan bazı beyitler:

Bahar geldi cihan ehlini şad eyledi ey bülbül
Kışın sevimsiz soğuğu tuzagından kurtardı ey bülbül

Sen şanslısın! Her tarafında nazlı güller açıyor
Hicret günlerinin de miadı dolacaktır ey bülbül

Ancak benim sevgilimin bedeni toprağa karıştı
Beni bu nale ve feryatla baş başa bıraktı ey bülbül.

میرزا بیدل گه نظیره:

دیوانه گشت عاشق زارت ملنگ هم
طفلان زدند بر سر بیچاره سنگ هم

مستی و نشه ای که بدیدیم از لبت
هرگز ندیده ام ز شراب و زبنگ هم

شرعی براه پر خطر عشق اوفتاد
یارای آن نبود به شیرو پلنگ هم

یک نگاه از ناز کن منظور اگر قتل بود
تا شوم بسمل بکش جانا سپس شمشیر را

آمدی غرق عرق بوسیدم ابروی ترا
نوش جان آبی که از دم خورد کس شمشیر را

مولانا فضولی گه نظیره صفتیده:

اولندو عاشق زارینگ نه بن بنیمدک بن
خراب و سینه فگارینگ نه بن بنیمدک بن

دون اوتدینگ ای گوزه لیم کوچه دن تما شایه
ایردی جان نی نثارینگ نه بن بنیمدک بن

Mirza Bidil'e nazire:

Senin bu gamlı aşkın sarhoşlar gibi deliye döndü
Çocuklar zavallının başına taşla vurdular

Dudağından gördüğüm mestlik ve sarhoşluğu
Keskinlikle şarapta ve esrarda da görmedim

"Şer'i" aşkın tehlike dolu yoluna girdi
Aslan ve kaplan dahi bu yola girmeye cesaret edemiyor.

Eğer maksadın beni öldürmekse nazlı bakışın yeter
Kurbanlık gibi ayağına düşeyim, kılıçla kesiver ey can

Sırılsıklam terli geldin ve kaşından öptüm senin
Kılıcın üçünden su içen kişiye helal olsun!

Mevlana Fuzuli'ye nazire olarak:

Ağlayan âşığın benim sadece ben
Harap ve bağı yaralın benim sadece ben

Dün geçtin ey güzelim sokaktan temaşaya
Ederdi canı feda edenin benim sadece ben

.

آشپز یلگن بوندای بیر ایش مینینگ شخصی ایتیشیم کیرک که حسیات بیلن عمل گه مین بیر اوزاق تورغونلیک قالدیرگن بیرسلبی تاثیر ایدی فعالیتلر حیاتیمده سیاسی دوربدن کیین قیته دن شعر یازیشگه باشله دیم. بو شعرلر کوپراغی برماق وزنیده بولسه هم، ایریم لری عروض وزن لری ده یازیلگن.

مین اجتماعی-سیاسی مضمون لرگه ایگه بولگن شعرلریم نی کوپینچه برماق وزنیده یازگنم. بو کبی شعرلردن عبارت بولگن بیرینچی تنلنگن شعرلریم توپلمی ۱۳۵۸ نچی ییلی، حرمتلی دوستیم عالم، ادبیاتشناس و استعدادلی رسام پروفیسور دوکتور عنایه الله شهرانی کمال مهارت ایله نقطه لر بیلن چیزگن پورتیرتیم بیلن، کوپ تیراژده باسیلیب چیقدی. براق اوندن فقط بیر نیچه نسخه بعضی بیر علاقمند لر قولیده قالگن بولمسه، باشقه لری نینگ تقدیری بعضی بیر سیاسی سبب لر گه کوره حاضرگه چه هم انیق ایمس.

ایککینچی تنلنگن شعرلریم کیچیک مجموعه سی "امودریا" نامی بیلن ۱۳۶۹ ییل افغانستان یازوچیلر انجمنی تامانیدن نشر ایتیلگن ایدی. اوشبو توپلمده اوشه مجموعه ده گی بیر قطار شعرلر بیلن ینگ یازیلگن شعرلر، شونینگدیک ایریم فارسجه شعرلریم جای الگن.

مین فرصتدن فایده لنیب، افغانستان یاش اوزبیک شاعرلریگه قره ته مهم بیر مسئله نی ایسلیتیب اوتماقچی ایدیم و او شوندن عبارت که، مدنیت (فرهنگ)، شعر و ادبیاتنی هیچ قچان صفردن یعنی یوقلیکدن باشلب بولمهدی. نیگه که هیچ بیر ملته فرهنگ و شعر بیرده نیگه تاپیلیب یوزه گه کیلمهدی. اونی مادی مدنیت یادگارلیکلی سینگری قوریب کوککه کوتریش ممکن ایمس. شعر و ادبیات عصرلر دوامیده استه-سیکین اوز قانونیتلریگه موافق رواجلنیب، شکلنه دی و تکامل چوقیلریگه کوتریله دی.

بوگون شعر و ادبیاتیمیزنی اونینگ اساسی بولمیش کلاسیک ادبیاتدن اجره تیب اورگنیش یاکه رواجلنتیریش خام خیالدن باشقه نرسه ایمس. شعر و ادبیات اگر اوز تاریخی ایلدیزلریدن اوزیلسه، البته که انقراض و انحطاط گه یول توته دی.

کلاسیک ادبیات بیزگه چوقور تصور، نازک تخیل، فلسفی فکر یوریتیش، انسان روحی نینگ توبیگه ییتیب باریب، اونینگ ایچکی دنیاسی بیلن آشنا بولیش، حیات معمالرینی اورگنیش، اولرگه ایستیتیک یاندایش یوللرینی کورستیب بیره دی، لغوی ذخیره میزنی بای ایته دی، ایزگو غایه لر و نازک کیچینمه لرنی چیرایی تعبیر ایتیش اسلوبینی اورگته دی. شو سببلی، بیر شاعر و یازوچی هر قنچه کلاسیک شاعرلر حیاتی و اثرلری بیلن کوپراق تانیش بولیب، اولرنی یخشی اوزلشتیریب آلگن بولسه، اوشنچه قدرتلی ایجاد و افاده ملکه سیگه ایگه بوله دی.

Söylemem gerek ki duygusallıkla yapılmış olan böyle bir iş benim şahsi hayatımda siyasi faaliyetlerin bıraktığı bir olumsuz tesir idi. Ben uzun bir durgunluk devrinden sonra tekrar şiir yazmaya başladım. Bu şiirlerin pek çoğu hece vezniyle olsa da, bazıları aruz vezniyle yazıldı

Ben sosyal-siyasi içeriğe sahip şiirlerimi çoğunlukla hece vezniyle yazdım. Bu şiirlerden oluşan birinci seçme şiir kitabı 1358 (1979) yılında hürmetli dostum âlim, edebiyatçı ve kabiliyetli ressam Profesör Doktor İnaletullah Şehrani'nin büyük bir ustalıklı çizdiği portrem ile yüksek tirajda basıldı. Ancak ondan birkaç alakadarın elinde kalan birkaç nüshanın dışındaki nüshaların akıbeti, bazı siyasi sebeplere bağlı olarak günümüze ulaşmış ulaşmadığı belli değildir.

İkinci seçme şiir kitapçığım “Amu Derya” adı ile 1369 (1990) yılında Afganistan Yazarlar Birliği tarafından yayımlanmıştı. Bu eserde o kitaptaki bir dizi şiir ile yeni yazılmış şiirler ve bunların yanı sıra bazı Farsça şiirlerim yer aldı.

Ben fırsattan faydalanıp, Afganistan genç Özbek şairlerine bilhassa mühim bir meseleyi hatırlatmak istiyordum. Şöyle ki medeniyet (kültür), şiir ve edebiyat asla sıfırdan yani yoktan var olamaz. Çünkü hiçbir millette kültür ve şiir birden bire ortaya çıkmaz. Onu maddi medeniyet mirasları gibi koruyup göklerle yükseltmek mümkün değil. Şiir ve edebiyat asırlar boyunca yavaş yavaş kendi kanunları çerçevesinde gelişip şekillenir ve mükemmelliğe erişir.

Bugün şiir ve edebiyatımızı onun temeli olmuş olan klasik edebiyattan ayrı öğrenmek veya geliştirmek ham hayalden başka bir şey değil. Şiir ve edebiyat eğer kendi tarihi köklerinden koparsa, elbette duraklar ve geriler.

Klasik edebiyat bize derin tasavvuru, nazik tahayyülü, felsefi fikir yürütme, insan ruhunun derinliklerine inip onun iç dünyası ile aşına olma, hayatın anlamını öğrenip ona estetik açıdan yaklaşma yollarını gösterir. Kelime hazinemizi zenginleştirir, iyi amaçlar ve ince duyguları güzel ifade etme üslubunu öğretir. Bundan dolayı bir şair veya bir yazar ne kadar klasik şairlerin hayatına ve eserlerine vakıf olursa, onları özümseyebilirse, o kadar kudretli eser verme ve ifade kabiliyetine sahip olur.

مین اوشبو انکار ایټیب بولمه یديگن حقیقتنی نظرده توتگن حالحه تأکیدلماقچی اییدیم که یاش شاعرلر و ایجادکارلریمیز «دیوان لغات الترک»، «قوتادغو بیلک» کبی منگو و بر حیات اثرلرني اوقیش بیلن بیرگه، احمد یسوی، نوایی، لطفی، سکاکی، خوارزمی، سیف سرائی، آتایی، بابر، نادره، امیری، اویسی، مشرب و باشقه شاعرلر اثرلرني قیزیقیش و دقت بیلن اوقیب، اولرده ایشله تیلگن لفظی و معنوی صنعتلرنی توشونسه لر، فکر و خیالنی افاده لش اسلوبلرینی اورگنیب، عروض وزنلریگه هم اعتبار بیرسه لر، شبهه سیز شعر یازیش، مضمون یره تیش صلاحیتلری آشه دی، باریب-باریب اثرلری ضعف ترکیب، تعقید و ابهام، تکرار و تصنع، وزندن چیقیش یاکه سکنه لیکلرگه یول قوییش کبی کمچیلیکلردن خالی بوله دی و شو یوسینده اقتدارلی شاعرلرگه ایلنه دیلر.

شونینگدیک، قرداش مملکتلر اینیقسه اوزبیکستان، آذربيجان، ترکیه، ترکمنستان و باشقه لرنینگ شعر و ادبیاتی بیلن آشنا بولیش یاش شاعرلریمیزگه ینگى افقلرنی آچیب بیره دی. بو اورینده اینیقسه کیریل یاکه لاتین یازوونى اورگنیش هر بیر اوزبیک قلمکشی گه جوده ضرور. چونکه او، اوزبیک تیلیده یره تیلگن شعرى اثرلر، داستان و رمانلر، بدیعی ترجمه لر، تیل و ادبیاتیمیز بویچه آلیب باریلگن علمی تحقیقاتلر کبی توگنمس خزینه لر ایشیگینی آچه دی و برماق وزنلریده شعر یازیش یوللری بیلن تانیشتیره دی.

افغانستان اوزبیک شاعرلری بولردن تشقیری ادبی فنلرنی اوزلشتیریش بیلن بیرگه ۲۱ نچی عصر شاعرلری صفتیده انسیکلوپیدیک یعنی دایره المعارفی معلوماتلرگه ایگه بولیشلری ضرور. کیره کلی فنلرنی ایگلله مسدن هیچ بیر شاعر و یازوچی، اوز جمعیتینی بیلایب آلیش، ایستکلرینی توشونیش و زمان روحینی انگلش امکانیگه ایگه بولمیدی، نتیجه ده یوکسک معیارلر بیلن اولچنه دیگن شعرلر یره تیشگه ایریشه آلمیدی.

سوز آخریده اوشبو مجموعه نی عرب الفبا سیده چیراییلی اسلوب ده کمال دقت بیلن کمپیوتردن چیقرب، اونى نشرگه تیارلش بویچه یاردم بیرگن عزیز و استعدادلی شاگردیمیز، حقوقشناسلیک فنلری ماستری، تاشکینت اسلام اونیورسیتیتی "اسلام حقوقی" کفدراسی کنته اوقیتوچیسی آزاد سرسینبایف گه صمیمانه منتدارلیک بیلدیره من

. پروفیسور دوکتور

عبد الحکیم شرعی جوزجانی

Ben bu inkâr edilemez hakikati göz önünde tutarak belirtmek istiyorum ki genç şairler ve eser verenlerimiz “Divanü Lügati’t-Türk”, “Kutadgu Bilig” gibi ölümsüz ve günümüze ulaşabilmiş eserleri okumanın yanı sıra, Ahmed Yesevi, Nevayî, Lütî, Sekkaki, Harezmi, Seyf-i Sarayi, Atayi, Babür, Nadire, Emiri, Üveysi, Meşreb ve diğer şairlerin eserlerini merak ve dikkatle okuyup onlarda kullanılmış olan lafzı ve anlam sanatlarını anlasalar fikir ve hayali ifade etme üsluplarını öğrenip aruz veznine de itibar etseler şüphesiz şiir yazma ve mazmun yaratma salahiyetleri artacaktır. Gitgide eserleri tamlama kusurlarından, ifade kapalılığından ve bulanıklığından, tekrara düşmekten ve sunilikten, vezin bozukluklarından ve aksaklıklarından ve benzeri eksikliklerden kurtulurlar ve sonunda kudretli şairler olurlar.

Yine kardeş memleketler, özellikle Özbekistan, Azerbaycan, Türkiye, Türkmenistan ve diğerlerinin şiir ve edebiyatı ile aşına olma, genç şairlerimize yeni ufuklar açar. Burada bilhassa Kiril ve Latin alfabesini öğrenmek her bir Özbek kalem sahibine elzemdir. Çünkü o, Özbek dilinde yaratılmış olan manzumeler, destan ve romanlar, edebi tercümelemler, dil ve edebiyatımızdaki ilmi tahkikatlar gibi tükenmez hazinelerin kapısını açar ve hece veznine şiir yazma yolları ile tanıştırır.

Afganistan Özbek şairleri bunlardan başka edebi ilimleri öğrenmekle birlikte 21. asrın şairleri olarak ansiklopedik genel bilgilere de sahip olmalıdırlar. Gerekli ilimleri sahiplenmeden hiçbir şair ve yazar, kendi toplumunu tanıma, isteklerini anlama ve zamanın ruhunu kavrama imkânına sahip olamaz. Neticede yüksek seviyede değerlendirilecek şiirler ortaya koyamaz.

Sözün sonunda bu kitabı Arap alfabesiyle güzel bir üslupta titizlikle bilgisayardan çıkartıp, onu baskıya hazırlarken yardım eden aziz ve kabiliyetli öğrencimiz, hukuk alanında mastır sahibi, Taşkent İslam Üniversitesi “İslam Hukuku” kürsüsünün büyük hocası Azad Sersinbayev’e samimi minnettarlığımı bildiririm.

Prof. Dr. Abdülhakim Şer’i Cuzcanî

ŞER'İ CUZCANÎ'NİN KONUŞMA METNİ VE "KAHRAMAN ÖZBEKİM" BAŞLIKLİ ŞİİRİ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رشته گه چیکدی نیچه در یتیم
هر انگا گوهر جاندین فزون
قیمت ارا ایکی جهاندین فزون
(نوایی)

عزیز و حرمتلك وطنداشلر، افغانستان توركلری؛ اوزبیکلری، قرغیزلری و باشقه لری. سیز بيله سیزلرکی بیزلر یعنی تورکی خلقلر دنیا میقیاسیده اینگ مدنیتلر و مدنیت پرور اینگ خلاق اینگ ایجادکار خلق بیز. بیزلر عصرلر آشه مینگلب ییل جریانیده بویوک تاریخ یرتکن بیز، بویوک مدینت یرتکن بیز، بویوک علم و فن ساحه لرینی یریتکن بیز. لیکن افسوس که دوران گردیشی بیلن آخرگی عصرلرده اتفاق سیزلیک، بیر بری بیلن قوشیلمسلیک و نفاق نتیجه سیده دشمنلرنی قولیگه اسیر بولدی. تورکستان پارچه لندی تجزیه بولدی، غربی تورکستان بولدی، شرقی تورکستان بولدی، جنوبی تورکستان بولدی. خلقلری میز بیر بیریدن اجرلدی، استعمارچیلر و حاکم طبقه لر بیزنی فرهنگیبیزدن، علم و تاریخیبیزدن بیگانه قیلشگه حرکت قیلدیلر. غربی تورکستانده اورته آسیاده یعنی اولوغ تورکستان اساسیده بالشویکلرنی، کمونیستلرنی سیاستی همه لر یزگه معلوم. یتیمیش ایکی ییل حاکمیت جریانیده بولرنی همه توجه سی شونگه قره تیگن ایدی که، اوزبیک مدنیتینی، تاریخی، اوتمیشینی یوققه چیقرسه، اوزبیکلرنی علاقه سینی برچه تورکی خلقلر بیلن؛ اورخونلر بیلن، اورخون خطی بیلن، قراخانلر بیلن و باشقه تورکی خلقلر بیلن اوزماقچی بولدیلر.

مدنیتیمیزنی بیر آستیکه کومیب اونیتیلیشگه محکوم قیلدیلر، یازو خطیمیزنی اوزگرتیدیلر، کتاب خانه لری میزیم تیکشیریب آنه تیلیمیزده یازیلگن کتابلرنی همه سینی یغیشتیریب کویدیریب دریاگه تشلب نابوت قیلدیلر، لیکن زمان اوتیشی بیلن خلقیمیز جداهم همتلی خلق اراده لی خلق قورقمس خلق شو قیینچیلیکلرگه داش بیریب، چیدم بیریب اوز علمی اثرلرینی کتابلرینی بیر نوعی قیللب کوپ قیمتلر یلن سقلب کیلدیلر. بیر قریش سریق کاغذ بیر آدم نی اوییدن تاپیلشه بیش آلتی ییل تورمه گه یاتردی، سایبیری (سیبیری) گه جونه تیلردی، حتی اولدیریلردی، کتاب کوپ بولسه اولدیریلردی.

¹ Bu konuşma metni ve "Ben Kahraman Özbek'im" şiiri, Şer'i Cuzcanî'nin kendi facebook sayfasındaki sesli mesajından Seyit Ahmet Arifoğlu tarafından Afganistan Özbek Arap Alfabesine, tarafımızdan da Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Orijinal metin kısmen konuşma dilinin de özelliklerini yansıtmaktadır.

ŞER'İ CUZCANÎ'NİN KONUŞMA METNİ VE
"KAHRAMAN ÖZBEKİM" BAŞLIKLİ ŞİİR

Bismillahirrahmanirrahim

İpliğe dizdi nice dürriyetim (incisi)

Hep ona candan değerli cevher

Kıymetçe iki cihandan fazla

(Nevayî)

Aziz ve hürmetli vatandaşlar, Afganistan Türkleri; Özbekleri, Kırgızları ve başkaları siz biliyorsunuz ki bizler yani Türkî halklar dünya mikyasında en medeniyet sever, en yaratıcı, en üretken halkız. Bizler asırlar boyu binlerce yıl cereyanında büyük tarih yaratmışız. Büyük ilim ve fen sahalarını yaratmışız. Ama maalesef ki devranın dönmesi ile son asırlarda ittifaksızlık, birbiri ile bir araya gelmezlik ve nifak neticesinde düşmanların eline esir olduk. Türkistan parçalandı bölündü; Batı Türkistan oldu, Doğu Türkistan oldu, Güney Türkistan oldu. Halkları birbirinden ayrıldı, takdir ediciler ve hakim tabakalar bizi kültürümüze, ilim ve tarihimize yabancılaştırmaya giriştiler. Batı Türkistan'da Orta Asya'da yani Ulu Türkistan temelinde bolşeviklerin, komünistlerin siyaseti hepinize malum. Yetmiş iki yıl süren hakimiyet sürecinde bütün yönelişleri şuna çevrilmişti ki Özbek medeniyetini, tarihini, geçmişini yok etmek için Özbeklerin alakasını bütün Türkî halklar ile Orhun yazısı ile Karahanlılar ile ve başka Türkî halklar ile kesmek istediler.

Medeniyetimizi yer altına gömüp unutulmaya mahkum ettiler, yazı alfabemizi değiştirdiler, kütüphanelerimizi araştırıp ana dilimizde yazılmış olan kitapların hepsini toplayıp yakıp nehirlerle atıp yok ettiler. Lakin zaman geçtikçe halkımız son derece himmetli halk, iradeli halk, korkmaz halk bu zorluklara göğüs gerip direnip kendi ilmi eserlerini kitaplarını bir şekilde ağır bedeller ödeyerek koruyageldiler. Bir karış sarı kağıt bir adamın evinde bulunursa beş altı yıl hapis yatardı. Sibirya'ya gönderilirdi, hatta öldürülürdü. Kitap çok ise öldürülürdü

. افغانستانده چه، بو بیراه اوشه محمد زای طبقه سی حاکمیت گه ایریشکندن کیین بولر، روسلر و اینگیسلر توافقی اساسیده عبدالرحمن و احمد شاه وقتیدن باشلب افغانستان نی بیر منطقه ای هائل گه ایلننیرماقچی بولدیلر عبدالرحمن وقتیده روسلر بیلن کیلیشیب امو دریانی ایکی مملکت نی چیگه ره سی قیلسب تعینله دیلر. اوندن کیین بیز خلق، خلقیمیز منه شواون بیش اون التی میلون می اون اوچ میلیون می قنچه دیر انیق حسابی معلوم ایمس، بیزلر تبعیض و ستم ملی گه دوچار بولدیک؛ کتابلریمیز یوقالادی، تیلیمیز یوقالیش عرفه سیگه الیب باریلدی محمد گل مومند دیک عبدالرحمن خان دیک ظالملر بیزلر نی هست و بودیمیزی نابود قیلدی، میمنه نی قلعه سی، شبرغانی قلعه سی، سرپل نی قلعه سی کوپ جایلر بیر بیلن یکسان قیلندی. نیمه اوچون؟ چونکه بو، کورسه تیب توره دی که منه مین من بورده بارمن؛ مین اوزبیک من، من ترکمن من، ترکی خلق من. منه شو میمنه نی قلعه سی مقاومتنی توغانی ایدی، سرپل نی قلعه سی زلفقار شیر، محمود بیگلر بیگی تمانیدن قوریلگن، بو مقاومتنی سمبولی ایدی. من میده لیگیمده یادیمده بار محمد گل مومند اوزی کیلیب سرپل شهریده منه اوشه خطیب نی اوغلینی دوکانیگه چیقیب تاختب آدملر بیلن گپیردی.

بیزلر اوشنده مکتب ده ایکینجی اوچینچی صنفده ایدیک پشتوتیلیده اوقییدیک همه نرسه نی، اوشنده ایتدی که بونی (سرپل قلعه سی) قلته میز اورنیگه کته بیر بنا قوره میز دیدی، بیر آینی ایچیده بیر بیلن یکسان بولدی قلعه دن هیچ نرسه قالمه دی. بیر بیلن یکسان بولدی، اوندن نری بیر گل احمد خان دیگن نائب الحکمه اونی اورنیگه بیر قلعه قوردی سیزلر کورگن بولسنگیزلر کوپلریز بیشیغ خشتدن، اوشه قلعه هم کوپ دوام قیلمه دی.

اداره لر ایشیگیده شکست قیلدی، اونس بنیادینی سست قیلگن ایدیلر، تگیده کی کته یغاچلر نی، تیرکلر نی آلیب کیتکن ایدیلر، اوشه نی اوچون او شکست یدی آسته سیکین باریب باریب قولش درجه سیگه بییتیپ باردی، بولر فایده قیلمه دی. ایندی محمد گل مومند نیمه ای که کتاب تاپتی اوزبیک تیلیده، تاجیک تیلیده تورکی تیلده هر قندی کتاب اثر هر بیر جایدن که تاپتی شولر نه همه سینی بیغیشتیریپ آلیب کویدیردی، نابود قیلدی. ظاهر شاه نی اوزی، نعیم خان وزیر معارف ایدی

Afganistan'da nasıl, bu yer ah şu Muhammed Zay tabakası hakimiyete eriştikten sonra bunlar, Ruslar ve İngilizler ile görüşmelerinde Abdurrahman ve Ahmed Şah zamanında Ruslarla anlaşıp Amu Derya'yı iki memleketin sınırı olarak belirlediler. Ondan sonra bizim halk, halkımızın işte on beş on altı milyon mu, on üç milyon mu, ne kadar olduğunun net hesabı belli değil. Bizler etnik ayrımcılığa ve baskıya düşer olduk. Kitaplarımız yok edildi, dilimizi yok olma arefesine getirdiler. Muhammed Gül Momend gibi Abdurrahman Han gibi zalimler bizlerin varımızı yoğumuzu yok ettiler. Meymene kalesi, Şibirgan kalesi, Seripul kalesi bir çok yer yerle bir edildi. Niçin? Çünkü bu açıkça gösteriyordu ki işte ben, ben burdayım, ben Özbek'im, ben Türkmen'im, Türkî halkım. İşte bu Meymene kalesi mukavemetin kaynağı idi, Seripul kalesi Zülfikarı Şir, Mahmud Begler Begi tarafından kurulmuştu, bu mukavemetin sembolü idi. Ben küçüklüğümden hatırlıyorum Muhammed Gül Momend kendisi gelip Seripul şehrinde bu Hatib'in oğlunun dükkanında durup ahali ile konuştu.

Bizler o zaman okulda ikinci üçüncü sınıfta idik, Peştu dilinde okuyorduk her şeyi orada söyledi ki bunu (Seripul kalesini) yıkacağız, yerine büyük bir bina yapacağız dedi. Bir ay içinde yerle bir oldu, kaleden hiçbir eser kalmadı, yerle bir oldu. Ondan başka Gül Ahmed denen Naibülhüküme onun yerine bir kale bina etti. Sizler görmüş olmalısınız çoğunuz, tuğladan. O kale de çok uzun ömürlü olmadı. İdareler kapısında parçalandı. Temelini gevşetmişlerdi. Altındaki ahşapları ağaçları götürmüşlerdi. Bundan dolayı dökülmüştü. Yavaş yavaş gitgide harabe hâline geldi. Bunlar yetmedi, Muhammed Gül Momend hangi evde kitap bulduysa Özbek dilinde, Tacik dilinde, Türkî dilde her ne kitap, eser her nerede bulduysa onların hepsini toplatıp yaktırdı, yok etti. Zahir Şah'ın kendisi, Naim Han Maarif bakanı idi.

شولر هم شو ایشنی قیلدیلر. حتی استاد شایق افندی قیسی روز قیسی بیرته گه ایتمی بیهغه گن ایکن که "مین جدا هم متأثر بولدیم که شو بوستان سرای کابلده وزارت معارف مرکزی ایدی اوشرده کتابلرنی بیغیشتریب همه سینی اوتگه قایدیلر، اولو بیردیلر." منه شونداغ باسقیچلرنی باشند اوتکز دیک، بیزلرنی تیلیمیزگه امکان بیرمه دی، مدنیتیمنی رواجیگه امکان بیرمه دی، کوپ ییلردن کیین منه دیمکراسی قلابی مشروطیت که ظاهر شاه باشله دی، مشروطیت دگن اوشه قانون اساسی سینی چیقردی قیرق ایکینچی ییلده، اوندن نری بیر یریم ساعت می قنچه اوزبیک تیلیگه، ترکمن تیلیگه رادیو افغانستانده وقت بیردیلر او او هم فقط اوشه دولت نی سیاستنی تبلیغ قیلش اوچون، اما هیچ دردیمنیزگه تیگمه دی. بالاخره منه شو یتینجی ثورنی تحویلین کیین، بیزلر اونی انقلاب ثور دیب ایتمیز، شوندن نری مین و اورتاقریم تشبثی بیلن اوشه مرام دیموکراتیک خلق افغانستان گه کیریتیلگن ایدی میلیتلرنی حقوق فرهنگی سی بیرله دی، اولر نی آنه تیلیگه مکتب آچبله دی وباله لر اوقیدی دیب بیتیلگن ایدی. بدخشی رحمتلی، مین، شیر رحمتلی، پنجشیری هم بعضا بیزلر بیلن، میثاق هم بار ایدی یانیمیزده. شونی اساسیگه مین باریب دعوا قیلدیم، ببرک کارمل بار ایدی، ترکی بار ایدی ایتم که برادرلر منه شو حقنی بیره سیزلر می بیرمی سیزلر می؟ حقوق ثابت منه مرام دیموکراتیک خلقد، ترکی ایتدی "بیره میز، نیمه اوچون بیرمی میز" دیدی. من ایتدیم که بیرسنگیزلر نیمه قیلایلیک منه، ایتینگ؟ قنفاق قیلایب بیره سیزلر؟ جریده بیرینگلر، مکتبلرده اوقیشنی اجازه بیرینگلر، کفیده لر آچینگلر، دپارتمنت لر آچینگلر، جریده، گزیده، اخبار، کتاب نشر بولسین. ایتدی "جدا یخشی" دیدی، ترکی ایتدی "سیز باریب فرمان نی مسوده قیلایب ایرته گه کیلینگ شو بیرده گیلشه میز." سونگره مین باردیم فرمان شپاره چهارنی تصویب قیلایب آلیب کیلایم ایرته، اونی اوقیدیلر، سونگره ببرک کارمل ایتدی که "مینگه بیرینگلر شونی مین بونی اوقیب ایرته گه توغریلب کیله ین، کوپ کنه بولیبتی" دیدی .

ایرته گه بارسم فرمان نی قیسقرتیرگن ایکن، ایریم مهم جایلرنی آلیب تشله گن ایکن لیکن هر حالده اصل مضمون و ماهیتی قالگن ایکن. اونده ایتیلگندک باشقه ملیتلرنی حقیده قنفاق ظلم بولدی، قنفاق ستم بولدی، قنچه ایزیلدی بولر، مدنیتلرنی یوقاتیشگه حرکت قیلیندی، بو حرکتلرنی همه فاش قیلینیب ایتیلایب توضیح بیریلگن ایدی

Bunlar da aynı işi ettiler. Hatta üstat Şaik Efendi bir gün birilerine ağlayarak söylemiş ki “Ben çok mütessir oldum şu Bostan-saray Kabil’de Maarif bakanlığının merkezi idi, orada kitapları yığın yapıp hepsini ateşe verip yaktılar.” İşte böyle merhaleleri başımızdan geçirdik. Bizlerin dilimize imkan vermedi, medeniyetimizi geliştirmeye imkan vermedi. Nice yıllardan sonra Zahir Şah meşrutiyetinin bu kullabi/sahte demokrasisi başladı. Meşrutiyet denen işte bu anayasayı çıkardı, kırk ikinci yılında. Ondan sonra bir yarım saat mi ne Özbek diline, Türkmen diline Afganistan Radyosunda izin verdiler. O da sadece bu devletin siyasetini tebliğ etmek için, ama hiç derdimize çare olmadı. Bilahire bu Yedinci Sevrin Tahavvülünden sonra, bizler ona Sevr İnkılabı diyoruz, ondan sonra ben arkadaşlarımın teşebbüsü ile bu Afganistan Demokratik Halk meramına dahil edimişti. Milliyetlerin kültürel hakları verilecek diye, onların ana dilinde okul açılacak ve çocuklar okuyacak diye yazılmıştı. Bedahşi rahmetli, ben, Şeper rahmetli, Pençşiri de bazen bizimle idi, Misâk da vardı bizimle. Buna binaen ben gitgide ısrarcı oldum, peşine düştüm. Babrak Karmal vardı, (Nur Muhammed) Tereki vardı, dedim ki “Biraderler bu hakkı vercek misiniz vermeyecek misiniz? Hukuk belli, halkın demokratik meramında”. Tereki, “Vereceğiz, niye vermeyelim?” dedi. Ben “Verecekse-niz haydi şimdi ne yapacağız, söyleyin? Dergi izni veriniz, okullarda okuma izni veriniz, kürsüler açınız, bölümler açınız. Dergi, gazete, haberler, kitaplar neşredilsin. “Çok güzel” diye Tereki cevap verdi, Siz gidip kanun teklifinin taslağını hazırlayıp yarın gelin, burada konuşalım”. Sonra ben gittim ertesi gün Ferman-i Şümareh Çehar’ın müsveddesini hazırlayıp getirdim, onu okudular, sonra Babrak Karmal “Bunu bana verin ben bunu yarına kadar okuyup tashih edip geleyim, çok uzun olmuş” dedi.

Ertesi gün vardığımızda kanunu kısaltmış, bazı mühim yerleri çıkarmıştı, lakin asıl mazmun ve mahiyeti kalmıştı. Önceki hâlinde bilhassa diğer milletlerin hakkına nasıl zulmedildi, bunlara nasıl eziyet edildi, ne kadar ezildi bunlar, medeniyetleri yok edilmeye çabalandı, bu hareketlerin hepsi ifşa edilip ortaya konulmuştu.

. بولرگه عجالتا اوزبیک تیلیگه، بلوچ تیلیگه نشریات باشلن سین و باشقه نرسه لر همه سی یوقاریده ایتیلگن ایدی. ابرته سیگه درحال باریب خیال محمد کتوازی رحمتلی وزیر اطلاعات و کلتور ایدی شونی بیلن قوشیلیب یولدوز جریده سیگه اساس سالدیک. یولدوز جریده سی ترکی نی نظردن اوتدی ببرک کارمل هم قبول قیلدی بولر بیرته سی ریس شورای انقلابی ایدی بیرته سی معاون نی ایدی . بیزینچی مرته گزیته، یولدوز جریده سی رحمتلی محمد امین اوچقون مدیرلیگی رهبرلیگیده نشردن چیقتی. مدیر تاپیش اوچون بیزلر کوپ قییلدیک، آدم لر یوق ایدی، روشنفکرلریمیز یوق ایدی، بیر داکتر یعقوب واحدی باز ایدی او هم اوزی بند ایدی، مصروف ایدی. آخر منه شو اوچقون صاحبنی تاپتیک که بو مطبوعات گه ایشله گن ایدی سابقه کار بار ایدی، شو کیشی مدیریت ایتی. شونداق قیلیب منه خبرلریز بارکه تا طالب لر دوریگجه جریده دوام ایتیب کیلدی، اگرچه مونی مزارگه تبعید قیلدیلر، کابلدن چیقردیلر، لینوتایدن محروم قیلدیلر. هر حالده منه شو آبخان بیانی اوچقوندن کیین، اوندن نری عبدالله رویین، اوندن کیین استاد... خوش. شولر گزیته نی دوام بیردیلر، گزیته کوپ اثرلرنی نشر قیلدی، بیر تخته مشق بولدی یاشلربییز اوچون، جوانلربییز اوچون، قرنگ فاجعه شونداغ ایدی که، "جریده خلق" چیققنده بیرته ایکته شعر؛ بیرته اوزبیک، بیرته تورکمنی شعر یازدیک نشر قیلدیک، شونی اوقییدینگن بیرته هم محصلر اره سیده پوهنتونده تاپیلمه دی، بو فاجعه نی قرنگ! مونداغ هم فاجعه بوله دی می؟ بیرانته سی، اورتاقلر کلبلیب ایتیددی که بیرانته سی هم اوقیالگه نی یوق. ایریملری فکر قیلیبتی که بو بلوچ تیلی، تورکمن تیلی، تورکی تیل قنداق قنداق دیب. او اوشه ستم ملی نینگ عاقبتی ایدی، نتیجه سی ایدی.

اوندن نری بیزلر شو "جریده پرچم" گه هم حرکت قیلدیک، ایکته اوچته مقاله بیتیک، اوزبیک خلق نینگ حقوق فرهنگی، حقوق سیاسی سیدن دفاع قیلدیک، "فرهنگ خلقهای اوزبیک و تورکمن بخش جدای ناپذیر فرهنگ ملی افغانستان است" دیگندیک اوچته مقاله کیمته کیت نشر قیلدیک. شولردن نری منه جریده یولدوز کیلدی، جریده یولدوز اولین جریده افغانستان تاریخیده بیرینچی مرته منه دولت مطبوعاتیدن چیقتی و نشر بولدی .

Bunlarda acilen Özbek dilinde, Beluç dilinde yayın başlaşın ve diğerleri hepsi yukarıda söylenmişti. Sabahına derhal gidip Hayal Muhammed Ketvazi rahmetli kültür ve eğitim bakanı idi, onunla bir araya gelip Yulduz dergisinin kuruluş temelini attık. Yulduz dergisi Tereki'nin incelemesinden geçti. Babrak Karmal da kabul etti. Bunlardan biri İnkılap Şurasının reisi idi, biri yardımcısı idi. İlk seferinde Yulduz dergisi rahmetli Muhammed Emin Uçkun başkanlığında neşredildi. Müdür bulmak için bizler çok zorlandık. Adam yok idi. Aydınlarımız yok idi, sadece Dr. Muhammed Yakup Vahidi vardı, o da boş değildi, meşguldü. Sonunda bu Uçkun efendiyi bulduk ki o matbuatta çalışmıştı, tecrübeliydi. Bu kişi müdürlük yaptı. Böylece malumunuz ta Taliban devrine kadar dergi devam edegeldi.

Gerçi, dergiyi Mezarışerif'e sürdüler, Kabil'den çıkarıldılar, yayından mahrum ettiler. Herhalde bu Ayhan Beyani Uçkun'dan sonra Abdullah Royin, ondan sonra Üstat...hoş onlar gazeteyi devam ettirdiler, gazete pek çok eseri neşretti. Bir meşk tahtası oldu. Gençlerimiz için, delikanlılarımız için Bakınız facia şöyle idi ki "Ceride-i Halk" çıktığında bir iki şiir; biri Özbekçe, biri Türkmence şiir yazdık, neşr ettik. Üniversitede bunu okuyacak bir tane bile öğrenci bulunmadı. Faciayı görünüz! Böyle facia olur mu? Arakadaşlar gelip dedi ki bir kişi, bir kişinin bile okuyabildiği yok. Bazıları düşünmüş ki bu Beluç dili, Türkmen dili, Türkî dil, daha neler. İşte bu etnik ayrımcılık baskısının akibeti idi, sonucu idi.

Ondan sonra bizler şu "Ceride-i Perçem"e de yöneldik, iki üç tane makale yazarak, Özbek halkının kültürel haklarından, siyasi haklarını müdafaa ettik. "Türkmen ve Özbek halklarının kültürü, Afganistan milli kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır." konulu üç tane makale peşpeşe neşr ettik. Bunlardan başka Yulduz dergisi geldi Yulduz dergisi, Afganistan dergicilik tarihinde ilk olarak devlet matbuatından çıktı ve neşredildi.

خوب، اوزبیک تیلی دپارتمنتی وزارت معارف ده توزلدی اوزبیک تیلی دپارتمنتی و تورکمن تیلی دپارتمنتی اکادمی علوم ده توزلدی، اوندن نری کتاب چاپ قیلدیک. اوزبیکستانلیک داکتر عارف عثمانوف هم بیزلر بیلن یاردم بیردی او بیرده یخشی یخشی استعدادلیک ادملر بار ایدی اولر ایشلییدیلر اولردن بیرته سی منه عزیز قیومی ایدی او اوزبیک تیلی مسیقی بویچه مسیقی پروگرامه سینی کتابینی تدوین قیلدی، توزلدی نشر بولدی، آهنگلری توزلدی همه سی ولایت لرگه یوباریلدی، هیچ بیر تیل باشقه قیلالگه نی یوق شو ایشنی. لیکن بیزلر بندی بولگندن کیین بیر تاجک مشاور بولگن ایکن شوروینی کی کیلیب اونی پروگرامدن چیقرگن، ایکن نیمه کیرک بو اوزبیک تیلیده موسیقی و نیرسه نیمه سی بار بولرنی دیب شونداق قیلگن ایکن .

هرحالده منه ایندی قرنگ شونچه ییللر اوتیب کیتی بیزلر تورمه دورینی اوتکزدیک اوندن نری منه مجاهدلر کیلدی اوندن نری منه طالب لر کیلدی اوندن نری منه بن کنفرانسی اساسیده کی حکومت معقت کیلدی بالآخره کرزی کیلدی اشرف غنی کیلدی اوزبیک خلقی شونداق شرایط لرگه قره مسدن کورینگ افغانستان تاریخیده بیرینچی مرته ایکته اوچته پادشاه نی تخت گه اولتیرقیزدی، تختدن توشیردی، نجیب نی تختدن توشیردی کرزی نی تخت گه اولتیرقیزدی

اشرف غنی نی تخت گه اولتیرقیزدی. منه ایندی اوزبیک خلقی بیر اتفاق قیلدی، بیر اتفاق نتیجه سیده شوندی کته بیر بوتوق گه ایریشدی که اوزبیکلر ایکینچی اورینی ایگله ب آلدی افغانستان تاریخیده ایکینچی اورین. مارشال عبدالرشید دوستم بیر دهقان بچه اوزبیک فرزند اوز استعدادی بیلن لیاقت و کفایتی بیلن یوریب باریب باریب کیلیب شو درجه گجه بیتیشدی که بحیث جنرال، جنرالیک درجه سیگچه بیتیشدی بیر فرقه نی رهبری بولدی، صبغت الله مجددی مجبور بولدی که مونگه سترجنرالیک لقبینی بیرسه، مونگه احتیاجی بار ایدی اگر جنرال دوستم بولمه گنده مجاهدلر عمر باد حاکمیتدن محروم بولییدی منه مشرقی ده اوریشیدیله، تمام امکانات نی پاکستان بولرنی اختیاریکه قویگندی تجهیزات و لوژستیکی یاردملر همه سی بیلن تمامی گروه لر بیلن حکمت یار می ربانی می باشقه سی می قوشیلیب بیر جایگه بولیب بیر جبه دن مشرقی گه حمله قیلدیلر لیکن اوشنده دوستم نی عسکرلری اوزبیک لر نقش اساسی نی اوینه دی بیرینچی جبه ده

İşte bunun gibi, Maarif Bakanlığında Özbek Dili bölümü kuruldu. İlimler Akademisinde Özbek Dili bölümü ve Türkmen Dili bölümü kuruldu. Bundan başka kitap yayımladık. Özbekistanlı Doktor Arif Osmanof da bizlere yardım etti. Orada pek güzel istidat sahibi adamlar var idi, onlar çalışıyorlardı. Onlardan biri bu Aziz Kayyumi idi. O, Özbekçe musiki programı kitabını hazırladı, düzenledi, neşr edildi. Şarkılar düzenlendi, hepsi vilayetlere gönderildi. Bu işi başka hiçbir dil yapmadı. Lakin bizler hapsedildikten sonra bir Tacik, müşavirliği esnasında Rusların adamı gelip onu programdan çıkarmış, ne gerek bu Özbek dilinde musiki, böyle şeyler, bunların bir şeyi mi var deyip böyle iş etmiş.

İşte şimdi bakın bunca yıl geçip gitti, bizler hapis devrini geçirdik. Ondan sonra şu mücahitler geldi, ondan sonra Taliban geldi, Ondan sonra işte Bonn Konferansı temelinde geçici hükümeti geldi, daha sonra Karzayi geldi, Eşref Gani geldi. Özbek halkı böyle durumlara bakmaksızın, görün, Afganistan tarihinde ilk kez iki tane üç tane padişahı tahta oturttu, tahttan indirdi. Necib'i tahttan indirdi, Karzayi'yi tahta oturttu, Eşref Gani'yi tahta oturttu. İşte şimdi Özbek Halkı bir ittifak yaptı. Bir ittifak neticesinde böyle büyük bir başarıya erişti ki Özbekler ikinci makamı sahiplendi. Afganistan tarihinde ikinci makam Mareşal Abdürreşid Dostum çiftçi çocuğu Özbek evladı kendi yeteneği ile liyakat ve kifayeti ile yükselerek generallik derecesine kadar erişti, bir partinin lideri oldu, Sıbgatullah Müceddidi mecbur kaldı, ona baş generallik unvanını vermeye. Ona ihtiyacı vardı, eğer General Dostum olmasaydı mücahitler ömür boyu hakimiyetten mahrum olacaktı. İşte doğuda savaştlar. Pakistan bütün imkanları bunların ihtiyarına bırakmıştı. Techizat ve lojistik yardımlar hepsi ile bütün güruhlar ile Hikmet Yar mı Rabbani mi, başkası mı toplanıp birleşip bir cepheden doğuya hamle ettiler, lakin orada Dostum'un askerleri Özbekler asıl rolü oynadı. En ön cephede

شولر تاخته دی. مشرقیلرنی تیلیدن ایشیتکن من اولر منه دوستم لر کیلدی دیسه مجاهدلر قاچه دی دیدی، خوب هر حالده منه بالآخره معاون اول ریس جمهور افغانستان بولدی. بونی کورالمسدی، دشمنلرنی کوزیده تیکان ایدی بو، خو ایندی بو انتخابیدن پشیمان بولگن اشرف غنی و امریکا و کرزی و باشقه قبیله نماینده لری بولر تمامی سی بیرلشیب بیزلرگه قرشی باش کوتردیلر دوستم گه قرشی حرکت قیلدیلر، عمل قیلدیلر دوستم نی صحنه سیاستدن چیقماقچی بولدیلر. لیکن بو آدم مقاومت قیلدی همه صلاحیتی نی ایگلب آلدیلر، قیته ریب آلدیلر بودجه لرینی کم قیلدیلر، محافظ لر نی، خوب بالآخر دوستم اولر نی مجبور قیلدی که اجازه بیرسه لر میمنه گه کیتی تصفیه اوچون باریب میمنه نی تصفیه قیلدی فاریابنی تصفیه قیلدی اوشنگه خبرلریز بار که اوشته جاسوس بیرجایگه توتیلدی، بیرته سی اوزبیک ایکن دوستم نی اولدیرکنی کیلگن ایکن. اوندن کوره دهشتلی حادثه شوایدی که کمینگه اوچره دی، بو کمین دولت تمانیدن قیلینگن ایکن همه عالم ببیلدی کوردیلر غنی وحشت گه قالدی حیران بولدی ایتی مین تعقیب قیله من دیدی تعقیب قیلمه دی، لیکن دوستم نی آلدیگه بیر ده بار ایدی آدملر ایته دیلر که مونی کیتیده قیسی پیر بار دیدی، قیسی پیر ایمس مونی کیتیده خدا بار، بو حقیقتا خدانی سیوگن بنده سی شوندی بلیات، آفاتدن سقلب کیلیب یاتکن فقط اوشه یره توجی، تنگری تعالی اوزی سقله دی قیرق ایلیک نفر اولدی لیکن اوزی تیریک قالدی بوندن نری کوردیلر که بو رویین تن ایکن اولمیدی اگره اوتیزته دسیسه بولدی یانیگه بیرم کونی نماز روز یانیگه بم یاریلدی چره لرنی نیمه سی قالدی، جبه لرگه باردی بیرینچی صفده توریب مبارزه قیلدی منه شو اوزبیک فرزند اوزبیک خلقی نینگ قدرتینی، شهامتینی، غیرتینی وطن پرورلیگینی کورستی شو، مینی ایسیمده بار آلدیم ده کسیتلری بار اگر خواه لسه کیشی مین کورسته من اونبیرته کسیتی بار که جبه ده یوریب قنداقیلیب آتگه مینیب فعالیت قیله دی، بیر مخابره نی (مخابره چی) جنرال نعیم خان نعیم چوچه دییدیه دوستلری، اوشه کیتیدن مخابره اپاراتینی کوته ریب یوریبتی بو جبه ده قدم به قدم بیرنچی قدمده یوگیره دی منه شونی جریانیده بو زخم بولدی چره لر هنوزگچه هم قالگن، هر حالده بیزلر منه شو امکانات گه ایگه بیز شو قدرتگه ایگه میز چچان ایگه میز؟ هر وقت که بیر بولسک

onlar durdu. Doğudakilerin ağzından işitmiştim. Onlar “İşte Dostum geldi” dese mücahitler kaçıyor diyorlar. Evet tabii olarak daha sonra o, Afganistan cumhurbaşkanı birinci yardımcısı oldu. Bunu uygun göremezlerdi, düşmanlarının gözünde diken idi bu, evet şimdi bu seçiminden pişman olan Eşref Gani ve Amerika ve Karzayı ve başka kabile liderleri, bunların tamamı birleşip bizlere karşı baş kaldırdılar, Dostum’a karşı harekete geçtiler. Dostum’u siyaset sahnesinden çıkarmak istediler. Lakin bu adam mukavemet etti, bütün yetkilerini elinden aldılar, geri aldılar, maddi imkanlarını azalttılar, muhafızlarını. Evet sonunda Dostum onları izin vermeye mecbur etti. Meymene’ye gitti tasfiye için, Meymene’yi tasfiye etti. Faryab’ı tasfiye etti. Malumunuz orada üç tane casus yakalandı, bir tanesi Özbek imiş, Dostum’u öldürmek için gelmiş. Bundan daha vahim hadise şuydu ki pusuya rastladı. Bu pusu devlet tarafından yapılmıştı, cümle âlem bildi, gördüler. Gani, dehşete kapıldı, şaşırды. Ben takip edeceğim dedi. Takip etmedi, lakin Dostum’un yanında bir deha vardı. Adamlar söylediler ki bunun arkasında bir pir vardı, bir pir değil bunun arkasında Tanrı var, bu hakikaten Tanrı’nın sevdiği kulu. Böyle belalardan ve afetlerden korumaya devam eden sadece yaratıcı. Tanrı tealanın kendisi korudu, kırk elli nefer öldü, ancak kendisi sağ kaldı.

Bundan sonra gördüler ki bu demir beden imiş ölmez. Yirmi otuz tane hile oldu. Bayram günü yanında bomba patladı şarapnellerin bir kısmı kaldı, cephelere gitti, ön saflara geçip savaştı. İşte bu Özbek evladı Özbek halkının kudretini, cesaretinin, gayretini, vatanperverliğini gösterdi. Benim hatırımda var, yadımda var. Eğer kim isterse gösteririm, on bir tane yarası var ki nasıl cephede bulunur, nasıl ata binip hareket eder, bir muhabereci general Naim Han Naim Çuçe der dostları, Bu (Naim) onun ardından muhabere cihazını sırtlayıp yürümüştü. Bu (Dostum) cephede adım adım en önde yürürdü. İşte bu sırada yaralandı. Yaraları hala geçmedi. İşte bizler bu imkanlara sahibiz, bu kudrete sahibiz, ne zamandır sahibiz? Her zaman bir olsak

هرچان که بیرلشسک اگر بیرلشمه سک بیزلر یوق میز، ایکی یریم بولسک هم بیر بوتون بوللیک بیزلرنی کوپ کمچیلیکلریمیز بار اورتاقلر وطنداشلر اچیق حقیقت منه شوندن عبارت که بیزلر کوپ اوزبیزگه بیریلگن بیز، فردیت پرستلیک، شخصیت پرستلیک و ملی غروریمیز زنگ آتکن، ملی غروریمیز شان و عزمت و بویوک تاریخیمیزنی بیلمیمیز یخشی توشینیمیز پراکنده میز دولت نی کیتیدن کیته میز موله گی قیلیب قویه دی بیر آدمنی ایکی آدمنی بیش آلتی نفرنی توتیب آله دی، امتیاز بیره دی نیمه بیره دی، ریس قیله دی، وزیر قیله دی بیش کون بیر کوندن نری بیر بیل ایکی بیلدن نری کوره سیز که منه اولنچه نفرنی کوره سیزلر کته مقام گه ایریشدیلر منه کارگر صاحب، مثلا رحمان اوغلی، مثلا باشقه لر باشقه لر متن بیک منه شولرنی یوقاریگه کوتردی.

فلک هرکیم نی علی رتبه قیلسه بی سبب ایرمس

قویاشنی بیرگه کیرگیزماق اوچون کورکیم بلند ایتدی

قویاشدیک کوته ره دی بیرگه اوره دی. آدملرنی بیر طرفدن امیدوار قیله دی بیر طرفدن مایوی قیله دی، ناامید قیله دی. شونینگ اوچون بیزلرنینگ کته کمچیلیگیمیز شو که مدینتیمیزدن، تاریخیمیزدن و فرهنگیمیزدن اوزاقیمیز، یخشی توشینیمیز. منه شو اتگیزه لر سبب بولدی که مین اوزبیک تیلیده بیر حماسه یرتدیم، ایندی حماسه دیب قبول قیله سیزلرمی قیلمی سیزلرمی، بیز منه شو شعرنی کوپ محنت قیلدیم تقریبا بیر بیلدن بیری بونی اویلب یورردیم، بیلتیر (اوتکن بیل) توگدیم نشر هم بولدی. لیکن افسوس مینگ افسوس منه شو شعرنی بیر ایگیرمه-اوتوز نفر اوقیگن بولسه بیرانته هم بیر اظهار فکر قیلمه دی بیر اظهار نظر قیلمه دی یخشی می یمان می دیب. نیمه اوچون پونچه بی علاقه میز اخر. شونینگ اوچون مین خواهله دیم که منه شو شعرنی سیزلرگه آوازیم یخشی هم ایمس تکلمتور هم ایمس من هیی قندی بولسه شونی مین اوقیب (بیره من) تیریک اوز آغزیمدن ایشیتسنگیزلر سز لرگه اوقیب بیره من. شعریمنی آتی مین قهرمان اوزبیک من:

her zaman birleşsek, eğer birleşmezsek bizler yokuz. İki yarım olsak bile bir bütün olalım, bizim çok eksiklerimiz var. Arkadaşlar vatandaşlar, açık hakikat şundan ibaret ki bizler içimize kapanmışız, kendimizi düşünüyoruz, şahsiyet perestliğimiz ve milli gururumuz paslanmış, milli gururumuz olan şanlı azametli büyük tarihimizi bilmiyoruz, iyi anlamıyoruz, perişan hâldeyiz, devletin peşinden gidiyoruz. O yem yapıp koyar bir adamı iki adamı, beş altı neferi tutar, imtiyaz verir, bir şey verir, reis yapar, vezir yapar. Beş gün bir günden sonra bir yıl iki yıldan sonra görürsünüz ki bu onlarca neferi görürsünüz büyük makama eriştiler; işte Karger efendi, mesela Rahmanoğlu, mesela başkaları başkaları Metin Bey işte bunları yukarılara yükseltti.

Felek her kimi âli rütbe kılsa sebepsiz değil

Güneşi yere batırmak için gör ki yükseltti.

Güneş gibi yükseltir, yere vurur. Adamları bir taraftan ümitvar eder, diğer taraftan meyus eder, ümitsiz eder. Bunun için bizlerin büyük eksikliğimiz şu ki medeniyetimizden, tarihimizden ve kültürümüzden uzağız, güzel düşünmüyoruz. İşte bu düşünceler sebep oldu ki ben Özbek dilinde bir hamaset yarattım, şimdi hamaset diye kabul edecek misiniz, etmeyecek misiniz? Ben bu şiire çok emek verdim, takriben bir yıldan beri bunu düşünüyordum, geçen yıl bitirdim ve yayımlandı. Ama maalesef bu şiiri yirmi otuz kişi okusa da bir kişi bile fikrini beyan etmedi, olumlu ya da olumsuz görüş belirtmedi. Niçin bu kadar ilgisiziz. Bundan dolayı ben istedim ki bu şiiri sizlere -sesim pek iyi değil, hatip de değilim, her neyise bunu- ben okuyacağım, sağlığında kendi ağzımdan işitmeniz için sizlere okuyacağım. Şiirimin adı “Mén Kahraman Özbék men” (Ben Kahraman Özbek'im):

مین قهرمان اوزبیک من

ایرکین واحدوف خاطره سینی ایسلب

دوستلردن بیرری یازکن شعریده اوزبیکلرگه بیر قاتار سلبی خصلتلرنی نسبت
بیریپ، اولرنی «منقورت» درجه سیگه توشیرکنی، اوشبو شعرنی یازیشیمگه
سبب بولگن ایدی.
شرعی جوزجانی

.....

مین اولوغ کایناتده یره لکن بیرانسان من
انسان عظمتیگه چین دلدن ایشانگان من
بغری کینگ من بو باده یگانۀ دوران من
حیات سنولریدن یینگیلمسدن اونگان من
یاولرگه تن بیرمکن، مین قهرمان اوزبیک من

مین برچه انسانلرنی تینگ حقوق دیب بیله من
برچه ملیتلرنی چیندن حرمت قیله من
نامرددن اوزاقله شیب، ایرلرگه قوشیله من
ایل گه خاین بولگن نینگ کوکره گینی تیله من
ظلم و ستمگه قرشی مین نافرمان اوزبیک من

مین تاریخ فرزندى من، حر - ایرکین توغیلگنمن
ایرکین یشب دنیاده، ایرکینلیکده اولگنمن
گاهی چناردیک اوسیب، گاهی گلدیک سولگنمن
اوروش النگه سیده، گاه کوییب کول بولگنمن
لیکن «ققئس» دیک اوتدن، تیریک چیققان اوزبیک من¹

¹ ققئس: یونان اسطوره سیده اولمس - ییتمس بیرقوش. او مینگ ییل یشه گندن کین، کوپ اوتینلرنی توپلپ
اوستیکه اولتیره دی و تومشوخی اطرافیده گی تیشیکردن یاقیملی کویلر چیقرگنده اوتین آلاو آلیب اونی کویدریب کول
قیله دی. کین کول نینگ تگیدن بیر ققئس جوجه سی چیقیب یشش گه دوام بیره دی

BEN KAHRAMAN ÖZBEK’İM

Erkin Vahidov’un Hatırasına

Dostlardan birinin yazdığı şiirde Özbeklere bir dizi olumsuz özellikleri yakıştırıp onları “mankurt” derecesine düşürmesi, bu şiiri yazmama sebep olmuştur.

Şer’i Cuzcanî

Ben ulu kainatta yaratılmış bir insanım
İnsanın azametine tam gönülden inanmışım
Koca yürekliyim bu konuda âlemin yeganesiyim
Düşmanlara boyun eğmeyen, ben kahraman Özbek’im

Ben bütün insanları eşit haklı diye bilirim
Bütün milliyetlere gerçekten hürmet ederim
Namertten uzaklaşıp, mertlere katılırım
Zulüm ve eziyet karşı ferman tanımayan Özbek’im

Ben tarihin evladıyım, hür özgür doğmuşum
Özgür yaşayıp dünyada, özgür ölmüşüm
Bazen çınar gibi büyüyüp, bazen gül gibi solmuşum
Lakin “Kaknus” gibi ateşten, diri çıkan Özbek’im¹

¹ Kaknus: Yunan miteolojisinde ölmeyen, yok olmayan bir kuş. O, bin yıl yaşadıktan sonra pek çok odun toplayıp üstüne oturur, gagasındaki deliklerden alevler çıkararak odunları yakar kül eder. Sonra küllerin dibinden bir kaknus yavrusu çıkıp yaşamaya devam eder.

کنیشکا من ترققنگن، شرقدہ بودا دینینی
 آتیلان تاشیگن، غربگہ عیسا دینینی¹
 گوک تورک ایدیم تنلہ گن، تنگری — سما دینینی
 باشقہ دینلر سینگری کورگن میترا دینینی
 ایندی بوگون کورہ سیز، چین مسلمان اوزبیک من

مین اویغورمن، تورکمنمن، آذری من، قازاقمن
 قیرغیز، برلاس، تاتارمن، ہمدہ قارہ قلیاقمن
 عثمانلیمن، بیاتمن، مین یاقوتمن، قباچاقمن
 چغتایمن، نوغایمن، قزلباشمن، قلماقمن
 اولوغ تورک اولوسیدن، قد کوترگان اوزبیکمن

اولوغ بیک من یول آچدیم، «زیجیم» بیلن آسمانگہ
 الفرغانی من قوردیم، «مقیاس النیل» اسوانگہ²
 خوارزمی من اورگتدیم، الگریتم جهانگہ
 بیرونی من تاشیگن، بیلیمنی ہندوستانگہ
 فیلسوف فارابی من، مین نکتہ دان اوزبیک من

¹ایریم تاریخی روایتلرگہ کورہ ہونلر حکمداری «آتیل» اروپائی ایگلب آلیش مقصدیدہ کیچیک آسیادن اوتیش زمانی، عیسویت دینیدہ قسطنطنیہ اسقفی نسطوریوس آرقہ لی اوزگتیریش کیریتلیگن «نسطوری» تعلیماتینی اوزی بیلن اروپاگہ آلیب بارگن ایکن.

²قیاس النیل» عباسیلر خلیفہ سی بویروغیگہ کورہ بغداددہ گی «بیت الحکمہ» علمی مرکزی نینگ یریک اعضاسی احمد فرغانی، نیل دریاسی قرغاغیدہ جالیشگن اسوان منطقہ سیدہ سوو مقدارینی اولچش مقصدیدہ فورگن کتتہ جہازدن عبارت. اوشبو جہاز آرقہ لی ہر ییل دریا سووی مقداری اولچہ لیب، سوو مقداریگہ قرب یرلرگہ سالیق بیلگی لئردی. نیچہ ییل آلدین اوشبو علمی مرکزنی فورگن اوزبیکستانلیک احمد الفرغانی افتخاریگہ مرکز یانیدہ اونینگ کتتہ ہیگی اورنہ تیلدی. آچیلیش مراسمیدہ حسنی مبارک بیلن اسلام کریموف ہم اشتراک اینگن ایدی.

Kenişka ben yaydım, doğuda Buda dinini
 Atilla'yım taşıdım batıya İsa dinini¹
 Göktürk idim seçmişim Tanrı-Gök dinini
 Şimdi bu gün görüyorsunuz, gerçek Müslüman Özbek'im

Ben Uygur'um, Türkmen'im, Azeri'yim, Kazak'ım
 Kırgız, Barlas, Tatar'ım, hem de Karakalpak'ım
 Osmanlı'yım, Bayat'ım, Ben Yakut'um, Kıpçak'ım
 Çağatay'ım, Nogay'ım, Kızılbaş'ım, Kalmak'ım
 Ulu Türk ulusundan boy veren Özbek'im

Uluğ Bey'im yol açtım, “Zic'im” ile gökyüzüne
 Elferganî'yim ben kurdum “mıkyasu'l-nil” esvana²
 Birunî'yim ben taşıdım bilimi Hindistan'a
 Filozof Farabî'yim, ben nüktedan Özbek'im

¹ Bazı tarihi rivayetlere göre Hun hükümdarı “Atilla” Avrupa'yı ele geçirme maksadıyla Küçük Asya'dan geçerken İsevi dinindeki Kostantiniye Askafı Nasturyus vasıtasıyla değişti-rilmiş “Nasturi” öğretilerini kendisi ile birlikte Avrupaya götürmüştü.

² “Kıyasu'l-Nil” Abbasiler halifesinin buyruğuna göre Bağdat'taki “Beytü'l-hikme” ilim merkezinin baş azası Ahmed Fergani, Nil ırmağı kıyısında bulunan Esvan mıntıkasında su miktarını ölçmek maksadıyla kurduğu büyük aletten ibaret. Bu alet ile her yıl ırmak suyu miktarı ölçülüp, su miktarına göre yerlere vergi belirlenirdi. Yıllar önce bu ilmi merkezi kuran Özbekistanlı Ahmed Elferganionuruna merkezin yanında onun büyük bir heykeli dikildi. Açılış merasiminde Hüsnü Mübarek ile İslam Kerimov da iştirak etmişti.

تیمور من «اویغانیش» نینگ دوریگه سالگن اساس¹
 علم و فن ساحه سیده یوتوقلریم بی قیاس
 علیشیر نوایی من، نازک طبعیم کوب حساس
 هیچ کیمسه سالالمیدی اعتقادیمگه وسواس
 مین تورکلر بو غونی، صاحبقران اوزبیک من

قبحاق دشتیده یشب اوریسلرنی رام قیلدیم
 پراوه سلاو خلقینی، تینچیتیب آرام قیلدیم
 دشمنلرنی سینیدیب، کوندوزینی شام قیلدیم
 اولوسیم تینچلیگینی تامین عام و تام قیلدیم
 «آلتین اردو» باشلیغی، مین «اوزبیک خان» اوزبیک من

توران و انادولو، مین اوچون بویوک وطن
 بویوک آبدلر لرنی ترکستانده مین قورگن
 وطن سیورلیک درسین اولوسلرگه مین بیرگن
 دوست و دشمن هر بیرده، غیر تیمنی تن آلگن
 معرکه ده دوستم من، مرد میدان اوزبیک من.

عظیمی، نزیهی من، کنته دیوانلریم بار
 میمنه لیگ رسام من، ایل صنعتیمگه اقرار²
 ایتمیتوف من مینگه، دنیا بیرگن اعتبار
 رشیدوف، کریموف من، ایرکینوف من، هم قهار³
 شوکت میر ضیایف من، خلقیم سیوگان اوزبیک من

¹ شرق رنسانسی نینگ ایکنچی باسقیچی، تیموریلر باشلب بیرگن رنسانس، اویغانیش دوری دیپ اتله دی. رنسانس

اوزبیک تیلیده «اویغانیش دوری» دیمکدیر

² میمنه لیک رسام پروفیسور غلام مجد میمنگی

³ عبدالله قهار اوزبیک بویوک منقد و یازوچیسی

Timur’um “Uyanış” devrine temel attım¹
 İlim ve fen sahasında başarılarım eşsiz
 Ali Şir Nevayî’yim, nazık tabiatlı pek hassas
 Hiç kimse itikadıma vesvese katamaz
 Ben Türk neslinden sahipkırın Özbek’im

Kıpçak çölünde yaşayıp Ruslara boyun eğdirdim
 Praveslav halkını, dinçleştirip rahat ettirdim
 Düşmaları kırıp gündüzünü gece eyledim
 Ulusumun huzurunu temin ve tam eyledim
 “Altın Ordu” lideri, Ben “Özbek Han” Özbek’im

Turan ve Anadolu, benim için büyük vatan
 Büyük abideleri Türkistan’da benim kuran
 Vatanseverlik dersini uluslara benim veren
 Dost ve düşman her yerde gayretimi takdir eden
 Harp meydanında Dostum’um, merdi meydan Özbek’im

Azimî’yim, Nezihi’yim, büyük divanlarım var
 Meymeneli ressamım, herkes sanatımı onar²
 Aytmatof’um ben, bana dünya etmiş itibar
 Reşidof’um, Kerimof’um ben, hem de Kahhar³
 Şevket Mir Ziyayef’im, halkımın sevdiği Özbek’im

¹ Şark rönesansının ikinci merhalesi, Timurluların başlattığı Rönesans, uyanış devri diye adlandırılır. Rönesans Özbek dilinde “Uyganış Devri” demektir.

² Meymeneli ressam, profesör Gulam Muhammed Meymenegî

³ Abdullah Kahhar, büyük Özbek münekkidi ve yazarı

تاریخی گواهلریم «اورخون» بیتیک تاشلری
 «توماریس» من تن آلگن اوروپا نقاشلری¹
 عظمتیم شاهدی، توران تاغ و تاشلری
 بابرشاه من تنیگن، دنیا قری- باشلری
 شیخ محمود کاشغری من، یازگن «دیوان» اوزبیک من

مینى تنیمه سنگ سین، آق سرايیمگه قره
 تاج محل گه یخشی باق، یوکسک جاییمگه قره
 اویغور خطینی اوقیب، اوق و یاییمگه قره
 معرکه ده کیشنه تیپ، مینگن تاییمگه قره
 تیگین شاهلر باشلیغی «نیزک ترخان» اوزبیک من

بی بی خانم بجرگن خدمتلری بی تکرار
 گوهر شاد بیگیم قورگن بنالر قتار - قتار
 گلبدن بیگیم بیلن، زیب النسا کیمده بار؟
 نادره، زلفیه دیک، کیم یازگن گوزل اشعار؟
 برچه سی افتخاریم، فخر جهان اوزبیک من

ایندی مستقل لیکده قیته باش کوترگنمن
 اوز اولکمنی ایلیمن، معجزه لرگه وطن
 گل - چیچکلرگه تولیب، یشنب بارسین بو گلشن
 تینچلیک برقرار بولسه، رواجلر علم و فن
 بو دیا لیتیکه نی، بیلیب آلگان اوزبیک من

¹توماریس: قدیمی تورکی قوملر - ساکلر ملکه سی. یونان مورخی هیرودوت اوز تاریخیده بو گوزل ملکه ایران شاهی کوروش عسکرلریگه قندی شکست بیریب اونینگ باشینی کیسیب قانندن توله بیر طشت گه سالیب قویگنی حقیقه مفصل معلومات بیرکن. اروپا نقاشلری اونینگ گوزللیگینی تورلی لوحه لرده تصویرلگنلر

Tarihi şahitlerim “Orhun” yazılı taşları
 “Tomris”im, nakşetmiş Avrupa nakkaşları¹
 Azametimin şahidi, Turan’ın dağları taşları
 Babür Şah’ım, tanıdı dünyanın ihtiyaçları gençleri
 Şeyh Mahmud Kaşgarî’yim, “Divan” yazan Özbek’im

Beni tanımazsan sen Aksarayıma bak
 Tac Mahal’e iyi bak, ulu makamıma bak
 Uygur yazısını okuyup, ok ve yayıma bak
 Harp meydanında kışnetip bindiğim tayıma bak
 Tigin Şahlar lideri “Nizek Tarhan” Özbek’im

Bibi Hanım’ın başardığı hizmetleri olmaz tekrar
 Gevher Şad Begim’in kurduğu binalar katar katar
 Gülbeden Begim ile Zibünnisa kimde var
 Nadire, Zülfiye gibi kim yazmış güzel şiirler
 Hepsı iftiharım, cihanın övüncü Özbek’im

Şimdi müstakillikte tekrar başımı kaldırdım
 Kendi ülkemi eyliyorum mucizelere vatan
 Gül çiçeklerle dolup yeşerip gitsin bu gülşen
 Huzur devamlı olsa, gelişir ilim ve fen
 Bu diyalektiği anlamış olan Özbek’im

---

¹ Tomris: Kadimi Türkî kavimler- Saklar melikesi. Yunan tarihçi Herodot kendi tarihinde bu güzel melikenin, İran şahı Kiros’un askerlerini büyük bir bozguna uğratarak onun başını keserek kan dolu bir kaba koyduğu hususunda ayrıntılı bilgi vermiş. Avrupalı nakkaşlar onun güzelliğini çeşitli tablolarda resmetmişler.

ÖZBEKÇE YAZILMIŞ MÜSTAKİL ŞİİRLER

بیر باقیشینگ بیلن

بیر باقیشینگ بیلن مینی دیوانه ایلدینگ
صبر و قراردن بری بیگانه ایلدینگ

آیدیک یوزینگ قارانغو کونگلگه تره تدی نور
شمع جمالینگ گه مینی پروانه ایلدینگ

عشقینگ نه طرفه برچه یورکلرگه آجدی یول
هر بیر کونگل نی اوزینگه کاشانه ایلدینگ

سیندیک گوزل صنم بو قارا کوزلر ایچره یوق
کوزگوگه باقیب اوینی پریخانه ایلدینگ

تینگ سیز گوزل لیک و قاره قاش و کوزینگ بیلن
عاشقنی عالم اهلیگه افسانه ایلدینگ

کولگنده بیره لیب بو جهان کولدی سین بیلن
محزون بولیب حیاتی غمخانه ایلدینگ

مغرور یولدن اوتدینگ و بیر سالمدینگ نظر
آباد کونگلیم اوینی ویرانه ایلدینگ

عشقینگده کویگنیم نی بیلیب اینده می مینی
هجران النگه سی بیله همخانه ایلدینگ

جانسیز وجودمن سینی بیر لحظه کورمسم
جانیم اویده جان بولیبان، خانه ایلدینگ

سیوگیم، محبتیم، گوزلیم نی اوچون مینی
کوب انتظار قویدینگ و حیرانه ایلدینگ

Bir Bakışın İle

Bir bakışın ile beni divane eyledin Sa-
bırdan karardan uzak yabancı eyledin

Ay gibi yüzün karanlık gönle nur yaydı
Cemalinin mumuna beni pervane eyledin

Aşkın her yöne bütün yüreklere açtı yol
Her bir gönlü kendine köşk eyledin

Senin gibi güzel sevgili bu kara gözlüler içinde yok
Aynaya bakıp evi perihane eyledin

Eşsiz güzellik, kara kaş ve gözün ile
Âşığı dünya halkına efsane eyledin

Gülerek açılıp bu cihan güldü seninle
Mahzun olunca hayatı gamhane eyledin

Mağrur yoldan geçtin ve bakmadın bile
Mamur gönlüm evini virane eyledin

Aşkınla yandığımı bilip seslenmeyip beni
Hicran alevi ile hemhane eyledin

Cansız bir vücudum, seni bir an görmesem
Can evimde can olup hane eyledin

Sevgim, muhabbetim, güzelim niçin beni
Çok bekletip durdun ve şaşkın eyledin

تېسم قىلمدينگ

آغير احواليم كوريب اوتدينگ ترحم قىلمدينگ
التفات ايلب، قيا باقيب تېسم قىلمدينگ

كوتگن ايرديم صبر سيز شيرين مقالينگ ساغينيب
ليك نىلى مين تامان باقيب تكلم قىلمدينگ

مين سىنى سيوديم سينگه جان نى فدا قىلديم ولى،
بىر يولى هم سين وفا كويىن ترنم قىلمدينگ

سيندن اىرو قاره هجران تونلرى قان يىغلدیم
گوزلریمگه باقيب اظهار تالم قىلمدينگ

كوزلرى قاتل ليگى نى انگله سه نك هم اى كونگل
نى اوچون يار آلدیگه باريب تظلم قىلمينگ

تاشكىنت ۲۰۰۲

Tebessüm Etmedin

Perişan hâlimi görüp geçtin merhamet etmedin
İltifat eyleyip göz ucuyla bakıp tebessüm etmedin

Bekliyordum sabırsız tatlı sözünü arzulayıp
Lakin neyleyim bana bakıp kelam etmedin

Ben seni sevdim sana can feda ettim ama
Bir kez bile sen vefa türküsünü terennüm etmedin

Senden ayrı kara hicran geceleri kan ağladım
Gözlerime bakıp hiç aldırış etmedin

Gözlerinin katilliğini anladığın hâlde ey gönül
Niçin yarin yanına varıp merhamet istemedin

Taşkent 2002

تیمیر قلقلان

کوزنی آچ صاحبقران، کوز کورمگن دوران نی کور
تیکله گن اوز قدینی آزاد ترکستان نی کور

چیقدی ایرکین لیک قوباشی کویدیریب ظلمت تونین
مستقل لیک بیزگه بیرگن بو بویوک امکان نی کور

مینگلب انسان بو وطن ده بولدی قریان ایل اوچون
حریت دیب، جاننی بیرگنلردن آققن قان نی کور

بیرگینه "فطرت" ایمس، کیچگن بو یولده جانیدن
"قادر"، "ناصر"، "منور قاری" و "چولپان" نی کور

بیر یوزیگه سچره گن سانسیز شهیدلر قانیدن
قبرلر اوزره کوکرگن لاله نعمان¹ نی کور

"معرفت سیزلر؟! دیدیلر بیزنی و "یاووز؟! سینی
بو یامان تهمت گه باق، بو ناروا بهتان نی کور

قصه ایتور شوکتینگدن "بیر یوزی نینگ صیقلی"
تینگله بو حماسه نی، بو مثل سیز داستان نی کور

کوک گه یول آچدی اولوغ بیک "کورگانی زیچ" ایله
بیرگه بوی سونگن بو "زیچ" ایله بویوک آسمان نی کور

"آق سرائی" ایوانی باشند تیکله نور، سین غم بیمه
یشنگن اولکنگگه باق، اونده سرو سامان نی کور

سیندیریب دشمن طلسمین باش کوتردی هیکلینگ
حقنی تیکلش یولیده بو حجت و برهان نی کور

Demir Kalkan

Gözünü aç sahipkıran, göz görmemiş devranı gör
Belini doğrultan azat Türkistan'ı gör

Çıktı hürriyet güneşi yakıp zulmet gecesini
Bağımsızlığın bize verdiği büyük imkânı gör

Binlerce insan bu vatanda kurban oldu halk için
Hürriyet diye can verenlerden akan kanı gör

Bir tek Fıtrat değil, geçen bu yolda canından
Kadiri, Nasir, Münevver Kari ve Çolpan'ı gör

Yeryüzüne sıçramış sayısız şehit kanından
Kabirler üzerinde biten kızıl laleyi¹ gör

“Medeniyetsizler” dediler bize ve sana “kötü”
Şu yaman töhmete bak, bu haksız iftirayı gör

Kıssa söyler şevketinden “yeryüzünün cılası”
Dinle bu hamseyi, bu emsalsiz destanı gör

Göge yol açtı Uluğ Bey “Yıldız haritası” ile
Yere boyun eğen bu “harita” ile asumanı gör

“Ak Saray” eyvanı yeniden kurulur, sen gam yeme
Çiçeklenen ülkene bak, ondaki zenginlikleri gör

Bozup düşmanın tılsımını, baş kaldırdı heykelin
Hakkı savunma yolunda bu delili ve ispatı gör

---

¹ Kızıl lale

اوز بیگینگ قویدی سینگه بو قهرمانلیک هیکلین
افتخارینگ تپیکلگن بو قهرمان اوغلان نی کور

موزه بینگ کوک گنبدیدن بولدی بیر یوکسک نشان
سین اوچون اونده قوریلگن قبه و ایوان نی کور

سین توغیلگن کون نشانلندی جهان مقیاسیده
عالم اهلیدن بویوک بو حرمت و اذعان¹ نی کور

بیرلشیب ایرکین یشش درسین بیرور "گور امیر"²
تربتینگدن بیرلیک انواری یاغر، لمعان³ نی کور

خلقنی بیرلشتیرور دایم اولوغ نامینگ "تیمور"
اولکه نی اسریش یولیده بو تیمیر قلقلان نی کور

ایندی توران ملکیده خلقینگ بویوک دولت قورور
قول قوییلگن بو مقدس فکر اوچون پیمان نی کور

توزدی اوز بیکلر عدالتگه اساسلنگن توزوم
بیرق و طغراگه⁴ باق، مدحیه⁵ و فرمان نی کور

اوچمگی یورتینگده سین یاققن تمدن مشعلی
کوزنی آچ، نورگه چومیلگن مستقل توران نی کور

صاحبقران تیمور نینگ ۶۰ ییل لیگی مناسبتی بیلن

¹ اعتراف

² سمرقندده امیر تیمور حشمتلی مقبره سی

³ لمعان - پارلش

⁴ دولت نشانی

⁵ ملی سرود

Özbek'in dikti senin için bu kahramanlık heykelini
İftiharın olan bu kahraman oğlanı gör

Anıtın, gök kubbeden oldu bir yüce nişan
Senin için orada kurulan kubbe ve eyvanı gör

Senin doğduğun gün kutlandı cihan ölçüsünde
Âlem ehlinden büyük bu hürmeti izanı¹ gör

Birleşip özgür yaşama dersini verir "Gur-ı Emir"²
Türbenden birlik nurları yağar, Leman'ı³ gör

Halkı birleştirir daima ulu namın "Timur"
Ülkeyi koruma yolunda bu demir kalkanı gör

Şimdi Turan mülkünde halkın büyük devlet kurar
Tastiklenmiş bu mukaddes fikir için yeminini gör

Kurdu Özbekler adaletin temeli sistemi
Sadece tuğraya⁴ bak, medhiyeyi⁵ ve fermanı gör

Sönmeyecek yurdunda yaktığın medeniyet meşalesi
Gözünü aç, nura gark olan müstakil turanı gör

Sahibkiran Timur'un 60. yılı münasebeti ile

---

¹ itiraf

² Semerkant'taki Emir Timur'un ihtişamlı türbesi

³ leman: parlayış

⁴ devlet nişanı

⁵ milli övünç

ایککی آق قاز

کونگل اولر کوزینگ ایما بیلن نازینگ گه سلمنا
دوداغینگ جان بغیشلر ای گل اعجازینگ گه سلمنا

بوره ک اوپنر، کونگل سویلر، جهان کویدن تولر بیردن
کولوب سوز باشله سنگ، افسونلی آوازیینگ گه سلمنا

نزاکت بیرله باشلب سوز، توگندینگ عشوه لر بیرلن
بلاغت بابیده انجام و آغازیینگ گه سلمنا

محبت توغوسین هر قنچه کیم بیزدن یاشورسنگ هم
کوزینگ اظهار ایتر، بو ایککی غمازیینگ گه سلمنا

تون و کون بو کونگل تینمی اوچر کوکسینگ هواسیده
قنات بیرگن کونگل گه ایککی آق قازیینگ گه سلمنا

قیا باققنده اوسروک کوزلرینگ آنگیم آلیب جانا
مینى بیر قوش کبی صید ایتدی شهبازیینگ گه سلمنا

بو یونگ کورسات سهی قدلرگه باغ ایچره خرام ایلب
کوروب "شرعی" دیسون: سرو سرافرازیینگ گه سلمنا

کابل-حوت آبی ۱۳۶۸ ییل

İki Ak Kaz

Gönül avlar gözün ima ile nazına eyvallah
Dudağın can bağışlar ey gül mucizene eyvallah

Yürek oynar, gönül söyler, cihan nağme dolar birden
Gülüp söze başlasan, efsunlu avazına eyvallah

Nezaketle başlayıp söze, tükettin işveler ile
Belagat babından söze girişine ve bitirişine eyvallah

Muhabbet hissini her ne kadar bizden gizlesen de
Gözün ortaya döker, bu iki gammazına eyvallah

Gece gündüz bu gönül hep uçar göğsünün havasında
Kanat vermiş gönle iki ak kazına eyvallah

Ucuyla bakınca mestane gözlerin aklımı alıp ey can
Beni bir kuş gibi avladı şahbazına eyvallah

Göster boyunu fidan boylulara bağda salınıp
Görüp “Şer’î” desin: Baş döndüren boyuna eyvallah

Kabil- Hut ayı 1368 (Aralık 1990)

سین سیز

نیلی که بولدی عالم کوزیمده تار سین سیز
ای نازنین یوقالدى صبر و قرار سین سیز

شهلا کوزینگ کونگلنی مست ایله دی و مخمور
کیتمس باشیمدن ایندی رنج خمار سین سیز

فریاد کیم اسیرینگ بیر کون جهانندن اوتگی
ایرو یوریب چیکیبان کوپ انتظار سین سیز

جنت گلی نی سیومس کورگن گوزل یوزینگنی
آواره لیکنی ایلب دایم شعار سین سیز

ناز ایله، جور کورسات، لیکن شونی بیلیم قوی
عاشق چیدالمس ایندی، ای نازلی یار سین سیز

Sensiz

Neyleyim ki oldu âlem gözüme dar sensiz
Ey nazenin tükendi sabır ve karar sensiz

Ela gözün gönlü mest ve mahmur eyledi
Gitmez başımdan şimdi mey ağrısı sensiz

Eyvah ki esirin bir gün âlemde göçecek
Ayrı kalıp hep yolunu gözleyerek sensiz

Cennet gülünü sevmez, güzel yüzünü gören
Avareliği daima eylemiş şiar sensiz

Naz eyle, çevreyle, lakin şunu iyi bil
Âşık dayanamaz şimdi, ey nazlı yâr sensiz

فطرتى شېنم گه

چيندن سيوه من مين سيني، سين هم سيوه سن مو؟
كوب بولمسه هم سويله، ميني كم سيوه سن مو؟

بیر لحظه تيريكليكه ميني سيومه دينگ اصلا
هجرينگده كوييب بير كوني اولسم سيوه سن مو؟

ديرسن گه ياش انجوسي كوزينگدين نيگه آقس
ياش آقسه كوزومدين بولوبان يم سيوه سن مو؟

شېنم كبي تانگ ياروغیده باغده تو غولدينگ
تانگ ياروغين اي فطرتى شېنم، سيوه سن مو؟

تيز عاشق اولوب عشق سوزين تيز اونوتورسن
عشق ايتسه بيان هر كوزى پرتم، سيوه سن مو؟

چين سيوگي بويوك دولت ايرور، ايرمس اويينچاق
اوينه ي سن مو، ياكه مسلم سيوه سن مو؟

عشقيمه ديدينگ كيمسه تهتمن بوله آلمس
بولسم بو سيناو بولیده رستم، سيوه سن مو؟

حوت آبي، ۱۳۶۸ (۱۹۹۰) ييل

Fıtratı Şebneme

Gerçekten seviyorum seni, sen de seviyor musun
Çok olmasa da söyle, beni azıcık seviyor musun

Bir nefeslik de olsa beni hiç sevmedin
Hicranında yanıp bir gün ölsem sever misin

Dersin ki yaş incisi gözünden niçin akmaz
Yaş aksa gözümden derya olup sever misin

Şebnem gibi tan ışığında bağda doğdun
Tan ışığını ey şebnem fitratlı, sever misin

Hemen âşık olup aşk sözünü hemen unutursun
Aşk beyan etse her gözleri nemli, sever misin

Gerçek sevgi büyük devlettir, değil oyuncak
Oynar mısın, yoksa hakikaten sever misin

Aşkımda dedin kimse yiğitlik yapamaz
Olsam bu sınav yolunda Rüstem, sever misin

Hut ayı 1368 (Aralık 1990)

بیر آوچ کل

کوریب شهلا کوزلرینگنی ای یوزی گل
چیگیب فریاد بولدیم سینگه بلبل

ادا و ناز کانی کوز و قاشینگ
ساجینگدیک یوق بو گلشن ایچره سنبل

جمالینگ نوریدن عالم منور
معنبر کاکلینگ رمز تسلسل

الف دیک قامتینگ گه سرو بنده
گوزل لر برچه سی حسنینگ گه دور قل

محبت شعله سی کویددیدی جانیم
یورک اورتاندی، بولدی بر آوچ کل

آتر بولسنگ قاشینگ یاسیدن اوقلر
کونگل مجروح بولگی، قیل تأمل

لبینگ اولگن کیشیگه جان بغیشلر
اولر عاشق، اگر قیلسنگ تغافل

آلیب کونگلیمنی بیردم سورمسنگ حال
یوقاتگی من بوتون صبر و تحمل

نیدن مست اولگنیم نی سورمه زینهار
مینى مست ایلگن اول ای ابرور، اول

Bir Avuç Kül

Görüp ela gözlerini ey yüzü gül
Feryat edip oldum sana bülbül

Eda ve naz membaı gözün ve kaşın
Saçın gibi yok bu gülşende sümbül

Cemalinin nurundan âlem münevver
Amberli kakülün zincir misali

Elif gibi boyuna servi köledir
Güzellerin hepsi güzelliğine kuldur

Muhabbet şulesi yakıtı canımı
Yürek yandı, oldu bir avuç kül

Atar isen kaşının yayından oklar
Gönül yaralı olacak, hele bir düşün

Dudağın ölen kişiye can bağışlar
Ölür âşık, eğer kâle almazsan

Alıp gönlümü bir an sormasan hâlimi
Kalmayacak bende hiç sabır tahammül

Neden mest olduğumu sorma sakın
Beni mest eyleyen o aydır, o

Taşkent 2005

سلامنامه

السلام ای کونگلیم آلگن السلام
مینى بو سوداگه سالگن السلام

السلام ای مینگه جانیمدن عزیز
عمریم و ایکی جهانیمن عزیز

عشوه بیرلن بوزگن آرامیم مینینگ
بیر کیلیب یاریتمگن شامیم مینینگ

بیلمگن قیغو و غم نینگ نی لیگین
سورمگن یالغان مو سیوگینگ، یاکه چین

کیچه لر راحتده ناز اویقوسیده
کون لری آیینه لر اوتروسیده

سیزمگن هرگز جدالیق دردینی
هجر شامی، بیوفالیق دردینی

عشق اوتیده کویگنیم نی بیلمگن
بیر یولی احوال زاریم سورمگن

انگله دیم ایرمیش مکدر خاطرینگ
خیره بولمیشدور منور خاطرینگ

نازک اندامینگنی قینرمیش الم
شو سبیدن کونگلیم اوزره یاغدی غم

بو خبر فکریم مشوش ایله دی
تیرنه دی کونگلیم نی و غش ایله دی

قول کوتردیم کوککه ایلب التجا
چین یورکدن سین اوچون قیلدیم دعا:

:

Selam-name

Es-selam ey gönlümü alan es-selam
Beni bu sevdaya salan es-selam

Es-selam ey bana canımdan aziz
Ömrüm ve iki cihanımdan aziz

İşve ile bozan huzurumu benim
Bir kez gelip yakmamış mumum benim

Bilmedi kaygı ve gamın ne olduğunu
Sormadı yalan mı, gerçek mi sevgin

Geceler rahatça naz uykusunda
Gündüzleri aynalar karşısında

Tatmadı hiç ayrılık derdini
Hicran akşamı, vefasızlık derdini

Aşk ateşinde yandığımı bilmeyen
Bir kez perişan hâlimi sormayan

Anladım kederlenmiş gönlün
Kararmıştır münevver gönlün

Nazik endamını zorlamış elem
Bu sebepten gönlüme yağdı gam

Bu haber fikrimi alt üst etti
İncitti gönlümü, huzursuz etti

El açtım gökyüzüne yalvarıp
Ta yürekten senin için dua ettim

سرو قدینگ هیچ قچان خم بولمسون
ساغلیغینگ یفراغی هرگز سولمسون

دایما بولسین عزیز باشینگ امان
سینگه قرشی یورمسین بو آسمان

اوچمسون کوزینگده سیوگی اوچقونی
سین تامان یول توتمسون ظلمت تونی

لبلرینگنی کولگی هیچ ترک ایتمسون
روحینگه هرگز ملالت بیتمسون

اسره سون تنگريم یامان کوزدن سینی
قاره نیت لر، یامان سوزدن سینی

چونکه سین سن مین اوچون تاتلی حیات
کوزیمه سین سیز کورونمس کاینات

Servi boyun asla bükülmesin
Sağlığının yaprağı hiç solmasın

Aziz başın daima emniyette olsun
Bu felek sana karşı dönmesin

Sönmesin gözündeki sevgi kıvılcımı
Sana doğru yönelmesin zulüm karanlığı

Dudağını gülümseme hiç terk etmesin
Ruhuna asla keder erişmesin

Korusun Tanrım yaman gözden seni
Kara niyetlerden, yaman sözden seni

Çünkü sensin benim için tatlı hayat
Gözüme görünmez sensiz kâinat

Taşkent 1997

سیوگی نینگ بهاسی

"فغان از ین غراب بین و وای او"

"که درنوا فگندمان نوای او"

یوقاریده گی مطلع بیلن باشلنه دیگن غزنویلر نینگ مشهور سرای شاعری – منو چهری دامغانی قصیده سی مینی قیزیقتیرگنی سبیلی اونینگ وزنیده اوزبیک تیلیده قرییده گی شعرنی یازیش گه باشله دیم. لیکن شعریم اونینگ اون ایکی هجالی وزنی (مفاعلن مفاعلن مفاعلن) دن چیقیب، اوندن ایکی حرکت کم بولگن وزن (مفاعلن مفاعلن مفاعلن) شکی نی آلدی. ینگ تاپیلگن وزن اوزیم گه منظور بولدی. فکریم چه بو عروضی وزن اوزبیک شعریتی ده بر ینگ لیك حسابلنه دی.

بو قاش مو یا که حسن یاسی مو ؟

بو کوز مو یا که جان بلاسی مو ؟

بو یونگ مودور بو یا قمیش مو دور

لبینگ مو یا کونگل شفاسی مو ؟

تیشینگ مو یا که اینجو مو بولر ؟

سوزونگ مو یا که نی نواسی مو ؟

بو لاله دیک یانئیب قیزیل یوزونگ

چیر ایلینگینگ نینگ اعتلاسی مو ؟

بو ایرکه لیک مو عشوه مو ، کرشمه مو ؟

و یا گوزل کوزونگ حیاسی مو ؟

بو کوکسینگ اوزره آله لر مو، یا

محبت اهلی مدعاسی مو ؟

بو یونگنی سقله گن بلا دین

قدر مو ، سیوگوچی دعاسی مو ؟

نه دور بو تاردین چیقیر صدا

بیرار حزین کونگل صداسی مو ؟

Sevginin Değeri

Alakargaya ve onun ötüşüne illallah

Ki onun sesi bize figan ettirdi.

Yukarıdaki matla ile başlayan Gaznelilerin meşhur saray şairi Menu Çehri Damgani'nin kasidesi beni etkilediği için onun vezniyle Özbek dilinde aşağıdaki şiiri yazmaya başladım. Lakin şiirim onun on iki heceli (mefailün mefailün mefailün) vezninden çıkıp, ondan iki hece eksik olan (mefailün mefailün mefa) veznine büründü. Yeni bulunan bu vezin bana ait oldu. Benim fikrime göre bu aruz vezni Özbek şiirinde bir yenilik sayılır.

Bu kaş mı yoksa güzellik yayı mı

Bu göz mü yoksa can belası mı

Boyun mudur bu yoksa kemiş mıdır

Dudağın mı yoksa gönül şifası mı

Dışın mı yoksa inci mi bunlar

Sözün mü yoksa ney nevası mı

Lale gibi yanmış kızıl yüzün

Senin güzelliğinin zirvesi mi

Bu şımarıklık mı, işve mi, naz mı

Ya da güzel gözünün hayası mı

Bu göğsündekiler elma mı veya

Muhabbet ehlinin davalısı mı

Boyunu koruyan belalardan

Kader mi sevenlerin duası mı

Nedir bu tardan çıkan seda

Bir hazin gönül sedası mı

سینی سیناو یولیکه باشله گن
هوس مو ، سیوگی ماجراسی مو؟

تبسم ایله سنگ جهان کوله ر
تبسمینگ قویاش ضیاسی مو ؟

چیرایلیگینگ نی شهره ایله گن
سوزوم ، بو سیوگی نینگ نواسی مو؟

چغیر مو مست ایله گن مینی
یوق ایرسه لبلرینگ هواسی مو؟

نه دور ایزر کونگلنی ، آغریتر
باقیشلرینگ اوقین یراسی مو ؟

یاروق کونومنی ایله گن قرا
ساجینگ مو ، کوزلرینگ قراسی مو ؟

غرور یورتی شاهی من دیگن
کوبینگده سیوگی نینگ گداسی مو ؟

جفا قیلور وفاگه آنت ایچیپ
جفا قیلیش اونینگ وفاسی مو ؟

فراق اوتی گلومنی سولدورور
بو ایرولیق تموغ هواسی مو؟

نیدن کوبیب الم چیکر کونگل
مگر الم، کونگل غداسی مو؟

کوریش اوی مو، سوو قیلور مینی
یوق ایرسه وصل التماسی مو؟

قوتولمه دیم فراق دریدی
بو قینه لیش فلک قضاسی مو؟

Seni bu sınav yoluna sevk eden
Heves mi, sevgi macerası mı

Tebessüm eylesen cihan güler
Tebessümün güneş ziyası mı

Güzelliğini kılavuz eyleyen
Sözüm, bu sevginin nevası mı

Çağır mı mest eyleyen beni
Yoksa dudaklarının hevesi mi

Nedir ezen gönlü, ağrıtan
Bakışlarının okunun yarası mı

Aydınlık günümü karanlık eyleyen
Saçın mı, gözlerinin karası mı

Gurur yurdunun şahıyım diyen
Mahallende sevgi dilencisi mi

Cefa eder vefaya ant içip
Cefa etmek onun vefası mı

Ayrılık ateşi gülümü soldurur
Bu ayrılık cehennem havası mı

Neden yanıp elem çeker gönül
Yoksa elem, gönül gıdası mı

Görme fikri mi eritir beni
Yoksa kavuşma ricası mı

Kurtulmadım ayrılık derdinden
Bu işkence feleğin kazası mı

کوزونگ مینی امانسيز اولدورور
بو ، ايزگو سيوگي نينگ بهاسی مو ؟

نيچون تولر همو مدين حیات
مگر بو دهر نينگ خطاسی مو ؟

حيات سرینی بيلالمديم
بو ابتدامو ، انتھاسی مو ؟

قرا قيلور حیات کونلرين
اوروش مصيبت اژدهاسی مو ؟

قصيده مو بو شعر و يا سينگه
کونگل نينگ ايزگو التجاسی مو ؟

کابل-سرطان آیی، ۱۳۶۹ يیل

Gözün bana aman vermez öldürür
Bu, iyi sevginin pahası mı

Niçin dolar gamlarla hayat
Yoksa bu dünyanın hatası mı

Hayatın sırrını bilemedim
Bu başı mı sonu mu

Karartır hayat günlerini
Kavga musibet ejderhası mı

Kaside mi bu şiir ya da sana
Gönlün güzel yalvarması mı

Kabil-Seretan ayı 1369 (Nisan 1980)

ساقینامه

ایاقچی توت اول ایسکی کوچلی شراب
 که یوق ایلاگای قیغو و اضطراب
 مکدر کونگل که بغیشله ب صفا
 قرانغو یوره کلرکه بیرکه ی ضیا

ایاقچی توت اول می که یاقوت ایرور
 کونگل که انینگ راحیدین قوت ایرور
 شر و شور تشله ب خرابات ارا
 فغان سالکه ی اهل مناجات ارا

ایاقچی قدح سون که بیتاب مین
 چغیر بیرله دردیم علاج ایله سین
 کیتورمی که قیغو هجوم ایله دی
 بیسر ییل نی مینگه سموم ایله دی
 مصایب بوتون، دهر ابناسی دور
 حوادث اوق و کوک اونینگ یاسیدور
 پوره ک کویدرورمو کیشی که زمان
 امان اوشبو کوک گردیشیدین امان
 تومن صحنه برپا قیلیب قاشیمه
 مصیبت تاشین یاغدورور باشیمه

ایاقچی مینگه توت لبالب ایاق
 انی سیبقاریب مست اولای یخشیراق
 کیرای رزم ایچره یقاچاک اولوب
 بیره ی پنجه قیغو غه بیباک اولوب
 کونگل کوکیدین غم بولوتین سوره ی
 طرب گلشنی ایچره محفل قوره ی
 بیغیلسین بو محفل ده طنازلر
 قیلیب عشوه لر کورساتیب نازلر
 آلیب چالغو اسبابینی کوچی لر
 قوبوزلر چالیب کویله سون تویچی لر

Saki-name

Saki tut o eski keskin şarabı
 Ki yok eylesin kaygıyı ızdırabı
 Kederli gönle bağışlayıp sefa
 Karanlık yüreklere verecek ziya

Saki tut o meyi ki yakuttur
 Gönle onun şarabından kuvvet erişir
 Şer'i ve şoru bırakıp harabatta
 Figan edecek münacat ehlinde

Saki kadeh sun ki dermansızım
 İçki ile derdime ilaç olasın
 Mey getir zira kaygı hücum eyledi
 Esen yeli bana samyeli eyledi
 Zorluklar hep, zamanedendir
 Havadis ok ve felek onun yayıdır
 Yürek yakar mı kişiye zaman
 Aman bu feleğin çarkından aman
 Binlerce oyun hazırlayıp karşıma
 Musibet taşını yağdırır başıma

Saki bana sun dopdolu kadeh
 Onu bir dikişte içip mest olayım iyice
 Gireyim kavgaya yakam yırtılıp
 El atayım kaygıya korkusuzca atılıp
 Gönül göğünden gam bulutunu süreyim
 Neşe gülşeninde meclis kurayım
 Toplansın bu mecliste güzeller
 İşveler eyleyip nazlar gösterip
 Alıp çalgı aletlerini çalgıcılar
 Kopuzlar çalıp söylesin şenlikçiler

مغنی نوای طرب ساز ایتیب
 "بیات" ایله ترکانه "شهناز" ایتیب
 کونگل لرنی شاد ایله "گلزار" دین
 اوقوب "یار یار" اون چیقار تار دین

"مغنی توزوب چنگ وزنیده چنگ
 نواچیک که هی هی اولنگ جان اولنگ"¹
 مقام نوا و عراق ایچره ایت
 نوایی نینگ اشعاریدین نیچه بیت
 نیچونکیم ادب ملکینینگ شاهی اول
 غزل یورتی نینگ شوکت وجاهی اول
 معانی ده تولقونلی دینگیز کبی
 گوزللیک ده مضمونلری قیز کبی
 ختا اولکه سیدین خراسان غه چه
 توتوب گنجه دین روم و ایران غه چه
 چیریک چیکماین کیردی فرمانیغه²
 بویون سوندی ایل حکم دیوانیغه²
 سین ای علم برجیده پارلاق قویاش
 بوتون سوز نینگ اسراری آلینگده فاش
 سیاست جهانیده سین تهمتن
 درایت سوادیده دشمن شکن
 پشیر "خمسه" بیرلن مؤبد آتینگ³
 "خزاین"⁴ بیلن دور مخلد آتینگ
 سیووب ترک اولوسینی حد دین ناری
 کوتاردینگ بو ایل نینگ تیلین کوک ساری
 یارودینگ بوتون شرقنی قیرره لی
 بولوب اوغانیش دوری نینگ مشعلی

¹ نوایی ، خمسه، سد اسکندری

² نوایی ، خمسه، فرهاد و شیرین:

" آلیب مین تحت فرما نیمده آسان

چیریک چیکمه ی ختا دین تاخراسان"

³ مؤبد و مخلد – ابدی لشتیریلگن.

⁴ نوایی ، خزائن المعانی.

Şarkıcı neşelendiren sözler söyleyip
 “Bayat” ve Türkane “Şehnaz” söyleyip
 Gönülleri şad eyle “Gülyar”dan
 Okuyup “Yar-yar” ses çıkar tardan

“Muganni düzüp çeng veznide çeng
 Nevaçık ki hey hey ölung can ölung”¹
 Neva ve Irak makamından söyle
 Nevayî’nin şiirlerinden bir kaç beyit
 Çünkü edep mülkünün şahı o
 Gazel yurdunun şevketi itibarı o
 Manada dalgalı deniz gibi
 Güzellikte sanatı kız gibi
 Çin’den ta Horasan’a kadar
 Tutup Gence’den Rum ve İran’a kadar
 Asker çekmeden girdi buyruğuna
 Boyun eğdi halk divanının hükmüne²
 Sen ey ilim burcundaki parlak güneş
 Bütün sözlerin esrarı huzurunda açık
 Siyaset dünyasında sensin kahraman
 Dirayet sevdasında düşman kıran
 Yaşar “Hamse” ile ebediyen adın³
 “Hazain”⁴ iledir ebedileşir adın
 Sevip Türk ulusunu haddinden ziyade
 Yükselttin bu halkın dilini göklere
 Aydınlattın bütün doğuyu köşe bucak
 Olup uyanış devrine ışık

---

¹ Nevayî, Hamse, Sedd-i İskenderi

² Nevayî, Hamse, Ferhad u Şirin

“Alıb min taht-ı fermanımda asan

Çirik çıkmey Hıtağın ta Horasan”

³ Müebbed ve muhallit: ebedileştirilmiş

⁴ Nevayî, Hazainü’l-meani

خراسانغه آتینگ بیریب افتخار
 بوتون خلقیمیز سین بیلن فخر ایتار

ایاقچی قدح توت که سرمست اولای
 نشاط ایچره قیغو و غم غه کولای
 خلوص وارادت قیلب آشکار
 نوایی بیلن ایتاین "یار یار"

"مغنی کیل و چیرت ترکانه ساز"¹
 بار ایرمیش بو ساز ایچره بیر طرفه راز
 که جامی سلوک اهلی نینگ یولچیزی
 طریقت سوادیده عشق ایلچیزی
 نوایی بیلن طرح الفت توزیب
 بیریکا بیرری نامه و خط یازیب
 چو جامی سیوردی نوایی سوزین
 نوایی سیزردی اونینگدیک اوزین
 اونینگ و صفیگه باغلا ایردی کونگول
 ولی "خمسه" نینگ ایردی مسحوری اول
 مغنی کیل و جامی دین یاد قیل
 بو حقدی اونینگ شعرین انشاد قیل:

"به ترکی زبان نقشی آمد عجب
 که جادو دمان را بود مهر لب
 ز چرخ آفرین ها بر آن کلک باد
 که این نقش مطبوع از آن کک زاد
 ببخشید بر پارسی گوهران
 به نظم دری در نظم آوران
 که گر بودی آنهم به نظم دری
 نماندی مجال سخن گستری
 به میزان آن نظم معجز نظام
 نظامی که بودی و خسرو کدام؟

¹ نوایی ، خمسسه ، سد اسکندری

Horasan’a adın olmuş iftihar
Bütün halkımız seninle övünür

Saki kadeh sun ki mest olayım
Neşe içinde kaygı ve gama güleyim
Halisane dileklerle aşikar
Nevayî ile söyleyeyim “yar-yar

Şarkıcı gel ve çal Türk usulü saz”¹
Var imiş bu sazda bir gizli sır
Ki Cami tarikat yolunun yolcusu
Tarikat sevdasında aşk elçisi
Nevayî ile hemhal olup
Birbirine name, mektup yazıp
Cami severdi Nevayî’nin sözünü
Nevayî sezerdi onun gibi özünü
Onun vafına bağlardı gönül
Zira “Hamse”nin büyülenmiş idi
Şarkıcı gel ve Cami’den yad eyle
Bu hususta onun şiirlerini söyle:

“Türk dilinde ne güzel eserler yazdı
Ki dil sihirbazlarının dudağında nakşoldu
Bu dünyada binlerce kez aferin o parmaklara
Ki bu yazılı eserleri yazan o parmaklara
Farsçada inciler (güzel şiirler) bağışladı
Darî dilinde nazım yazarların incisiydi
Eğer ki o yazdıkların da Darî dilinde olsaydı
Kimsede söz söyleme mecali bırakmazdı
O şiirin aciz bırakan düzenine bakıldığında
Kimin şair ve kimin şah olduğu görülecektir.

---

¹ Nevayî, Hamse, Sedd-i İskenderi

چو او بر زبان دگر نکته راند
 خرد را به تمییز شان ره نماند
 ز هی طبع تو اوستاد سخن
 ز مفتاح کلکت گشاد سخن
 سخن را که از رونق افتاده بود
 به کنج هوان رخت بنها ده بود
 تو دادی دگر باره این آبروی
 کشیدی به جولانگهء گفتگوی
 صفا یاب از نور رای توشد
 نوایی ز لطف نوای توشد¹

کابل-دلو آبی، ۱۳۶۸

¹ عبد الرحمن جامی ، هفت اورنگ ، خردنامهء اسکندری

Çünkü o başka bir dilde şiir yazdı
 Şiirlerinde anlamı gayet açık yazdı
 Aferin senin fitratına ey üstad-ı kelam
 Parmaklarınla fethettin âlem-i kelam
 Revaçtan düşmüş olan kelamı
 Atalet köşesinde tutmuştu meskeni
 Sen bir kere daha şeref bağışladın
 Konuşulma sahnesine tutup çıkardın
 Senin aydın görüşünle aydınlığa çıktı
 Nevayî bunların hepsi senin lütfünle oldu”¹

Kabil-Delv ayı, 1368 (Kasım 1990)

---

¹ Abdurrahman Cami, Heft-Evrenç, Hırad-nâme-i İskenderi.

مناجات

ياشليگيم، اينيقسه ۷-۱۲ صنف لرده اوقوچيليك دوريم و اوندن كيبن
 كابل اونيورسيتي ده طلبه ليگيم دورى افغانستان ده اوزبيك خلقى اوچون آغير
 مى محروميت زمانلرى ايدى. اوشه دور نينگ قيين شرايطلرى محصولى بولميش
 المى تويغولر، "مناجات" شعرينى يازيشيم گه تورتكى بولگن ايدى. اونى باشلب
 يرمى گه چه ييتكزديم. مين شعرى اسلوبده خلقيميز اوتميشى نى كورسه تيش بيلن
 بيرگه، ايركبن ليگى و يوتوقلرى نى تصويرلماقچى ايديم. ليكن اوزبيك خلقى
 نينگ كيله جگى ابهام پرده سى آستيده تورگنى، پارلاق كيله جكنى بشارت قيليش
 اوچون مين گه امكان بيرمه دى. شو سببلى شعر اوزاق مدت ناتمام ليگى چه
 قايب كيتدى. كوپ ييل لر اوتيب اوزبيكستان جمهور رئيسى اسلام كريموف
 تاماندين ۱۹۹۱ ييل اوزبيكستان مستقل ليگى اعلان قيلينيشى، اوزبيك لرنينگ
 پارلاق كيله جگى يونلنشى نى بيلگى لب بيردى. مين بو تاريخى حادثه دن الهام
 لنيب، قريب ۳۳ ييل دن سونگ "مناجات" شعرينى توگنيتش گه موفق بولديم و
 اونى اوزبيكستان مستقل ليگى نينگ بير ييل ليگى گه بغيشله ديم.

اى كرمينگ دينگيزى پاينى يوق
 رحمت و فضل و نعمينگ سانى يوق

بارليغينى سيندن آلور كاينات
 جلوه لرينگ كوزگوسيدور بو حيات

كوكده كواكب باريسى دور سينينگ
 تينگ ايمس ساننگه مليار و مينگ

باشلنشينگ دور ازليت بيلن
 همده وجودينگ ابديت بيلن

ايستر ايسنگ بير يوزى گلدن تولور
 ايسته مه سنگ كون و مكان يوق بولور

سين قويوبان تاج بير او باشيگه
 ابهت و شوكت بير بيان قاشيگه

اوزگه نى مغلوب و اسير ايله بان
 ايل ايچيده خوار و فقير ايله بان

Münacat

Gençliğim, özellikle 7-12 sınıflarda öğrencilik zamanım ve ondan sonra Kabil Üniversitesindeki öğrencilik zamanım, Afganistan'da Özbek halkı için ağır milli mahrumiyet zamanları idi. Bu zamanın zor şartlarının mahsulü olan elemli duygular, “münacat” şiirini yazmamda etkili olmuştu. Ona başlayıp yirmi beyit yazdım. Ben şiiri üslupta halkımızın geçmişini göstererek, özgürlüğünü ve başarılarını tasvir etmek istedim. Lakin Özbek halkının geleceğinin belirsizlik perdesi altında olması, parlak geleceği müjdelemek için bana imkân vermedi. Bundan dolayı şiir uzun müddet tamamlanamayıp kaldı. Yıllar geçip Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimof tarafından 1991 yılında Özbekistan'ın bağımsızlığının ilan edilmesi, Özbeklerin parlak geleceğinin başladığının işaretini verdi. Ben bu tarihi hadiseden ilham alıp, yaklaşık 33 yıldan sonra “münacat” şiirini tamamlamaya muvaffak oldum ve onu Özbekistan'ın bağımsızlığının birinci yılına ithaf ettim.

Ey Kerem denizinin sonu olmayan
Rahmet, bereket ve nimetinin sınırı olmayan

Varlığını senden alır kainat
Cilvelerin aynasıdır bu hayat

Gökte yıldızların hepsi senindir
Sayısına milyar ve bin denk değildir

Başlangıcın ezeliyet ile dir
Varlığı dahi ebediyet ile dir

İster isen yeryüzü gülle dolar
İstemezsen bütün kainat yok olur

Sen koyup tacı birinin başına
Azamet ve şevket verip yanına

Başkasını mağlup ve esir edip
Halk içinde hor ve yoksun edip

عشق اوروغینی ساجیب آفاق ارا
غلغله سالیب بو کهن طاق ارا

سیوگی مقامینی بلند ایله بان
جاذبه سین دلگه کمند ایله بان

گاه بیر اونی یره تیب گل کبی
ایلنی قیلیب عشقیده بلبل کبی

کیلتیریان قیش کیتیدن نوبهار
گل لر آجیب بیر یوزیده بی شمار

گاه مکدر قیلیبان نورنی
یاریتیبان گه شب دیجورنی

ای ازلیت خطی نینگ راقمی
وی ابدی کون و مکان حاکمی

باشلنیشی برله حیات جهان
اولوسیغه بولوبان مهربان

آتینی مشهور جهان ایلدینگ
اولکه سینی رشک جنان ایلدینگ

باشی گه قویدینگ عظمت تاجینی
بیغدیریبان برچه جهان باجینی

یول بیریبان اونگه ظفرلر تامان
عالم ارا قیلدینگ اونی قهرمان

هیبتیدن بیر یوزینی تیتره تیب
بیر یوزی بیرلن اوزینی تیتره تیب

گاه اوروشیب، گاه یشب خوفسیز
قالدیریبان اوشبو جهان اوزره ایز

Aşk tohumunu saçıp ufuklara
Avaze salıp bu eski kubbeye

Sevgi makamını yüce eyleyip
Cazibesini gönle kement eyleyip

Gah birini yaratıp gül gibi
Halkı eyleyip aşkıyla bülbül gibi

Getirip kış arkasından bahar
Güller açıp yeryüzünde sayısız

Gah hüznülendirip nuru
Şavkıtıp gah karanlık geceyi

Ey ezel hattının yazanı
Ey ebet mekanının hâkimi

Başlaması ile dünya hayatı
Türk ulusuna olup mihriban

Adını dünyaca meşhur eyledin
Ülkesini cennet silsilesi eyledin

Başına koydun yücelik tacını
Toplayıp bütün cihanın haracını

Yol açıp ona zaferlere doğru
Âlem içinde ettin onu kahraman

Heybetinle yeryüzünü titretip
Yeryüzü ile kendini titretip

Gah vuruşup gah yaşayıp korkusuz
Bırakarak bu cihan üzerinde iz

اوز لیگینی ایلگی گه آلگچ قلم
ایله بان "اورخون" خطی بیرلن رقم

اوز تیلی قورغانینی آباد ایتیب
خلق نی "دیوان"¹ یره تیپ شاد ایتیب

خامه ساری سونگره اوز ایتیب ایلک
یازدی تفکرله "قوتدغو بیلک"²

"خمسه"³ یازیب شاه اثر انعام ایتیب
ایلنی "وقایع"⁴ یره تیپ رام ایتیب

علم و فنی شهره آفاق اولوب
صنعتی هم دهر ارا طاق اولوب

خیوه، سمرقند و اولوغ آق سراي
شوکتیدن هر بیر یارقین آي

—
لیک دریغا، الما، حسرتا!
توغدی بو دهر آنه سی کوب ماجرا

عصرلر اوتکچ بواولوغ خلق ارا
یاغدیریبان تفرقه تاشین سما

خیره قلیب ایککی کورر کوزینی
تیز اونیتیپ اوزلیگینی، اوزینی

اوزبیک اولوب، قیرغیز وهم ترکمان
آزر و قازاق و تتر بی گمان

¹ "دیوان لغات الترک" بویوک تیلشناس عالم محمود کاشغری نینگ اثری.

² یوسف خاص حاجب نینگ شاه اثری.

³ علیشیر نوایی نینگ شاه اثری

⁴ بایرنامه، ظهیر الدین مجد بابری.

Kimliğini eline alınca kalem
Yazmış “Orhun” yazısıyla yazı

Kendi dilinin kalesini sağlamlaştırıp
Halkı “Divan”¹ yaratarak şad edip

Sonra kaleme doğru uzatıp elini
Yazdı tefekkürle “Kutadgu Bilig”i²

“Hamse”³ yazıp şaheser nimetlendirip
Halkı “Vakayi”⁴ yazıp beğendirip

İlmi ve fenni herkesçe tanınmış olup
Sanatı da dünyaya süs kemeri olup

Hive, Semerkant ve Ulu Aksaray
Şevketinden her biri bir parlak ay

Lakin eyvah, yazık, maalesef
Doğurdu bu dünya anası nice macera

Asırlar geçtikçe bu ulu halka
Yağdırıp tefrika taşını sema

Körleştirip iki görür gözünü
Tez unutup benliğini, özünü

Özbek olup, Kırgız ve dahi Türkmen
Azeri ve Kazak ve Tatar şüphesiz

¹ ”Divanü Lügati’t-Türk” büyük dilci âlim Mahmud Kaşgari’nin eseri.

² Yusuf Has Hacib’in şaheseri.

³ Ali Şir Nevayî’nin şaheseri.

⁴ Babür-name, Zahirüddin Muhammed Babür.

برچه نی اسم ایله مجزا قیلیب¹
اسم قالیب، ترک مسمی² قیلیب

چیکره سالیب اوزارا نام ایله
کون نی اونیتیپ، قووانیب شام ایله

بویله یشب بیر نیچه مدت زبون
قول لری کوچسیز بولوب و قدی نون

دشمن آلیب ایلگیدن ایرکین لیگین
کورسنتیب آزاد یششنی قیین

ایلب اونی اوتمیشیدن بی خبر
قیده اورین توتمیشیدن بی خبر

اورگاتیپان لفظ، نه معنی انگا
کورساتیب اونگه "نعم" اورنیده "لا"³

قلجیلیک آدابینی تلقین ایتیب
حریت افکارینی توهین ایتیب

بایلگینی تارتیب آلیب بی امان
ملکینی تاراج و تلان ایله بان

باشیدن آلیب عظمت تاجینی
یوکلہ تیب اوستیگه جهان باجینی

اوشبو یوسینده اوتیپان کوپ زمان
کوکگه چیقیب زاری و مینگ الامان

سیندن اوزیگه او نجات ایسته دی
اولکه سیگه ینگه حیات ایسته دی

¹ مجزا قیلیب - اجره تیب.

² مسمی: اسم نینگ مضمون و ماهیتی

³ نعم: هه، تضدیق سوزی. لا: انکار ورد قیلیش سوزی.

Hepsini ismi ile ayırıştırıp¹
İsmi kalıp, cismini terk edip²

Sınır çekip kendi adlarıyla
Gündüzü unutup, övünüp geceyle

Böyle yaşayıp bir müddet zebun
Kolları güçsüz ve boyu nun olup

Düşman alıp elinden özgürlüğünü
Gösterip hür yaşamayı pek zor

Eyleyip onu geçmişinden habersiz
Nerde mekân tuttuğundan habersiz

Söz öğretmiş, ancak ona manası yok
Gösterip “neam” yerinde “la”³

Esaret adabını telkin edip
Hürriyet fikrini gözden düşürüp

Zenginliği zorla çekip alıp
Mülkünü yağma ve talan edip

Başından alıp azamet tacını
Yükleyip üzerine cihan haracını

Bu şekilde geçip nice zaman
Göğ eymiş binlerce feryad figan

Senden kendisine kurtuluş istedi
Ülkesine yeni hayat istedi

---

¹ mücezza kılıp: ayırıştırıp

² müsemmi: İsmnin mazmun ve mahiyeti

³ neam: evet, tasdik sözü. La: inkar ve ret sözü

ي ياره سيگه ايسته دى سيندن رفو¹
 چونكه ديگنسن اونگه "لا تقنطوا"²

برچه سى اميد ايله ايش باشله دي
 تفرقه او تىنى يوليپ تشله دي

ببرليگ اوچون كيردى كوره ش يوليگه
 گاه باقيب اونگى گه سولى گه

اوزليگين با خبر اولدى ينه
 بخت اونگه راهبر اولدى ينه

خاصه بو اوزبيك ايلينينگ اولكه سي
 هيچ قچان بوكيلمه سين ايلكه سي

فطرت و فيض الله و چولپان اويي
 قادرى و آي بيك و عثمان اويي

رهبرى بيرلن كوتريب خلقى باش
 تنرب اونينگ هييتيدن تاغ و تاش

هر بيرى اوز ملكيده بير ارسلان
 هر بيرى اوز اورنيده فيل د مان

تشلب اسارت صنمين قوينيدن
 قهر ايله قل ليك كيشنين بوينيدن

اولكه سين اعلان ايتيبان مستقل
 ايرك سارى باسدى قدمنى دديل

چيندن اولوب اوز وطنين ايگه سي
 بايليگى و علم و فنين ايگه سي

¹ رفو: تيكيش.

² "لا تقنطوا من رحمة الله" (تنگرى نينگ رحمتيدن اميد اوزمنگلر). قرآن كريم، ۳۹ (زمر) سوره سى، ۵۳ آيت.

Yarasına istedi sende refv¹
Çünkü demişsin ona “la taknetu”²

Hepsi ümit ile işe başladı
Tefrika ateşini fırlatıp attı

Birlik için girdi mücadele yoluna
Bazen bakıp sağına soluna

Benliğinden haberdar oldu yine
Baht ona rehber oldu yine

Hassaten bu Özbek halkının ülkesi
Hiçbir zaman bükülmesin bileği

Fıtrat, Feyzullah ve Çolpan yurdu
Kadiri ve Aybek ve Osman yurdu

Rehberi ile kaldırıp halkı baş
Titreyip onun heybetinden dağ taş

Her biri kendi mülkünde bir aslan
Her biri kendi yerinde heybetli bir fil

Atıp esaret putunu koynundan
Kahr ile kulluk zincirini boynundan

Ülkesini ilan ederek bağımsız
Özgürlüğe bastı ayağını korkusuz

Gerçekten olup öz vatanının sahibi
Zenginliğinin, ilim ve fennin sahibi

---

¹refv: dikiş.

² “La taknetu min rahmetillahi” (Tanrı’nın rahmetinden ümit kesmeyiniz.)
39 Zümer suresi, 53.ayet.

سرو دیک آزاد توریب خلق ارا
فخر ایله دلشاد یوریب خلق ارا

تیکله دی مغرور توریب بویینی
چالغو چالیب باشله دی اوز تویینی

یاش و قریلر آلیب ایلگه دوتار
قیزلر ایتیپ رقص، اوقیب یار-یار

بیرم ایتیپ کوچه و بازار ارا
بزم توزیب جاده و گلزار ارا

ینگه کیلین دیک بیزه نیب پایتخت
اونگه کولیب مهر ایله باقماقده بخت

هر یولیده یوزته گوزل جلوه گر
هر بیر ی شیرین و لبی نیشکر

یارب اوزینگ فضل و عنایت بیلن
اوز کرمینگ بیرله هدایت بیلن

اوشبو گوزل اولکه نی معمور قیل
خلقلرین کونگلینی مسرور قیل

ساقلب اونی مفتخر و مستقل
خوف و خطر یول لریدن اسره گیل

آلتینی دین بیر اونگه آلتین قنات
پخته و نفت و گزیدن بیر ثبات

کوچ بیر بیان خلقینی قیل متحد
بیر بیر یگه برچه سینی معتمد

تینچلیک و صلح نصیب ایت انگا
کته ظفرلرنی قریب ایت انگا

Servi gibi azat durup halklar arasında
Övünerek mutlu yaşayıp halklar arasında

Dik hâle getirdi mağrurane boyunu
Çalgı çalıp başlattı kendi toyunu

Gençler, ihtiyarlar alıp eline dutar
Kızlar raks edip, okuyup yar-yar

Bayram edip sokakta ve pazarda
Meclis kurup cadde ve bahçede

Yeni gelin gibi bezenip payitaht
Ona gülüp sevgi ile bakmakta baht

Her yolunda yüz güzel cilveli
Her biri şirin ve dudağı tatlı

Ya Rab sen fazlınla inayetinle
Kendi kereminle hidayetinle

Bu güzel ülkeyi mamur eyle
Ahalisinin gönlünü mesrur eyle

Koruyup onu iftiharlı müstakil
Tehlike ve korku yollarından esirge

Altınından ver ona altın kanat
Pamuk, petrol ve gazından sebat

Güç verip halkını eyle birlik
Biri birine hepsini itimatlı

Dirlik ve barış nasip eyle ona
Büyük zaferleri yakın eyle ona

دايم اولوسي ني قىليب كامگار
هر ايشيده ايله نصيب افتخار

باريچه گردون يوريشيدن نشان
تينگ يشه سين مستقل اوزبىكستان

تاشكىنت شەرى. ۳۱ اگست. ۱۹۹۲

Daim ulusunu mutlu eyleyip
Her işinde iftihar eyle nasip

Dünya durdukça yaşayışına nişan
Eşit yaşasın müstakil Özbekistan

Taşkent şehri, 31 Ağustos 1992

خلق دردی¹

بیغله سم ایکی کوزیمدن آقیزیب مین یاشلر
سو بولیب آققی چیدالمسندن بو تاغ و تاشلر.

بیر من ایرمسمن کونگل بیرگن سینگه ای سیوگلیم
جان و دلدن عاشقینگ دورلر قریلر، یاشلر.

تنگری اولدین بیلردی عشق ایلین اولدورگوسین
شو سبب دین بیردی او سینگه قیلچدیک قاشلر.

سویله گیل سیومی بولورمو سین کبی طنازنی
کیم اوتر بولسنگ ایگیلگی یول لرینگده باشلر.

ای گوزل هجرینگ چیکردیم لیک نیلای عاقبت
آلدی میندن خلق دردی طاقت و برداشلر.

قانگه تولدی کونگلیم ایل نینگ آغیر احوالین کوریب
چونکه تقدیری بیلن اوینر نیچه اوباشلر.

تا "بوغایی" اوستیده یاغدی مصیبت یامغوری
ظلم اوتی بیرلن توتاشتی "سرپل" و "لولاش" لر.

غفلت اویقوسیدن اویغانینگ وطنداشلر کیلینگ
قویدی لر مقصد ساری آله قدم یولداشلر.

کیم ایدیک تاریخده بیر کون، نه بولدی عاقبت
ای ستم آسینده قالگن بینوا قرداشلر.

تیکله گین قدینگنی سیندیر عیش و عشرت کاسه سین
اوزگه لر ایلگی نینگ آستیده قالر عیاشلر

¹ بو شعر ۱۳۳۲ ییل "ناقلین" خانلری تامانیدن "بوغایی" قشلاغیده اوز ایکن زارلری اوستیده آتیلیب تریکله بین کته النگه ده کویدیریلگن بیش ته اوزبیک و تاجیک دهقان لر فاجعه سی مناسبتی بیلن یازیلگن.

Halk Derdi¹

Ağlasam iki gözümde ben akıtıp yaşlar
Su olup aktı dayanamayıp dağlar ve taşlar

Bir ben değilim gönül veren sana ey sevgilim
Can u gönülden âşıkındırlar ihtiyarlar, gençler

Tanrı evvelden bilirdi aşk ehlini öldüreceğini
Bu sebepten verdi o sana kılıç gibi kaşlar

Söyle sevmemek mümkün mü senin gibi şuhu
Ki sen geçerken yollarında eğilir başlar

Ey güzel, hicranını çekerdim lakin neyleyim akıbet
Koymadı bende halkın derdi hiç mecal ve takat

Kanla doldu gönlüm halkın zor durumunu görünce
Çünkü kaderi ile oynar nice soysuzlar

Ta “Bogayı” üstüne yağdı musibet yağmuru
Zulüm ateşi ile tutuştu hep “Seripul” ve “Lavlaş”

Gaflet uykusundan uyanın vatandaşlar gelin
Attılar maksada doğru ileri adım yoldaşlar

Kim idin tarihte bir zaman, ne oldun akıbet
Ey zulüm altında kalmış suskun kardeşler

Doğrul hele, kır yeme içme kâsesini
Başkalarının eli altında kalır ayyaşlar

---

¹ Bu şiir 1332 (1954) yılında “Peştun” hanları tarafından “Bogayı” köyünde kendi tarlalarında diri diri ateşe atılan altı Özbek ve Tacik çiftçisine ithafen yazıldı.

الپ سن ایسکی جهان تاریخیده سین ارسلان
همتینگ گه عالم اهلی کوب دیگن شاباشلر¹.

علمینگ اوتیدین بیر اوچقون کورگانی جدولي
"آق سراي" و "تاج محل" فضلینگ اوچون پاداشلر.

تیکله دی شرق اویغانیش دورین "نوايي" همتي
بو یوتوق لر نی چیزیب قالدیردیلر نقاشلر.

حکمتینگ انواریدن "فارابي" دور یارقین مثال
بیردی عالمغه تفکر مطعمیدین² آشلر.

ای اولوغ خلیم، اولوسیم، ای ایلیم، ای ملتیم
بیرلشیب ته شله نگ قدم، ای کیسه لر، ای یاشلر!

کابل، پغمان، ۱۹۵۴ ییل (۱۳۳۲ هجری)

¹ آفرین لر

² آشخانه، مطبخ.

Alpsın eski cihan tarihinde sensin aslan
Himmetine âlem ehli çok demiş şabaşlar¹

İlmin ateşinden bir kıvılcım görmek için cedveli
“Aksaray” ve “Tac Mahal” fazlın için yoldaş

Diriltti Doğu uyanış devrini “Nevayî” himmeti
Bu başarıları nakşedip bıraktı nakkaşlar

Hikmetinin nurundan “Farabi”dir parlak misal
Verdi âleme tefekkür mutfağından² aşlar

Ey ulu halkım, ulusum, ey ülkem, ey milletim
Birleşip adım atın, ey kocalar, ey gençler

Kabil, Pagman 1954 (1332 Hicri)

---

¹ aferinler.

² mutfak, aşevi.

سیم آرتیدن سوزلگن سولو

قولا غیم گه سیملر آرتیدن
 ینگریدی بیر سحرلی آواز
 ایشیتگنده اونى سیوینیپ
 کونگل قوشی قیله دی پرواز.

الله قندای سحرلی بیر کوچ
 ترقله دی اوشبو صدادن
 اونده گی شیرین، گوزل سوزلر
 درک بیرر مهر و وفادن.

تینگله گنیمده بو آوازنی
 بلبل سیریدی دیب اویلیمن
 جانلنیپ بو ساکن طبیعت
 بیردن کویلیدی دیب اویلیمن.

آواز ایمس، معجزه بو سیس
 زار کونگلنی روحلنتیره دی
 حیات گوزل لیگی سرلرین
 ایشیتوچی گه بیلدیره دی.

سیم آرتیدن ینگره گن آواز
 مینی اوزیگه قیلدی مفتون
 ایندی مغرور یشب کیلگن دل
 سیزه باشله دی اوزنی مجنون.

سیم آرتیدن سوزلگن سولو
 سینگه کورمسدن کونگل بیردیم
 خیال عالمیده سین بیلن
 سیوگی میوه لرینی تیردیم.

ایندی انتظارلیک اوتیده
 چیده یالمی یانه دی کونگل
 سینگه ایتر بولسه بو سرنی
 مهرینگ گه ایشانه دی کونگل.

Tel Ucundan Konuşan Güzel

Kulağıma tellerin ucundan
Yankılanır bir sihirli avaz
İşitince onu sevinip
Gönül kuşu kanat çırpıp

Allah'ım nasıl sihirli bir güç
Pır pır etti bu sadadan
Seslenecek tatlı, güzel sözler
Haber verir sevgiden, vefadan

Dinlediğimde bu avazı
Bülbül ötüyor sanıyorum
Canlanıp bu sakın tabiat
Birden şarkı söylüyor sanıyorum

Avaz değil, mucize bu ses
Kederli gönlümü canlandırır
Hayatın güzellik sırlarını
İşitenlere bildirir

Telin ucundan yankılanan avaz
Beni kendisine etti meftun
Şimdi mağrur yaşayagelen gönül
Görmeye başladı kendini mecnun

Telin ucundan konuşan güzel
Görmeden sana gönül verdim
Hayal âleminde seninle
Sevgi meyvelerini derdim

Şimdi bekleme ateşinde
Dayanamayıp yanar gönül
Sana söylüyorsa bu sırrı
Sevgine inanıyor gönül

سیم آرتیدن سوزلگن سولو
سین نازنین سن و گوزل سن
حیات گوزل اوپیره سیده
قلبیم کویلگن بیر غزل سن.

تا حیات بار ینگره جرنکلب
ای سین معجزه لی آوازیم
بولگین مینگه الهام بولاغی
شوخ غزلیم، یاقیملی سازیم

تاشکینت - چیمگان ۱۹۸۷

Telin ucundan konuşan güzel
Sen nazeninsin, sen güzelsin
Hayatın güzel operasında
Kalbimi yakan bir gazelsin

Yaşadıkça çınla yankılanıp
Ey sen mucizeli avazım
Bana ilham pınarı ol
Şuh gazelim, cazibeli sazım

Taşkent-Çimgan 1987

بیلمسنگ بیلگین

وصل جامی بیرله محزون خاطریم شاد ایلدینگ
درد و غم زنجیریدن کونگلیم نی آزاد ایلدینگ.

کوزلرینگ گه تیرمولیب سیزدیم محبت لذتین
سوزلشیب مین بیرله ناز و عشوه بنیاد ایلدینگ.

تیگمسون هر گز خزان حسن و جمالینگ باغیگه
سین که مین دیک بینوانی لطف ایتیب یاد ایلدینگ.

سوز قاتیب سینگه رقیب تاپماچی می کونگلینگ گه یول
او بیلن صحبت لشیب، تینچیم نی برباد ایلدینگ.

بیلمسنگ بیلگیل که سین سیز مین اوچون یوقدور حیات
چونکه شیرین بولدینگ و شرعی نی فرهاد ایلدینگ.

تاشکینت ۲۰۰۲

Bilmezsen Bilme

Kavuşma kadehi ile mahzun hatırlımı şad eyledin
Dert ve gam zincirinden gönlümü azat eyledin

Gözlerine uzaktan bakıp sezdim muhabbet lezzetini
Konuşunca benim ile naz ve işve icat eyledin

Değmesin asla hazan senin güzelliğinin bağına
Sen ki benim gibi suskunu lütfedip yad eyledin

Laf atıp sana rakip gönlüne yol bulmak istiyor
Onunla muhabbet edip, dirliğimi berbat eyledin

Bilmezsen bilme, lakin sensiz bana hayat yoktur
Zira Şirin oldun ve Şer'i'yi Ferhat eyledin

Taşkent 2002

بیر اولکه کیم

بیر اولکه کیم نورگه قرب کوزین آچر
قویاش هر کونی باشیدن آلتین ساجر
آسمانیده پارلر اقبال یولدوزلری
صولتیدن ظلمت لشکرلری قاچر.

بیر اولکه کیم کوب مینگ بیل لیک تاریخی بار
آزاد وطن، چیرایی یورت، گوزل دیار
زمان منگله بیده بیر بی بها الماس
ابدیت باغیده بیر اولکن چنار.

بیر اولکه کیم یوکسک تاغی کوکدن آشر
زالال سووی یولدوزلر بیلن تیل لشر
اوز استقلالیه ایریشگن خلقی نینگ
باشیگه مستقل لیک تاجی یره شر.

بیر اولکه کیم لاجین لری بورگوت سیمان¹
جیرانلریگه باش ایگیب اوتر قاپلان
کویلر تینچلیک نشیده سین بلبل لری
ایرکین حیاتدن قوشلری ایتراستان.

بیر اولکه کیم یره تیلگن جنت مثال
یوکسله دی چناردیک اونده هر بیر تال
اوینب بولاقلریدن آققن شیرین سوو
زمزم سوویدن هم کوره صاف و زالال.

بیر اولکه کیم بارلیقتی بیلیم آلماقده
دقت بیلن عالم گه نظر سالماقده
علم و صناعتدن باغلب تیمیر قنات
معنویت کوچی بیلن یوکسلماقده.

¹ بورگوت مثال.

Bir Ülke ki

Bir ülke ki aydınlığa gözünü açar
Güneş her gün başına altın saçar
Gökyüzünde parlar ikbal yıldızları
Heybetinden karanlığın askerleri kaçır

Bir ülke ki binlerce yıllık tarihi var
Bağımsız vatan, arzulanan yurt, güzel diyar
Zamanın alnında bir eşsiz elmas
Ebediyet bağında bir ulu çınar

Bir ülke ki yüce dağı göğe ulaşır
Tatlı suyu yıldızlarla konuşur
Kendi istiklaline kavuşan halkının
Başına bağımsızlık tacı yaraşır

Bir ülke ki şahinleri bürküt ¹misali
Ceylanlarına baş eğip geçer kaplan
Şakir dirlik şarkısını bülbülleri
Müreffeh hayattan kuşları söyler destan

Bir ülke ki yaratılmış cennet misali
Yükselir onda çınar gibi her bir dalı
Oynaşır akar pınarlarından şirin suyu
Zemzem suyundan da daha saf ve tatlı

Bir ülke ki bütün dünyayı bilip tanımakta
Dikkat ile âleme bakıp durmakta
İlim ve sanatla demir kanat bağlayıp
Maneviyat gücü ile yükselip uçmakta

---

¹ kartal.

بیر اولکه کیم ایش بیلن خلقی قهرمان
 محنتکش می، ضیالی می، یاکه دهقان
 برچه سی ارداقلب سیور وطنینی
 شجاعت ده هر بیرى دور بیر ارسلان.

بیلدیرر "نیل" "سیردریا" سیگه احترام
 "آمو" گه "والگه" دریاسی بیرر سلام
 سمرقند و بخارا بیلن خیوه گه
 آتن روم و بغداد قایل یوکسک مقام.

بیله سن می بو اولکه، بو گوزل بستان
 بو آزاد و آباد یورت، اوشیو گلستان
 کیم نینگ یورتی؟
 اوز بیکلر یورتی شبهه سیز!
 جهاننی قایل قالدیرگن اوز بیستان.

تاشکینت ۱۹۹۸

Bir ülke ki çalışan halkı kahraman
 Mihnethkeşi, çiftçisi veya aydını
 Hepsı gözü gibi sever vatanını
 Yiğitlikte her biri bir aslan

Bildirir “Nil”, “Sir Derya”sına ihtiram
 “Amu”ya “Volga” ırmağı verir selam
 Semerkant ve Buhara ile Hive’ye
 Denk say Anadolu ve Bağdat yüksek makam

Bilir misin bu ülke, bu güzel gülşen
 Bu hür ve mamur yurt, bu gülistan
 Kimin yurdu?
 Özbeklerin yurdu şüphesiz
 Dünyayı ikna etti Özbekistan

Taşkent 1998

ينگی ييل

زمانه نېنگ قولى، بير ايسكى بيتنى اوده ردی
 بير اوزگه بيت آچدي
 حیات دفتریدن.
 اول ايسكى بيت گه يازيلگن، نه لر؟
 - مجاهده لر،
 خلاق ايجره تيریکليک اوچون مبارزه لر،
 قرانغو کيچه قرا شاملر، قرا نقشی،
 بو کيچه لرده، ياروق تانگلر انتظارلری،
 بولر يازيلگن دور.
 - بو ينگی بيتگه...؟
 - يازيلگه ی :
 اولوغ عزيمت لر،
 بويوک اراده لر و خلق ارا مودت لر
 ايناغه ليک غزلی تينچليک ترانه لري.

کابل، حمل آبی، ۱۳۴۳ (۱۹۶۵) ييل

Yeni Yıl

Zamanenin eli, bir eski beytialt üst edip
Bir başka beyit açtı
Hayat defterinden
O eski beyite yazılmış, neler
Savaşlar
Ahali içinde dirlik için kavgalar
Karanlık gece kara akşamlar, kara nakşı
Bu gecelerde, parlak şafak beklemeleri
Bunlar yazılmıştır
Bu yeni beyitte...
Yazılacak
Ulu yönelişler
Büyük iradeler ve halka kendini sevdirenler
Kardeşlik gazeli dirlik teraneleri

Kabil, Hamel ayı 1343 (Ocak 1965)

ينگی زمان ترانه سي¹

سلام ینگى بيل، اى ینگى ليک نينگ ايلچى سي!
 سينينگ يازينگده
 سينينگ يشنه گن بهارينگده
 حياتبخش قوياشينگ جهانگه ساچگه ى نور
 بو نوردن قوت
 بو نوردن الهام
 خلاق اوزگه تيريكليک قوروش اوچون آلگه ى،
 کونگل قوشى بولوبان مست سيره گه ى هر دم،
 قوانچلر بيله ینگى زمان ترانه سي ني:
 جهانده تينچليک و صلح خلق ارا يشه سين!
 اولوغ هدف لر اوچون
 دموکراسى و آزادليک بناسى اوچون
 کوره ش - مبارزه، ايثار خلق ارا يشه سين!

کابل، حمل آيى، ۱۳۴۳ (۱۹۶۵) بيل

¹ "ينگی بيل" و "ينگی زمان ترانه سي" افغانستان مطبوعاتى تاريخيده اوزبيک تليده بيرينچى مرته "خلق" جريده سي نينگ ايککينچى و اوچينچى سانلريده نشر ايتيلگن شعرلر ايدى

Yeni Zaman Teranesi¹

Salam yeni yıl, ey yeniliğin elçisi!
 Senin yazında
 Senin çiçek açan baharında
 Hayat bağışlayan güneşin cihana saçacak nur
 Bu nurdan kuvvet
 Bu nurdan ilham
 Halk yeni dirlik kurmak için alacak,
 Gönül kuşu mest olup ötecek her an,
 Kıvanarak yeni zaman teranesini:
 Yüce hedefler için
 Demokrasi ve özgürlük binası için
 Savaş-mücadele, cömertlik halkta yaşasın

Kabil, Hamel ayı 1343 (Ocak 1965)

---

¹ “Yeni Yıl” ve “Yeni Zaman Teranesi” Afganistan Matbuatı tarihinde Özbek dilinde ilk kez “Halk” dergisinin ikinci ve üçüncü sayılarında neşedilmiş şiirlerdi.

ای قهرمان خلق

افغانستان مستقل لیگی نینگ ۵۰ ییل لیگی مناسبتی بیلن

ایرکینلیگینگ اوچون ای قهرمان خلق
ایللک بیل ایلگری میدانگه کیردینگ.
قصاصکار قیلیچینگ بیلن بی امان
قانلر توکیب یاولر صفینی قیردینگ.

سینینگ بدنینگدن آققن قیزیل قان
طوفان بولدی، دریا بولدی، سیل بولدی
بو سیل هیبتیدن تتره ب بیر-آسمان
دشمنلر نینگ قلبی دهشتگه تولدی

بو سیل غلغله لر تشلب دنیاده
مستملکه چیلیک قور غانین بوزدی
الهام بیریب خلقلرگه افر-آسیاده
اسارت نینگ تیمیر کیشنین اوزدی

وطن ایرکینلیگی نینگ بیراغینی
طنطنه لر بیلن سین کوتردینگ سین!
آزادلیک نینگ قوروب یاتگن باغینی
قیزیل قانینگ بیلن سین سو غار دینگ سین!

مونچه شرف-افتخارلرینگ بیلن
ایللک بیلدن نری حاضر قله ی سن؟
نیگه قلبینگ توله دور غم-قیغودن
نیگه بال اورنیده زهر یله ی سن؟

آزادلیک چراغین سین یاقتینگ اما
قراغو کلبه نگنی یاروتمه دی نور
اوزگه لرگه عشرت قیلیب مهیا
اوزینگ کور المدینگ بیر لحظه حضور.

Ey Kahraman Halk

Afganistan'ın bağımsızlığının 50. Yılı münasebetiyle

Bağımsızlık için ey kahraman halk
Elli yıl önce meydana girdin
Kısaşçı kılıcın ile amansız
Kanlar döküp düşman safını kırdın

Senin bedeninden akan kıvıll kan
Tufan oldu, derya oldu, sel oldu
Bu selin heybetinden titreyip yer, gök
Düşmanlarının kalbi korku doldu

Bu sel yankılar bırakıp dünyada
Sömürgecilik kulelerini bozdu
İlham verip halklara Afrika'da, Asya'da
Esaretin demir zincirini kırdı

Vatan bağımsızlığının bayrağını
Debdebelerle sen yükselttin sen
Hürriyetin kuruyup giden bağı
Kıvıll kanın ile sen suladın sen

Bu kadar şeref ile, iftihar ile
Elli yıl öncesinden hazırlanıyorsun
Niye kalbin dolu gamla, kaygıyla
Niye bal yerine zehir yalıyorsun

Hürriyet meşalesini sen yaktın ama
Karanlık kulübeni aydınlatmadı nur
Başkalarına güzel hayat bahşedip
Sen göremedin bir an huzur

بو بیره ملر، الوان-الوان چراغلر
 بیزه لگن بنالر، سین اوچون می؟ یوق!
 بو نعمتلر، گلدن توله چرباغلر
 بو ذوق و صفالر سین اوچون می؟ یوق!

آزادلیک نان بیرر آزاد کیشی گه
 عزت بیرر بختیارلیک کیلتیرر
 ایلهر اونوی یخشی حیات گه ایگه
 شونینگ اوچون خلق آزادلیکنی سیور.

قنی نیمه کوردینگ بو آزادلیکدن
 باله لرینگ قرنی ناندن توییدی؟
 بهره آلا دینگی راحت- شادلیکدن
 بخت-اقبال سین تامان قدم قوییدی؟

سینی هر قنچه هم دیسه لر آزاد
 قوللرینگه باغلیق ستم زنجیری.
 بیرماق اوچون تیریکلیکینگ نی برباد
 کوپدور سینینگ دشمنلرینگ تدبیری.

ایشچیلر، دهقانلر، کسبه کارلر
 منور بیگیت لر، قریلر، یاشلر!
 کوره ش سیز آزادلیک بولمه س میسر
 بیر بولیب کوره شینگ ای وطنداشلر!

عمر باد یشه سین خلقیمیز آزاد!
 قورسون اوزی اوچون ینگی بیر جهان!
 یشه سین، گلله سین، یشنه سین آباد،
 وطنیمیز جانه جان افغانستان!

سنبله آیی، ۱۳۴۷ (۱۹۶۹) ییل

Bu bayramlar, rengârenk meşaleler
 Süslenmiş binalar senin için mi? Yok
 Bu nimetler, çiçekli yazlıklar
 Bu zevk ü sefalar senin için mi? Yok

Hürriyet ekmek verir hür kişiye
 İzzet verir bahtiyarlık getirir
 Sahip eyler onu güzel hayata
 Bunun için halk hürriyeti sever

Hani ne gördün bu hürriyetten
 Yavrularının karnı ekmekle doydu mu
 Nasip alabildin mi rahattan mutluluktan
 Baht, ikbal sana doğru adım attı mı

Sana her ne kadar da deseler hür
 Kollarına bağlı eziyet zinciri
 Dirliğini berbat etmek için
 Çoktur senin düşmanlarının tedbiri

İşçiler, çiftçiler, sanatkârlar
 Aydın yiğitler, ihtiyarlar, gençler
 Zahmetsiz hürriyet nasip olmaz
 Bir olup savaşın ey vatandaşlar

Ömürlü olsun, yaşasın halkımız hür
 Kursun kendisi için yeni bir cihan
 Yaşasın, çiçeklensin, olsun mamur
 Vatanımız cana can Afganistan

Sünbüle ayı, 1347 (Haziran 1968)

سیومسدن بولورمی ...؟

بهار فصلی کیلیب گل لر آچیلدی
سین هم بیر قیزیل گل کبی آچیلدینگ
حیات نوری هر یان ساچیلدی سین هم
سیوگی نینگ یاغدوسی بولیب ساچیلدینگ.

یوزلرینگ قیزه ریب قیزیل آلمه دیک
ساچلرینگ ایسلتدی سنبل هیدینی
نازلی باقیش بیلن شهلا کوزلرینگ
کونگلده اویغادتدی عشق امیدینی.

گوزل تبسم یره شیب لبینگه،
کوزلرده یاشلیک تولقونی موج اوردی
اوقلر آتیپ کرپیکدن قاره قاشلر،
کونگلنی اولش گه شیلنپ توردی.

سرو درختی می، رENA بوبینگ بو،
جنت کوچه سی می، یاکه کوبینگ بو
قیزیل آلمه مو یا ایکی دوداغینگ
قاره کوز مو یا ایکی جادوبینگ بو؟

روحلنتیرر مینی شیرین سلامینگ
یورکنی رام اینتر موزون خرامینگ
درلر ساچیب کولیب گیرگن چاغده
حیات بغیشلیدی تاتلی کلامینگ.

گوزل لیک-چیرایلیک تمثالی سن سین
یخشی لر بخشی سی مثالی سن سین
برچه ایزگولیکلر مجسم سینده
سیوگی نینگ چشمه زلالی سن سین.

غرورلنپ یوریشگنده حقلی سن
صولت توکیب توریشگنده حقلی سن
مین من دیگن لرنی داغده قالدیریب
باغ سیر یگه کیریشگنده حقلی سن.

Sevmeden Olur mu..?

Bahar mevsimi gelip güller açıldı
Sen de bir kızıl gül gibi açıldın
Hayat ışığı her yana saçıldı sen de
Sevginin parıltısı olup saçıldın

Yüzün kızarıp kızıl elma gibi
Saçların hatırlattı sümbül kokusunu
Nazlı bakış ile şehla gözlerin
Gönülde uyandırdı aşk ümidini

Güzel tebessüm yaraşıp dudağına,
Gözlerde gençlik dalgası vurdu
Oklar atıp kirpikten kara kaşlar,
Gönül avlamaya hazırlanıyordu

Servi ağacı mı, güzel boyun mu bu,
Cennet sokağı mı, yoksa semtin mi bu
Kızıl elma mı, yoksa iki dudağın
Kara göz mü, yoksa iki cadın mı bu?

Canlandırır beni şirin selamın
Yüreği ram ederedalı yürüyüşün İn-
ciler saçıp gülüp konuşurken
Hayat bağışlar tatlı kelamın

Güzellik hoşluk timsali sensin
İyilerin iyisi misali sensin
Bütün iyilikler vücut bulmuş sende
Sevginin tatlı pınarı sensin

Mağrurane yürümende haklısın
Azametli durmakta haklısın
Ben ben diyenleri dağda bırakıp
Bağ seyrine girmekte haklısın

سینی کورگنده کوز نورگه توله دي
 برچه قیغو و غم اونوت بوله دي
 سیندن اوز اقلشیش نی چاغلی آغیر
 سین سیز امید چیچکلری سوله دی.

لطف نینگ کورینیشی آی بوزینگ
 محبت نینگ کوزگوسی شهلا کوزینگ
 بیلیم قویگین دنیا رعالریدن
 مین سیویب تنلگنیم فقط اوزینگ.

سین قویاشدیک پارله دینگ آسمانیمده
 عطر گلдіک آچیلدینگ بوستانیمده
 آی بولدینگ و امید نورینی ساچدینگ
 اونوتیلیمس ایز قالدیردینگ جانیمده.

کونگلنی صید ایتگن ایککی هلالینگ
 وجودیمنی قمر ب آگن خیالینگ
 اوزاقلشتیریب عقلیمدن- هوشیمدن
 مینی محو ایتگن اوزیگه جمالینگ.

تونلر سینی اویلب ای یوزی ماهیم
 کوکگه کوتربلر فریاد و آهیم
 ایتکین اخیر کونگل ایستگی بیلن
 سینی سیوگن بولسم نیدور گناهیم.

حق سیوماق اوچون یرتگن انسان نی
 سیوگی اساسیده قورگن جهان نی
 اوزینگ ایتگن اوشبو گوزل دنیاده
 سیومسدن بولورمو سیندیک جانان نی؟

Seni görünce göz nurla dolar
 Bütün kaygı ve gam son bulur
 Senden uzaklaşmak ne kadar zor
 Sensiz ümit çiçekleri solar

Letafetin yansıması ay yüzün
 Muhabbetin aynası ela gözün
 İyi bil ki dünya nimetlerinden
 Benim sevip seçtiğim sadece sensin

Sen güneş gibi parladın asumanımda
 Itırlı gül gibi açıldın bostanımda
 Ay oldun ve ümit nurunu saçtın
 Unutulmaz iz bıraktın canımda.

Gönül avlayan iki hilalin
 Vücudumu saran hayalin
 Uzaklaştırıp aklımdan fikrimden
 Senin için beni mahveyleyen cemalin

Geceleri seni düşünüp ey ay yüzlüm
 Göğre erişir feryadım ve ahım
 Söyle şimdi gönül istediği için
 Seni sevdiysem nedir günahım

Hak sevmek için yaratmış insanı
 Sevgi temelinde kurmuş cihanı
 Sen söyle bu güzel dünyada
 Sevmeden olur mu senin gibi cananı?

Taşkent 2003

جلال آباد تاریخ انجوسی

جلال آباد گل باغلریده
استه-سیکین ایسه دی شمال
ینگى آتگن تانگ یاروغیده
قاچر یوره کدن قیغو-ملال.

تینمه س دریا زلال سوویده
توخته مسدن قاوغه¹ سوزه دی
بیر کیلینچک عایله سینی
قرغاق تامانگه اوتکه زه دی.

باشله نه دی بوتون شهرده
جاذبه لی حیات قوشیغی
کونگلر گه تاپیب یول سیوینچ
لبلر کولر، کوزده یوق بیغی.

کوککه اوچیب خیل مه خیل قوشلر
سیره ب-سیره ب قیتیب قونه دی
باغ ایچیده میسه لر ، گل لر
تورلی بوياقلرگه تونه دی.

قیقیرده شیب بیر ایرکه باله
آنه قوچاغیده اوینه یدی
آنه اونى یاتقیزماق اوچون
گوزل بیر ال له نی کویله یدی.

تون ، جیم- جیریت یاتگن کوچه لر
جمعیتدن تولىب تاشه دی
بختیارلیک باقیب یوزلرگه
شادمانلیک حد دن آشه دی.

Celalabad Tarih İncisi

Celalabad gül bağlarında
Sakin sakın eser yel
Yeni atmış tan ışığında
Kaçar yürekten kaygı, melal

Coşkun ırmağın tatlı suyunda
Durmaksızın kavg¹ä yüzer
Bir gelincik ailesini
Kıyısına geçirir

Başlar bütün şehirde
Cezbedici hayat şarkısı
Gönüllere sevinç yol bulup
Dudaklar güler, gözde yok ağlayış

Gökyüzüne uçup sürü sürü kuşlar
Öterek dönüp gelip konar
Bağ içinde çimenler, güller
Türlü boyalara boyanır

Kıkırdaşıp bir şımarık çocuk
Anne kucağında oynar
Anne onu yatırmak için
Güzel bir nenni söyler

Gece, ıpıssız yatan sokaklar
Ahaliyle dolup taşar
Bahtiyarlık bakınca yüzlere
Mutluluk hadden aşar

---

¹ yerel gemi.

شرشر سیسی قوشلر نواسی
 بغیشله یدی کونگل گه راحت
 بیر سحر لی صنعتچی کبی
 پارم موزیک چه لر طبیعت.

دغدغه سیز شونداق بیر چاغده
 بیردن زمان سولگه آغه دی
 تیمیر قنات قیرغی خیلیدیک
 کوکدن بیرگه راکت یاغه دی.

دهشتلی انفجار توتونی
 یشیره دی کوزدن قویاشنی
 بدنلرنی بیر تیب چره لر
 آقیزه دی کوزلردن یاشنی.

ناز اویقودن تورگن شهرده
 باشله نه دی بیردن عرصات
 اولیم حکم سوریب هر یانگه
 یوقلیک گه دوچ کیله دی حیات.

مظلوم عیاللر و باله لر
 قری لردیک چاپیب هر یانگه
 دهشت قرانغوسیده قالیب
 قیريله دی بویالیب قانگه.

جنایت گه قرشی ساقچی لر
 ارسلاندیک کوتاره دی باش
 دشمنلرگه قرشی امانسیز
 اوروشگه کیره دی قری— یاش.

کوککه چیقیب تیمیر بورگوتلر
 یاو اوستیدن یاغديرر بلا
 رخنه سالر دشمن صفیگه
 ضربتیدن تیتره ب بیر— سما.

Şelale sesi kuşların nevası
 Bağışlar gönle rahat
 Bir sihirli sanatçı gibi
 Hoşça müzik çalar tabiat

Tantanasız böyle bir çağda
 Birdenbire zaman sola ağıar
 Demir kanat aladoğan sürüsü gibi
 Gökten yere roket yağar

Dehşetli patlamaların dumanı
 Gizler gözden güneşi
 Bedenleri yırtıp yaralar
 Akıtır gözlerden yaşı

Naz uykusundan kalkan şehirde
 Başlar birden arasat
 Ölüm hüküm sürüp her yanda
 Yokluğa denk gelir hayat

Mazlum kadınlar ve çocuklar
 İhtiyarlar gibi koşup her yana
 Dehşet karanlığında kalıp
 Kırılır boyanıp kana

Cinayete karşı muhafızlar
 Aslan gibi kaldırırlar baş
 Düşmanlara karşı amansız
 Savaşa girer ihtiyar genç

Göge çıkıp demir kartallar
 Düşman üstüne yağdırır bela
 Gedik açar düşman safında
 Darbesinden titreyip yer, sema

اژدها دیک الاو ساچر لر
 الاو ساچیب توروب هر دایم
 ثمرخیل، چیره هار کونینی
 یاوکه قیلر قیامت قایم.

دشمن ساری یوگوروب تانکلر
 بیر کوکسینی بیرتیب اوت ساچر
 باتور توپچی لر هجومیدن
 سینیب یاولرنینگ صفی، قاچر.

قشونلرنینگ ایاغ آستیده
 ینچیله دی ایزیلیب دشمن
 چیینلردیک بوران ایچیده
 تم- ترق بوله دی چیده آلمسدن.

بو تاماندن: یوتوق نعره سی
 او تامانده: ندامت، فغان
 بو تاماندن: یوریش - باستیریش
 اوتامانده: قاچیش-الامان.

هجوم قیلر بیر صفده توریب
 وطن خلقی بولیب بیر بوتون
 اولکه اوچون اولوس بیرلیگی
 مینی قیلر اوزیگه مفتون.

ینگره ب کیتر قوماندان سیسی:
 "آلغه دوستلر چیگره گه چه!
 دشمنلردن قالسین جهانده
 فقط ده بیر عبرتلی قصه!"

جلال آباد بوگون سین اوچون
 اوریشه دی سرپل، جوزجان
 بلخ، تخار و هرات، بدخشان
 کندهار و فاریاب، بامیان.

Ejderha gibi alev saçarak
 Alev saçarak her zaman
 Semerhil, Çepreh-har yerlerinde
 Düşmana kıyameti yaşatır daim

Düşmana doğru yürüyüp tanklar
 Yerin göğsünü yırtıp ateş saçarak
 Yiğit topçuların hücumunda
 Dağılıp düşman safı, kaçar

Orduların ayağı altında
 Vurulup ezilir düşman
 Sivrisinek gibi boran içinde
 Darmadağın olur dayanamayıp

Bu tarafta: zafer narası
 O tarafta: pişmanlık, figan
 Bu tarafta: hücum, baskın
 O tarafta: kaçış, el-aman

Hücum eder bir safta durup
 Vatan halkı olup bir bütün
 Ülke için ulus birliği
 Beni eyler kendine meftun

Yankılanıp durur kumandan sesi
 “İleri dostlar sınıra kadar!
 Düşmanlardan kalsın cihanda
 Sadece ibretlik bir kıssa!”

Celalabad bugün senin için
 Vuruşuyor Seripul, Cuzcan
 Belh, Tahar, Herat, Bedahşan
 Kandahar ve Faryab, Bamyan

جلال آباد ، ای اولکن شهر
تاریخ شاده سیده اینجو سن
اولوسیمیز چین افتخاری¹
اوتمیشدن بیز اوچون کوزگوسن

جلال آباد، سین بولیب قالدینگ
خلقیمیز نینگ بیرلیک مظهري
باغلرینگ هر دایم یشنه سین
سیندن یامان کوز بولسین نری.

جلال آباد، یوقلسین اوروش
سینسن یاونینگ تعرض قولی
اوچسین اولکه میزده اوق سیسی
تیکیس لنسین یره شیش یولی!

جلال آباد، ظفر بیرلیکه
بوتون اولکه خلقی بیرلشسین!
وطنداشلر بیرلیک صفیده
بختیارلیک اوچون کوره شسین!

جلال آباد سینینگ خلقینگ گه
اوزبیک-ترکمن خلقیدن سلام
ملیتلر بیرلیگی اوچون
سیندن آلسین خلقیمیز الهام.

۲۴ سرطان، ۱۳۶۸ (۱۹۹۰) ییل

¹ جلال آباد شهری ظهیر الدین مجد بابر نینگ نیوه ره سی امپراطور جلال الدین اکبر تامانیدن قوریلیب، اونینگ نامی بیلن اتلگن.

Celalabad, ey koca şehir
Tarih kolyesinde incisin
Ulusumuzun gerçek iftihar¹
Geçmişten bize aynasın

Celalabad, sen hep oldun
Halkımızın birlik övüncü
Bağların her daim yeşersin
Senden kem göz uzak olsun

Celalabad, yok olsun savaş
Kırılsın düşmanın taarruz eli
Dinsin ülkemizde mermi sesi
Düzeltilsin barış yolu!

Celalabad, zafer birlikte
Bütün ülke halkı birleşsin!
Vatandaşlar birlik safında
Bahtiyarlık için çabalasın!

Celalabad, senin ahaline
Özbek, Türkmen halkından selam
Milliyetler birliği için
Senden alsın halkımız ilham.

24 Seretan 1368 (Ocak 1990)

---

¹ Celalabad şehri, Zahirüddin Babür'ün torunu imparator Celaleddin Ekber tarafından kurulup, onun adı ile adlandırılmış.

انتظارلیک دملری

تیلیفون یانیمده ساکن اولتیریب
کوتماقده من یاقیملی آوازی
جانیم قولاغی بیلن ایشیتی دیب
آوازی ایمس، سحرلی سازینی

ساکن اوتر ثانیه لر کروانی
دقیقه لر اوتر و ساعت لر هم
جیم توریب یانیمده بو جانسیز جهاز
جرنگله میدی و آرتدیره دی غم

توره ی دیسم، مرموز سحرلی بر کوچ
مینی اوز اورنیمده اوشلب توره دی
ایا لغو قیلم هم شیرین خیالی
فکریمنی اوز تامانیگه بوره دی

انتظارلیک کیچه لری "نواپی"¹
سیزگن آغیر دردینی مین هم سیزدیم
او کوتتی و مین ایسه تیلیفون گه
کوز تیکیب اوتیردیم، قلبیمنی ایزدیم

یازی دیب اینتیلیسم کیلمیدی الهام
قلم تیبرنمیدی قولیمده توریب
سوز دردانه لری قاچر کوزیمدن
استعداد چشمه سی بیر کیلیب قوریب

اوره لگن سیملری بیلن تیلیفون
ایلان بولیب بوره گیمنی چاقه دی
اوندن ایریلش آغیر نویغولری
ینه کونگلیم ایشیگینی قاقه دی

¹ کیچه کیلغوم دور دیبان اول سروگروکیلیمدی
کوزلریم غه کیچه تانک آتقونچه اویقو کیلمدی
لحظه لحظه چیقیدیم و چیکدیم یولیده انتظار
کیلدی جان آغزیمنه و، اول شوخ بدخو کیلمدی (علیشیر نواپی. خزائن المعانی)

Beklenti Demleri

Telefon yanımda sakın oturup
Beklemekteyim hoş avazını
Canım kulağı ile işiteyim diye
Avazı değil, sihirli sazını

Sakin geçer saniyeler kervanı
Dakikalar geçer, saatler de
Sessiz durup yanımda bu cansız cihan
Kıpırdamıyor ve arttırıyor gamı

Kalkayım desem, gizli sihirli bir güç
Beni kendi yerime çakıp durur
Uzak dursam da şirin hayali
Fikrimi kendi tarafına çevirir

Bekleme geceleri “Nevayî”nin¹
Sezdiği ağır derdi ben de sezdim
O bekledi ve ben ise telefona
Gözüm dikip oturdum, kalbimi ezdim

Yazayım diye yönelsem gelmiyor ilham
Kalem kımıldamıyor elimde kalıp
Söz incileri kaçır gözümden
Kabiliyet çeşmesi kapanıp kuruyup

Örölmüş teller ile telefon
Yılan olup yüreğimi sokar
Ondan ayrılışın ağır duyguları
Yine gönlümün kapısını çakar

---

¹ Kêçe kêlgumdur dében ol serv-i gülru kélmedi
Közlerimga kêçe tang atqunça uyqu kélmedi
Lahza lahza çıqdim ve çekdim yolıda intizar
Kéldi can agzımg a vü ol şux bedxu kélmedi...

علاقه میز رمزی بولگن بو جهاز
 بوگون ساکن توریب کونگلیم ایزه دي
 بیلیمن حاضر او قیسی چمنده
 یاکه قیسی باغ ایچیده کیزه دي

ایندی بیلیم آلدیم حتی بیر کون هم
 آوازی اوتالمس ایکن من
 ینه بیر بار سیزدیم سیوگی کوچینی
 اوندن هیچ قچان اوتالمس ایکن من

ای محبت بوگون اوزینگ گواه سن
 قنچه کوتربلدی کوکلر گه آهیم
 فرشته لر آوازدیک سیسی نی
 قچانگه چه کوته بین ای الهیم؟

تاشکینت ۱۹۹۹

İlişkimizin işareti olan bu cihaz
Bugün sakın durup gönlümü ezer
Bilmiyorum şimdi o hangi çimenlikte
Veya hangi bağ içinde gezer

Şimdi anladım tek bir gün bile
Avazını unutamazmışım ben
Yine bir dem sezdim sevgi gücünü
Ondan hiçbir zaman geçemezmişim ben

Ey muhabbet bugün sen şahitsin
Ne kadar yükseldi göklere ahım
Meleklerin avazı gibi sesini
Ne zamana kadar bekleyeyim ey Allah'ım?

Taşkent 1999

مین سیوگن جانان

مین سیوگن جانان بیر گوزل
لبی نبات، تیلی عسل

هم قاره کوز، هم قاره قاش
کیلیشگن قامتلی سرداش

کوریشگنده کوب مهربان
جوده یاقیملی بیر جانان

یره شه دی یوریشگنی
بیملی اوشلب توریشگنی

یوزلری گلگه اوخشیدي
سیسی بلبل گه اوخشیدي

لبلری گل غنچه سیدیك
بیملی تال نینگ خیمچه سیدیك

شکر دیک شیرین سوزلری
سحرلی قاره کوزلری

کوکسیده آق قازلری بار
گیپرگنده نازلری بار

کیلر بولسه آفت جان
کیتیر بولسه دلده ارمان

بیلهکه سیده ساج می، سنبل
یوزلری می یا قیزیل گل؟

طاوس کبی خرام ایتر
سینی اوزیگه رام ایتر

کولگنده در ساچیلده دي
گل قهقهه آچیلده دي

Benim Sevdiğim Canan

Benim sevdiğim canan bir güzel
Dudağı nebat tatlısı, dili bal

Hem kara göz, hem kara kaş
Güzel boylu sırdaş

Görüşünce pek mihriban
Çok hoş bir canan

Yakışır yürümesi
Beli tutup durması

Yüzü güle benzer
Sesi bülbüle benzer

Dudakları gül goncası gibi
Beli kavak dalıgibi narin

Şeker gibi şirin sözleri
Sihirli kara gözleri

Göğsünde ak kazları var
Konuşurken nazları var

Gelir ise o can afeti
Gidi verse gönülde arzu

Omzundaki saç mı, sümbül mü
Yüzü de kızıl gül mü

Tavus gibi salınır
Seni kendine bağlar

Gülünce inci saçılır
Gül gülüp açılır

قره شلری جان بلاسي
اوزی گوزل ليک خداسي

شونداق بير گوزل جانانگه
شونداق بير آفت جانگه

نی قیلی کونگل بيرگن من
چيندن هم اونی سيوگنمن

ليکن او وفا قيلميدي
سيوگی نی کوزگه ايلميدي

ايشانمیدی محبت گه
بويون سونمیدی الفت گه

انگله میدی حسرتیمني
بيلمیدی درد و غمिम ني

اونینگ وصالینی اويلب
لبلری بالینی اويلب

کيچه لری اويغانه من
ايلان کبی تولغانه من

اوندن ايرو قراريم يوق
چيده ميم يوق، مداريم يوق

ايتینگ دوستلر اول جانانگه
مینی قويمسين ارمانگه

اگر وفا قيلمس بولسه
سيوگيم قدرين بيلمس بولسه

باشیمنی آليب کيتگومدور
آواره بوليب يورگومدور

Bakışlar can belası
Kendi güzellik ilahesi

Böyle bir güzel canana
Böyle bir can afetine

Neyleyim gönül vermişim
Gerçekten onu sevmişim

Lakin o vefa göstermez
Sevgiyi umursamaz

İnanmaz muhabbete
Rıza göstermez ülfete

Anlamaz hasretimi
Bilmez derdimi, gamımı

Ona kavuşmayı düşünüp
Dudaklarının balını düşünüp

Geceleri uyanırım
Yılan gibi kıvranırım

Ondan ayrı kararım yok
Tahammülüm yok, gücüm yok

Söyleyin dostlar o canana
Beni düşürmesin arzuya

Eğer vefa etmeyecek ise
Sevgimin kadrini bilmeyecek ise

Başımı alıp gideceğim
Avare olup yürüyeceğim

Taşkent 1997

تانگ آتگنده کوره میز

کوک یوزینی باسماق اوچون آغیر قرا بولوتلر
 گولديره شیب هیقیریشیب چاپه دی.
 قرا تومن،
 آقه-باقه کیزماق اوچون،
 اوزیگه یول تاپه دی.

یلتیلله گن بولدوز لر نینگ بیرگه تیکیلگن کوزی
 بر آز بیتیب قاله دی.
 قرا بولوت لر سیوینیپ
 قووانچلیک نقاره سین چاله دی.

کیچه ...
 قرانغو کیچه ...
 تارتیلگن آی نینگ یوزیگه قلین قرا پرده لر
 ساووره ر شمال نینگ قولى قرانغولیک خرمانین
 نورگه قرشی ظلمتلر
 اونى یوقاتیش قصدیده شدت بیلن کوره شور
 مگر بو ممکن می؟
 یوق!

هر قنچه هم قوققیل له سه قوققیل له سین بای اوغلیلر
 هر قنچه هم اوچسه اوچسین هر یاقه کور شولیک لر
 تانگ آتگونچه گولديره سین، چاپسین قرا بولوتلر
 تانگ آتگنده کوره میز!
 !

Tan Attığında Görürüz

Gökyüzünü basmak için kapkara bulutlar
 Gürüldeyip haykırıp koşarlar.
 Kara duman,
 Baka baka gezmek için
 Kendisine yol bulur

Parıldayan yıldızların yere dikilmiş gözü
 Bir azdan kapanır
 Kara bulutlar sevinip
 Kıvanç borusunu çalar

Gece...
 Karanlık gece...
 Çekilmiş ayın yüzüne kalın kara perdeler
 Savurur rüzgarın eli karanlık harmanını
 Nura karşı karanlıklar
 Onu yok etmek kastıyla katı çabalar
 Yoksa bu mümkün mü?
 Yok!

Her ne kadar guguklasa guguklasın baykuşlar
 Her ne kadar da uçarsa uçsun her yana yarasalar
 Tan atıncaya dek gürlesin, koşursun kara bulutlar
 Tan attığında görürüz

ھلی توخته یاروقلیک نینگ یارقین نیزه سی تیشسین
 قرانغولیک کوکسینی
 ھلی توخته نورلیک قویاش آسمان ساری کوترسین
 اوز پارلاق بیراغینی
 کوتاریلگن ساری بو پارلاق بیراق
 بیر یوزیگه ساچگه ی قوتلوغ نورینی
 اونینگ توغریسیده چیده یالمسدن
 نابود بولگه ی بیردن قرانغولیکلر
 اونده طنطنه بیلن
 بیر و کوکده دور سورگه ی
 فقط یاروقلیک ... فقط نور!

جوزا آی، ۱۳۴۷ (۱۹۶۹) ییل

Hele dur parlaklığın ışıık mızrağı deşsin
Karanlığın göğsünü
Hele dur nurlu güneş göğey yükseltsin
Kendi parlak bayrağını
Yükseldikçe bu parlak bayrak
Yeryüzüne saçarak kutlu nurunu
Onun önünde dayanamayıp
Yok olacak birden karanlıklar
O zaman tantana ile
Yerde ve gökte devran sürecek
Sadece aydınlık... sadece nur

Cevza ayı 1347 (Ocak 1969)

ياردمچى بارمى؟

مصفا خاطر یم صاف آسمانینی
بیردن قلین قاره تومن باسگن دیک
یوره گیم کوشکیده قندای دیر بیر قول
ظلمت ترققوچی قندیل آسگن دیک

ایسیب اوتیشماقده باشیمنی سیلب
آرام آلمی اضطراب شپاده سی
قویلماقده خاطر لر جامیگه
قیغولی تویغولر اچیق باده سی

خیالیم باغیده اوتکیر تیکان لر
کوکرماقده قیزیل گل لر اورنیده
تصوریم دنیا سیده بايقوشلر
قو ققیلماقده بلبل لر اورنیده

آسمانیمده کولیب تورگن یولدوزلر
استه-سیکین کوزدن اوزاقلشماقده
یارقیرب نور ساچیپ تورگن تولون آي
خیره لشیب افقلرده باتماقده

ظلمت قمر اویده قالگن کیچه ده
چیده میم شمعی یانماقده سو بولیب
چیکسیز ایستکلریم گوزل باغیده
سر غیماقده امید گل لری سولیب

پنجره نی آچیب باقسم کوچه گه
تینیمسیز یاغبیرلر یاغماقده سیم-سیم
ریحان لرنینگ شاخه لرین تیبره تیپ
توختاوسیز شمال ایسماقده بی تینیم

جوشقین عمان تولقونلری قعریگه
استه چوکیب بارماقده اولکن تاغیم
ایتینگ اخیر، بران یاردمچی بارمى؟
اوجه ی دیب توریبدی یانگن چراغیم

Yardımcı Var mı?

Masum hatırımın saf gökyüzünü
Birden kalın kara duman basmış gibi
Yüreğimin köşkünde bilinmez bir el
Karanlık yayıcı kandil asmış gibi

Esip geçmekte başımı sıvazlayıp
Durmaksızın ıstırabın yeli
Koyulmakta hatıralar kadehine
Kaygılı duyguların acı badesi

Hayalimin bağında sivri dikenler
Göğermekte kızıl güller yerine
Tasavvurumun dünyasında baykuşlar
Guguklamakta bülbüller yerine

Gökyüzünde gülüp duran yıldızlar
Yavaş yavaş gözden uzaklaşmakta
Parlayıp nur saçmakta olan dolunay
Sönüp ufuklarda batmakta

Karanlığın kuşatmasında kalan gecede
Tahammülümün mumu yanmakta eriyerek
Sınırsız isteklerimin güzel bağında
Sararmakta ümit gülleri solarak

Pencereyi açıp baksam sokağa
Durmadan ince ince yağmur yağmakta
Reyhanların dallarını titretip
Kesintisiz devamlı rüzgar esmekte

Coşkun umman dalgalarının dibine
Yavaşça çöküp gitmekte yüce dağım
Söyleyin nihayet, bir yardımcı var mı?
Söneyim deyip durur yanan ışığım

Taşkent 1997

اوزبیک قیزیگه

۱۹۸۰ نچی ییل ، مارچ آیی تاشکینده گئی اوزبکستان صنعت و قیشلاق خوجه لیگی یوتوقلری کورگزمه سیده بولدیک. مبارک خان آتلی رهنما قیز بو ساحه لرده ایریشیلگن موفقیتلر حقیقه معلومات بیرردی. مین اونده شاعرلیک ملکه سی بار دیب اوپله دیم، چونکه هر قنداق مطلبی اوزیگه خاص بیر یاقیملی اسلوب ده فصاحت و بلاغت بیلن افاده قیلیب هر سوراقه جواب قیترردی. ایریشیلگن موفقیتلر اونینگ تیلیدن مینده چوقور تاثیرات قالدیردی. قوییده گئی شعر شو الهاملنیش نتیجه سیده یازیلگن:

سوزله گنده هیجان بیله جان قیز،
ناتلی تیلینگدن ساچیلور فصاحت.
موزیکه لی آوازینگ، آچسنگ آغیز،
بغیشلیدی ایشیتگوچیگه راحت.

ایشیته من دقت بیلن سوزینگنی،
سوز ایمس آغیزدن اینجو ساچه سن.
بوتون هیجانگه بیریب اوزینگنی،
پارلاق تاریخ صحیفه سین آچه سن:

تاریخ دورانیده بیرینچی مرته ،
اولکه میزده بو استیشن قوریلدی.
خلقیمیز محنتی بیلن البته،
اولکه ترقیات ساری سوریلدی.

موندن آلتیمیش ییل آالدین تورکستانده ،
پرچی دن بولدی عیاللر آزاد.
ایندی گلاب تورگن اوزبیکستانده،
خلقیمیز بختیار ، کونگل لری شاد.

بو میرزاچول نینگ نقشه سی حاضر او،
آق آلتین نینگ کانی بولگن بی پایان .
قوروق دله لرگه چیقریلیب سوو،
قوریلگن هر بیرده باغ و گلستان.

Özbek Kızına

1980 yılında mart ayında Taşkent'teki Özbekistan Sanat ve Zanaatkarlık Başarıları sergisinde idik. Mübarek Han adlı rehber kız bu sahalarda erişilmiş olan başarılar hakkında malumat veriyordu. Ben onda şairlik yeteneği var diye düşündüm. Çünkü her meramını kendine has hoş bir üslupla fesahat ve belagat ile ifade edip her soruya cevap veriyordu. Erişilmiş olan başarılar onun dilinden bende derin tesir uyandırdı.

Aşağıdaki şiir bu ilhamın neticesinde yazıldı:

Söylerken heyecan ile can kız
Tatlı dilinden saçılır fesahat
Musikili avazın, açarsan ağız
Bağışlar dinleyenlere rahat

Dinlerim dikkat ile sözünü
Söz değil ağızdan inci saçarsın
Bütün heyecana verip özünü
Parlak tarih sayfasını açarsın

Tarihi boyunca ilk defa
Ülkemizde bu istasyon kuruldu
Halkımızın mihneti ile elbette
Ülke yükselişe doğru yöneldi

Bundan altmış yıl önce Türkistan'da
Feraceden oldu kadınlar azat
Şimdi çiçekler açan Özbekistan'da
Halkımız bahtiyar, gönülleri şat

Bu Mirzaçöl'ün haritası şimdi o
Ak altının ocağı olmuş sınırsız
Kurak ovalara getirilip su
Kurulmuş her yere bağ, gülistan

او شېوفا بريكه لر ینگى قوریلگن
بولر زمانه وی بیریک زاوودلر¹.
تیزلیک بیلن بو ایشلر بجریلگن،
بو عمارت لر ایسه بولوت اوپه ر.

ایکینچیلیک بیلن تورلی صناعت ،
ایککی کوچلی آلتین قنات بیز اوچون.
معرفت نوریده کورساتیب همت،
کمالات ساری اوچه میز تون و کون.

باشقه بختیار خلقلر سینگری،
یشیدی اوزبیک خلقی هم بختیار.
آلغه قدم لر باسیب بارگن ساری ،
قهرمانلیک فخرلی عنوانی بار.

اولوسیمیز نینگ بیرلیگی بیز اوچون
غلبه یولینی تیکیسله ب بیردی.
ترقیات باغیگه قویب قدم،
خلقیمیز تورلی- تومن گلر تیردی.

توریب هر بیر نقشه روپه روسیگه
عددلر منطقى بیلن سوزله یسن
سیزه من اوشبو سوزلر ینگدن، جوده
بیر یارقیراق کیله جکنی اوپله یسن .

سین سوزله یسن ، مینی ایککی خیل توغو
هر بیرى اوز تامانیگه تارته دی.
اولکه نگ یوتوقلری گه بولیب کوزگو
گوزل سیسینگ قلیبمینی اویغاته دی.

¹ کارخانه لر، فابریکه لر.

Bu fabrikalar yeni kuruldu
 Bunlar modern büyük zavotlar¹
 Tezce bu işler başarıldı
 Bu binalar ise bulut öper

İkinci olarak her tür sanat
 İki güçlü altın kanat bizim için
 Marifet nuruyla gösterip himmet
 Mükemmelliğe doğru uçarız gece, gündüz

Başka bahtiyar halklar gibi
 Yaşar Özbek halkı da bahtiyar
 İleri adımlar atıp yürüdükçe
 Kahramanlığın övünecek unvanı var

Ulusumuzun birliği bizim için
 Galibiyet yolunu açıverdi
 İlerleme bağına atıp adım
 Halkımız türlü türlü güller derdi

Durup her bir planın önünde
 İmkanlar söylüyorsun
 Seziyorum bu dairesinde sözleriden, çok
 Parlak bir geleceği düşünüyorsun

Sen diyorsun, beni iki tür duygu
 Her biri kendi tarafına çekiyor
 Ülken başarılarına olup ayna
 Güzel sesin kalbimi uyandırıyor

---

¹ işyerleri, fabrikalar.

آدميزادنينگ بولورمو مونچه هم
 نيلي فصيح ، آوازي جرنگله گن؟
 اونی ايشتگنده يوقاليپ قيغو
 "دريچه ميلوديه سي"¹ می ؟ ديمن .

اوز بيک قیزی آلغه پارلاق دور يولينگ،
 بير فرزندى سن و کوک گه باقه سن.
 اوز اتگنده ييتيب آسمانگه قولينگ،
 يولدوزلردن شاده مرجان تاقه سن.

تاشکينت ۱۹۸۰ ييل

---

¹ پتر چايکوفسکی نینگ "آق قوش کولي" (دريچهء قو) بلیبی ده "دريچه ميلوديه سي".

İnsanoğlunun olur mu bu kadar da
Dili fasih, avazı etkileyici
Onu duyunca yok olup kaygı
“Deryaçe melodisi”¹ mi diyorum

Özbek kızı önünde parlaktır yolun
Toprağın çocuğusun ve göğе bakıyorsun
Uzatınca erişip gökyüzüne elin
Yıldızlardan mercan kolye takıyorsun

Taşkent 1980

---

¹ Peter Çaykovski’nin “Ak Kuş Gölü” (Kuğu Gölü) balesinde “Deryaçe melodisi”.

تورنه لر

قمچیق دوانیدن اوتگن تورنه لر
 "یارگه باریب سلامیمنی دیگی سیز"¹
 اوزاق یولنی کوزگه توتگن تورنه لر
 "یارگه باریب سلامیمنی دیگی سیز"

او بو بیردن چیقیب کیتدی اوزاققه
 یورگیم قوشینی باغلب دوزاققه
 سیز بیلن سوزلیمن توریب آفاقه
 "یارگه باریب سلامیمنی دیگی سیز"

اونینگ هجرانیگه چیدب بولمیدی
 او بولمسه وسوسه لر سونمیدی
 اوسیز کونگل امیدلرگه تولمیدی
 "یارگه باریب سلامیمنی دیگی سیز"

ساغینه من یوریش-توریش لرینی
 ایستیم ناز بیلن سیویش لرینی
 نزاکتلر بیلن کولیش لرینی
 "یارگه باریب سلامیمنی دیگی سیز"

قیسی اویده تورگنینی بیلیمین
 قیسی باغده یورگنینی بیلیمین
 کونگلی کیم گه اورگنینی بیلیمین
 "یارگه باریب سلامیمنی دیگی سیز"

تاشکینت-آفتاش ۲۰۰۴

¹ اوزبیک فولکلوری شاه صنم و غریب داستانیدن.

Turnalar

Kamçık dağından geçen turnalar
 “Yare varıp selamımı diyesiniz”¹
 Uzun yolu göze almış turnalar
 “Yare varıp selamımı diyesiniz”

O buradan çıkıp gitti uzağa
 Yürek kuşumu bağlayıp tuzaga
 Sizinle konuşuyorum kalkıp ayağa
 “Yare varıp selamımı diyesiniz”

Onun hicranına dayanılmaz
 O olmasa vesveseler dinmez
 Onsuz gönle ümitler dolmaz
 “Yare varıp selamımı diyesiniz”

Özlüyorum gidiş gelişlerini
 İstiyorum nazlı sevişlerini
 Nazik nazik gülüşlerini
 “Yare varıp selamımı diyesiniz”

Hangi evde durduğunu bilmiyorum
 Hangi bağda yürüdüğünü bilmiyorum
 Gönlü kime verdiğini bilmiyorum
 “Yare varıp selamımı diyesiniz”

Taşkent-Aktaş 2004

¹ Özbek folkloru Şah Senem ve Garip destanında.

خاطره

هر بیر کوریشگنده سین بیلن
دولت ساجیلگندیک بوله دی.
ملاحتلی کولگن چاغینگده
گل لر آچیلگندیک بوله دی.

باقیشینگدن سیزه من انیق
روحینگده بار کوچلی تویغونی
سیزه میکن سن سین هم اخیر
مینینگ کونگلیمده گی قیغونی.

هر بیر کوریشگنده سین بیلن
یشنب گوللیمن و اوسه من
قد کوترب یوکسک تال کی
ایرولوق یولینی توسه من.

تاتلی سیسینگ شوح طبعینگ بیلن
مینگه الهام بولاغی سن سین
سیومه گیمن سیندن اوزگه نی
بویوک عشقیم اداغی سن سین.

هر بیر کوریشگنده سین بیلن
دنیا مینگه قرب کوله دی
سینی کورماق شونداق هوس کیم
لذتیدن کوز یوموله دی.

وسوسه لی ایکیکی دوداغینگ
هوس مبین ایستبدی کویب
انتظار لیک چیککن کوزلریم
کوزلرینگه باقه دی تویب.

Hatıra

Her görüştüğümüzde seninle
Devlet bağışlanmış gibi olur
Güzel gülen çağında
Güller açılmış gibi olur

Bakışından sezerim açıkça
Ruhundaki güçlü duyguyu
Seziyor muydun sen de sonunda
Benim gönlümdeki kaygıyı

Her görüştüğümüzde seninle
Yeşerip çiçek açarım, büyürüm
Boy atıp uzun kavak gibi
Ayrılık yolunu kapatırım

Tatlı sesin şuh tabiatın ile
Bana ilham kaynağısın sen
Sevmeyeceğim senden başkasını
Büyük aşkımın adağısın sen

Her görüştüğümüzde seninle
Dünya bana doğru güler
Seni görmek öyle bir arzu ki
Lezzetinden göz yumulur

Vesveseli iki dudağım
Arzu yakınlık arar yanıp
Hasret çeken gözlerim
Gözlerine bakar doyasıya

بیراق سیندن ایرو کیچه لر
قینه له دی چیدمسیز کونگل
بوباغ ایچره سیره مه یدی قوش
بو بوستانده آچیلمه یدی گل.

ایندی مین بیلن سین اوخشه یمیز
دریانینگ ایککی قر غاگیگه
هر قنچه هم آفسک سوو بیلن
بیئالمی میز مراد باگیگه.

کابل-۱۹ حمل، ۱۳۶۹ بیل

Ancak senden ayrı geceler
Çile çeker sabırsız gönül
Bu bağ içinde ötmez kuş
Bu bahçede açılmaz gül

Şimdi benimle sen benziyoruz
Irmağın iki yakasına
Ne kadar aksak da su ile
Erişemeyiz murat bağına

Kabil, 19 Hamel 1369 (Ocak 1991)

سیندن ایرو

اویلر ایدیم سینی اونوترمن دیب
قرا کوزینگ اوزاق توشسه کوزیمدن
بیراق قالیش بیلن شوخ سوزلرینگدن
چیده مسیز بولیب بارمسن اوزیمدن.

اویلر ایدیم سیوگی بیر شباده دیک
آرام بیسیب اوتر کونگل باغیدن
چوممه ی چوقور، سوزیب بیر کیمه کبی
قیتزمن دیب بو دینگیز قراغیدن.

اویلر ایدیم سین سیز مینگه بولمس دیب
زهر کبی اچچیق بو تاتلی حیات
یتوشمس دیب چیده میم اداغیغه
قیریلیب قالمس دیب بو کوچلی قنات.

بیراق اوشبو اویلر فقط اوی ایکن
خیال ایکن، الداوچی سراب ایکن
ایندی سیزدیم بوگوزل حیات سین سیز
تصویریدن اجره لگن بیر قاب ایکن.

سین سیز تانگ آتمسکن اوزاق کیچه لر
هجوم قیلر ایکن قیغو یوره ککه
سین سیز کوک نینگ آیی پارله مس ایکن
نور ساجمسکن یولدوزلر تیوه رککه.

سیندن ایرو تولغنه من کیچه لر
اورته نه من، کویه من، سوو بوله من
باشیمگه یاعمه سنگ تونوق بولوتدیک
ینگه کوکرگن نهالدیک سوله من.

Senden Ayrı

Düşünürdüm seni unuturum diye
Kara gözün uzak düşse gözümden
Uzak kalınca şuh sözlerinden
Dayanamayıp geçerim kendimden

Düşünürdüm sevgi bir yel gibi
Sakin esip geçer gönül bağından
Batmayıp derine, yüzüp bir gemi gibi
Dönerim diye bu deniz kıyısından

Düşünürdüm sensiz bana olmaz diye
Zehir gibi acı bu tatlı hayat
Yetişmez diye sabrım sonuna
Kırılıp kalmaz diye bu güçlü kanat

Ancak bu düşünceler sadece düşünce imiş
Hayal imiş, aldatıcı serap imiş
Şimdi anladım bu güzel hayat sensiz
İçi boşaltılmış bir kap imiş

Sensiz tan atmazmış uzun geceler
Hücum edermiş kaygı yüreğe
Sensiz gökyüzünün ayı parlamazmış
Nur saçmazmış yıldızlar etrafa

Senden ayrı dolanırım geceler
Yanarım, yakılırım, eririm
Başıma yağmasan kara bulut gibi
Yeni göğeren fidan gibi solarım

Kabil, cedyi, 1369 (Mart 1990)

سینى ساغینگنده

سینى ساغینگنده ایزیلیب کونگل
تانگ آتگونچه اویقو اوچر کوزیمدن
دوداغینگنى ایسله ب یازگنیمده شعر
بال لذتی تامر هر بیر سوزیمدن.

ایرولیق کیچه سی بالقیب چیقہ سن
خیالیم افقیدن تولون آی دیک
یاریتہ سن کونگل قرانغو سینى
کینکیتیره سن یوره گیمنى ساي دیک

ایشیتہ من قونغر اقلی سیسنگنى
یاشورون سیوگی قوشیغین کویله یسن
اوچره شو خاطره سینى یاد ایئتیب
محبت ماجراسینى سویله یسن

تانگ یاروغى یاغیب یناقلر ینگدن
کوزلرینگده چقنه ر هوس اوچقونى
اوشله ب قولینگ بیلن اینگیچکه بیلنى
دیسن: اوترمیکن ایرولیق کونى ؟

سچره ب اورنیمدن توره من صبرسيز
باسماقچی بوله من کوکسیمگه سینى
بیراق کوزدن قاچیب گوزل خیالینگ،
سیندن اوزاق یالغوز قویه دى مینى .

کابل-سرطان آیی، ۱۳۶۹ ییل

Seni Özlediğimde

Seni özlediğimde ezilip gönül
Tan atıncaya kadar uyku uçar gözümden
Dudağını hatırlayıp yazarken şiir
Bal lezzeti damlar her sözümden

Ayrılık gecesi parlayıp çıkarsın
Hayalimin ufkundan dolunay gibi
Aydınlatırsın gönül karanlığını
Açarsın yüreğimi vadi gibi

İşitirim yankılanan sesini
Gizli sevda türküsünü söylersin
Karşılaşma hatırasını yad edip
Muhabbet macerasını söylersin

Tan ışığı yağıp yanaklarından
Gözlerinde çakar arzu kıvılcımı
Yakalayıp elinle ince beli
Dersin: Geçer mi ki ayrılık günü

Sıçrayıp kalkarım yerimden sabırsız
Basmak isterim göğsüme seni
Ancak gözden kaçıp güzel hayalin
Senden uzak yalnız koyar beni

Kabil, Seretan ayı 1369 (Nisan 1990)

ایلیک سیوگی

یادینگده می بیر کون باغده
قویاش باتیب تورگن چاغده

ایککله میز اوچره شگنده
مهر بیلن قره شگنده

بار ایدی قیزلر-عیال لر
بیر نیچه باله لر، چال لر

مین سینگه قرب تیکلیدیم
قاشینگه باقیب ایگیلیدیم

سین سوزلشدینگ اوزیم بیلن
کوزینگ ایسه کوزیم بیلن

گوزلرینگدن نور ساچیلدی
یوزلرینگده گل آچیلدی

آیگه اوخشب ترققندینگ نور
بغیشلدینگ دلگه حضور

کولیب توردینگ بیرگه باقیب
یوره گیمگه او تلر یاقیب

گوزل لیگینگ هیبتیدن
چیر ایلینگینگ صولتیدن

قالدیم اوزیمنی یوقاتیب
لال بولیب قالدی تیل قاتیب

ذره کبی سیزدیم اوزنی
تیرمولوب توختتدیم سوزنی

لیکن سینینگ قاره کوزینگ
ایکی یارقراق یولدوزینگ

İlk Sevgi

Yâdında mı bir gün bağda
Güneşin batma zamanında

İkimiz karşılaştığımızda
Sevgiyle bakiştığımızda

Var idi kızlar, kadınlar
Birçok çocuklar, ihtiyarlar

Ben sana doğru gözümü diktim
Karşında bakıp eğildim

Sen konuştun benim ile
Gözün de gözüm ile

Gözlerinden nur saçıldı
Yüzlerinde gül açıldı

Ay gibi yaydın nur
Bağısladın gönle huzur

Gülüp durdun yere bakıp
Yüreğimde ateşler yakıp

Güzelliğinin heybetinden
Cazibenin etkisinden

Kaldım kendimi kaybedip
Lal olup kaldı dil tutulup

Zerre gibi hissettim kendimi
Lafı geveleyip durdum

Lakin senin kara gözün
İki parlak yıldızın

کورستدی مینگه التفات
روحیمگه باغله دی قنات

کوریب آغیر احوالیمنی
نازلنیب سوردی حالیمنی

دیدى مینگه ایما بیلن
کرشمه و ادا بیلن:

"ای سین گوزل لیک شیداسی
دایم سیوگی مبتلاسی

محبت اوتیده کویگن
کوب کویب جانیدن تویگن

بیله سن، اوتدور محبت
باشدن آیاق رنج و زحمت

برچه وجودینگ کویدرور
کولینی کوک گه ساورور

آلاو بیلن اوینی کورمه
بوکوی نی¹ هیچ کویلی کورمه

یوقسه پشیمان بولورسن
بو یولده سرسان بولورسن"

دیدیم: "ای فتنه لر کانی
ای گوزل لیک نینگ سلطانی

سین سن مینی زار ایلگن
اونگه گرفتار ایلگن

Gösterdi bana iltifat
Ruhuma bağladı kanat

Görünce ağır ahvalimi
Nazlanıp sordu hâlimi

Dedi bana ima ile
İşve ile eda ile

“Ey sen güzellik delisi
Daim sevgi müptelası

Muhabbet ateşinden yanan
Yana yana canına doyan

Bilirsin, ateştir muhabbet
Baştan ayağa sıkıntı ve zahmet

Bütün vücudunu yandırır
Külünü göğşe savurur

Alev almış evi görme
Bu küyü¹ hiç ezgili görme

Yoksa pişman olursun
Bu yolda avare olursun”

Dedim: “Ey fitneler kaynağı
Ey güzelliğin sultanı

Sensin beni ağlatan
Ona meftun eyleyen

---

¹ küy: ahenk

سین آوله دینگ بو یورک نی
سین تیترتدینگ بو کوکرکني

کونگلیم گه اوتکزیب تأثیر
روحیمنی ایلدینگ تسخیر

ایندی سیندن ایریلگیم یوق
آرقه تامان قیریلگیم یوق

- ای مین سیوگن نازنین یار
ای سینگه بو جانیم نثار

کونگلیم نی آلگن ای طناز
باشدن آیاق برچه سی ناز

سین قوباش مین بیر ذره من
اطر افینگده ایلنه من

سین قیزیل آلتین، مین توپراق
سین گوزل لیک مین اشتیاق

عشق اوتیده کوبدیر مینی
ایلدیریم بول سوندیر مینی

عشقینگ شعله، مین بیر خس من
برچه سی آرزو، هوس من

سرلشر مین بیلن کوزینگ
یوق-یوق کوزینگ ایمس اوزینگ

اونگه قرب سوز توقیمن
قلبینگده گی نی اوقیمن

کونگلینگ سرین آچر بولسم
حقیقت نی ساچر بولسم

Sen avladın bu gönlü
Sen titrettin bu göğsü

Gönlüme eyleyip tesir
Ruhuma eyledin sihir

Şimdi senden ayrılasm yok
Geriye doğru dönesim yok

Ey sevdiğim nâzenin yâr
Ey bu canımı feda ettiğim

Gönlümü alan ey fettan
Baştan ayağa naz olan

Sen güneşsin, ben bir zerreyim
Etrafında dolanıyorum

Sen kızıl altın, ben toprak
Sen güzellik ben iştihak

Aşk ateşinde yandır beni
Yıldırım ol söndür beni

Aşkın şule, ben bir çöpüm
Baştan ayağa arzu, hevesim

Sırlaşır benimle gözün
Yok yok gözün değil özün

Ona doğru söz dokurum
Kalbindekini okurum

Gönlünün sırrını açar isem
Hakikati saçar isem

یورکده ارمانلرینگ بار
یاشیرین فغانلرینگ بار

سیویلیب کیلگن سن جاندیک
مغرور تورگن سن آسماندیک

کورگنلر حسن و جمالینگ
بیلگن لر یوکسک کمالینگ

عاشق شیدا بولگنلر
ارمانلر بیلن یورگن لر

لیکن سین سیوالمگن سن
هیچ کونگل بیرالمگن سن

دلده سیوگی ترانه سی
یورک ارمانلر خانه سی

سوزده دایم جان و قربان
دایم کونگل ایچره ارمان

اما دوداغینگ سوسیدی
سیوگی مبینی ایستیدی

روحینگ چین سیوگیگه مشتاق
قلبینگ ده ساغینچ-اشتیاق

تیلینگ بونی انکار ایتر
لیکن کوزینگ اظهار ایتر

سیوه آلامسلیک دردی
تیلگه آلامسلیک دردی

عزیز روحینگنی ایزه دی
یوره گینگ بونی سیزه دی

Yürekte arzuların var
Gizli figanların var

Sevile gelensin can gibi
Mağrur duransın asuman gibi

Görenler güzelliğini, cemalini
Bildiler yüce kemalini

Çılgın âşık oldular
Arzuyla yürüdüler

Lakin sen sevemedin
Hiç gönül veremedin

Gönülde sevgi teranesi
Yürek arzuların hanesi

Sözde daim can ve kurban
Daim gönül arzu içinde

Ama dudağın susar
Sevgi meyini ister

Ruhun gerçek sevgiye müştak
Kalbinde arzu iştihak

Dilin bunu inkar ediyor
Lakin gözün izhar ediyor

Sevememezlik derdi
Dile getiremezlik derdi

Aziz ruhunu eziyor
Yüreğin bunu seziyor

بیر موهوم سیوگی نینگ اوتی
نا معلوم سیوگی نینگ اوتی

کویديره دی سینی دایم
اوزینگه دیسن: "الایم

کیلیب بیر کون نصیب بولسه
چیندن قلبیم "اونی" سیوسه

بوتون کونگلیم اونغه بیریب
محبت میوه سین تیریب

سیویش بختیگه ایریشسم
وصال تختیگه ایریشسم"

لیکن بیلیمسن او کیمدور
قه بیرده دور، قچان کیلور

بو حقده خیال توقیس
خرگای قیلیب اوقیس

"اونی سیوالمسم نیتی"
"اونی سیوالمسم نیتی"

جانگنیم مینگه تیکیب کوز
ایندی ایشیت بیر-ایکی سوز

دیمی من "اونی" کوتمگین
لیکن "اونی" اونوتمگین

قوی "او" سین بیلن یشه سین
قلبینگده سیوگی توشه سین

موهوم سیما بولیب قالسین
سرلی رویا بولیب قالسین

Bir vehimli sevginin ateşi
Bilinmeyen sevginin ateşi

Yandırır seni daim
Kendine desen: Alayım

Gelip bir gün nasip olsa
Gerçekten kalbim “onu” sevse

Bütün gönlümü ona verip
Muhabbet meyvesini derip

Sevme bahtiyarlığına erişsem
Kavuşma tahtına yetişsem”

Lakin bilmiyorsun o kimdir
Nerededir, ne zaman gelir

Bu hususta hayal dokursun
Kısık sesle şarkı okursun

“Onu sevemezsem ne edeyim”
“Onu sevemezsem ne edeyim”

Cancağızım bana dikip göz
Şimdi işit bir ikki söz

Demiyorum “onu” bekleme
Lakin “onu” unutma

Koy “o” seninle yaşasın
Kalbine sevgi döşesin

Hayali sima olup kalsın
Sırlı rüya olup kalsın

لیکن بونی هم بیلله سن
سیومسنگ هم سیویلگن سن

مین کبی بیقرارینگ بار
یولینگده انتظارینگ بار

سیوگی یورتی نینگ گداسی
قیغو و غم مبتلاسی

سینی دیب بینوا بولگن
محبت دیب ادا بولگن

او سیندن ایرو چیدالمس
هیچکیم اونینگچه سیوالمس

سین اوچون جانندن اوته دی
برچه جهانندن اوته دی

هیچ قچان اونی اونوتمه
سیوگیسینی آسان توتمه

Lakin bunu da biliyorsun
Sevmesen de seviliyorsun

Benim gibi bir tedirginin var
Yolunu gözleyenin var

Sevgi yurdunun dilencisi
Kaygı ve gam müptelası

Sen deyip kimsesiz oldu
Muhabbet deyip yıprandı

O senden ayrı dayanamaz
Hiç kimse onun kadar sevemez

Senin için candan geçer
Bütün cihandan geçer

Hiçbir zaman onu unutma
Sevgisini ucuz tutma

Taşkent 1996

ال له

آنه نینگ يېتيم باله گه ال له سي

بله م، بوتم، كوزيم، جانيم
كونگل ملكيده سلطانيم
صدف سيز در غلطانيم
بله م ال له، بله م ال له!

اولوغ بابالرينگ باردور
بويوك سيمالرينگ باردور
اولر روحى سينگه ياردور
بله م ال له، بله م ال له!

تيمور فرزندی سن بيلگين
بابر دلبندي سن بيلگين
آنالر قندي سن بيلگين
بله م ال له، بله م ال له!

بولور سن خلق اوغلاني
جسارت، معرفت كاني
اولوس نينگ مرد ميداني
بله م ال له، بله م ال له!

بوگون خلقينگ دور آواره
ايزيلگن بغرى يوز پاره
چيقيب دور قوليدين چاره
بله م ال له، بله م ال له!

ايروور باغ و بهارى يوق
اچيلگن لاله زارى يوق
اوزيده اختياري يوق
بله م ال له، بله م ال له!

Ninni

Annenin yetim yavrusuna ninnisi

Yavrum, kuzum, gözüm, canım
Gönül mülkünde sultanım
Sadefsiz yuvarlak incim
Balam ninni, yavrum ninni

Ulu ataların vardır
Büyük simaların vardır
Onların ruhu sana yâdır
Balam ninni, yavrum ninni

Timur'un evladısın bil
Babür'ün gönüllüsüsün bil
Annelerin şekerisin bil
Balam ninni, yavrum ninni

Olursun halkın evladı
Cesaret, marifet kaynağı
Ulusun gözde kahramanı
Balam ninni, yavrum ninni

Bugün halkın avaredir
Ezilmiş bağı yüz yaradır
Elinden çare çıkmıştır
Balam ninni, yavrum ninni

Hiç bağı baharı yok
Açılmış lalezarı yok
Kendisinde ihtiyarı yok
Balam ninni, yavrum ninni

بو باغه نو نهال اولگین
توشب ساینکئی نال اولگین
نسیم اولگین، شمال اولگین
بله م ال له، بله م ال له!

اولوس دردیگه درمان بول
غمیدن بغری بریان بول
کوریب حالین پریشان بول
بله م ال له، بله م ال له!

اونگه کورسات ظفر یولین
یاروغلیک گه چیقیر یولین
توشونتیرگین خطر یولین
بله م ال له، بله م ال له!

بو یولده جانندن اوتگی سن
غم و خونابه یوتگی سن
اولیم یادین اونوتگی سن
بله م ال له، بله م ال له!

کیره ک اوق تیشسه یانینکئی
کیره ک آغریتسه جانینکئی
چیقار ماگیل فغانینکئی
بله م ال له، بله م ال له!

اراده نگ استوار اولسون
ظفر سینگه حصار اولسون
یولینگده تنگری یار اولسون
بله م ال له، بله م ال له!

کیل ایندی اوخله گین جانیم
جسار تلی بیگیم، خانیم
صدف سیز در غلطانیم
بله م ال له، بله م ال له!

سرپل ۱۳۳۱ (۱۹۵۳)

Bu bağa taze fidan ol
 Dereye sarkan dal ol
 Nesim ol, rüzgar ol
 Balam ninni, yavrum ninni

Ulus derdine derman ol
 Gamıyla bağı yanan ol
 Görüp hâlini perişan ol
 Balam ninni, yavrum ninni

Ona göster zafer yolunu
 Aydınlığa çıkar yolunu
 Anlat tehlike yolunu
 Balam ninni, yavrum ninni!

Bu yolda candan geçeceksin
 Gam ve kan yutacaksın
 Ölümü sen unutacaksın
 Balam ninni, yavrum ninni!

İster mermi delsin yanını
 İsterse ağrıtsın canını
 Çıkarmayasın sesini
 Balam ninni, yavrum ninni!

İraden sağlam olsun
 Zafer sana hisar olsun
 Yolunda Tanrı yâr olsun
 Balam ninni, yavrum ninni!

Haydi şimdi uyu canım
 Cesaretli beyim, hanım
 Sadefsiz inci tanem
 Balam ninni, yavrum ninni

امو دریا

امو دریا، ای جوشقین اولوغ دریا
ای عظمت دریا، ای قوتلوغ دریا

عصرلردن بیر ی تینمه ی آقه سن
چوللر تامان حسرت بیلن باقه سن

قویاش سینینگ آتنگ، دینگیزدور آتنگ
"هریرود" و "هلمند" ایکی ایناغنگ

"میکونگ" هر کون سینگه یوباره ر سلام
"نیل" قلییده سقلر سینگه احترام

سینی "سیردریا" بیله دی قرینداش
"والگه" حسابله یدی اوزیگه یولداس

یورتیم کوز بولسه سین اوزون کپریگی
تینچلیک چیگره سی، دوستلیک کوپریگی

سین شرق اولکه سینینگ اولمس غروری
اورته آسیاده حیات تاموری

سین پامیر، هند و کش مجسم جانی
سینده آقر ینگی تیریکیلیک قانی

سین اولوغوار تاریخی سن ای دریا
اوتمیش دن بیزگه ایلچی سن ای دریا

قراغینگده توخته گن من صبرسیز
چوللرده سین تامان قوییب کیلیم ایز

سوزله مینگه ایشیتگن - کورگه نینگدن
حیات جریانیده اورگنگه نینگدن

Amu Derya

Amu Derya, ey coşkun ulu ırmak
Ey azametli ırmak, ey kutlu ırmak

Asırlardan beri durmadan akarsın
Ovalara doğru hasretle bakarsın

Güneş senin baban, denizdir annen
“Herirod” ve ‘Hilmend” iki kardeşin

“Mikung” her gün sana gönderir selam
“Nil” kalbinde saklar sana ihtiram

Seni “Sir Derya” bilir kardeş
“Volga” sayar kendisine yoldaş

Yurdum göz olsa sen uzun kirpiği
Dinçlik sınırı, dostluk köprüsü

Sen doğu ülkesinin ölmez gururu
Orta Asya’da hayat damarı

Sen Pamir ve Hindukuş’un cisimleşmiş canı
Sende akar yeni diriliğin kanı

Sen büyük tarihçisin ey ırmak
Geçmişten bize elçisin ey ırmak

Kıyında durmuşum sabırsız
Çöllerde sana doğru bırakıp geldim iz

Söyle bana duyduğundan, gördüğünden
Hayat boyunca öğrendiğinden

امو دریا بو سوزیمدن قوز غالدي
تولغندی و مین تامان نظر سالدي

هر گردابی کوریندی مینگه بیر کوز
تولقون دن تیل چیقریب باشله دی سوز:

- اوتمیشدن سوزله مه، تیگه دی جانگه
اوتمیش صحیفه سی بویلگن قانگه

کوب کورگنمن قنتیق واقعه لرني
خلق اوستینگه کیلگن فاجعه لرني

ظالم لر کوپ توکگن انسان قانیني
وحشی لر سینگری آگن جانیني

دریا بولیب آققن قانلر یادیমে
ظلم آستیده چیققن جانلر یادیমে

آته سیز قالگن گودک لر صداسي
غضب لنگن آنه لر وایلاسي

عکس ایته دی تون و کون آوازیমে
قوشیله دی هیجانلی سازیمگه

لیکن بو اولکه خلقی قهرمان خلق
یاولرگه یاو، دوست لرگه مهربان خلق

کوره شدن توخته گن ایمس بیر زمان
کوره شدن توخته مس باردور تا جهان

هر کون ظفر تامان قدم تشله یدی
ینگه تیریکلیک اوچون ایش باشله یدی

Amu Derya bu sözümden dalgalandı
Dolandı ve benden yana baktı

Her girdabı göründü bana bir göz
Dalgaları dil olup başladı söz:

Geçmişten bahsetme, dokunur cana
Geçmişin sayfası boyanmış kana

Çok görmüşüm dehşetli vakaları
Halkın üstüne gelmiş faciaları

Zalimler çok dökmüş insan kanını
Vahşiler gibi almış canını

Irmak olup akan kanlar yadımda
Zulüm altında çıkan canlar yadımda

Yetim kalan bebeklerin sedası
Öfkeli annelerin feryadı, figanı

Yankılanır gece gündüz avazımda
Katılır heyecanlı sazıma

Lakin bu ülkenin halkı kahraman halk
Düşmanlara düşman, dostlara mihriban halk

Mücadeleden vazgeçmiş değil bir an
Mücadeleyi kesmez durdukça cihan

Her gün zafere doğru adım atar
Yeni dirlik için işe başlar

ایرته-ایندین ایشچی برنا-جوانلر
کوکسیم اوزره قورگه ی کته توغانلر

ینگی قلعه، میر علم و شادیان
شیرغان چوللری بولگه ی گلستان

هر تیکن اورنیده آچیلگه ی یوز گل
زاغ-زغن اورنیده سیره گه ی بلبل

هر تامان قوریلگه ی یشنه گن باغلر
گلدن توله چمنزارلر، چرباغلر

سوویم بیتگن بیرگه بغیشله گه ی جان
مینینگ خصلتیمگه قایل دور انسان

مین دینگیز فرزندى، طوفان اویه سی
تولقونلر آنه سی بوران اویه سی¹

دشت لیلی، ۱۳۴۶ (۱۹۶۸) بیل

¹ "امو دریا" شعری هم محترم الحاج محمد کاظم امینی تالیف اینگن "تذکره شعرای جوزجانان" کتابی نینگ ۹۹- ۱۰۰ بیت لریده شعر ایگه سیدن سوره مسدن ناشیانه تصرف قیلینیپ نشر ایتیلگن. ۲۸ بیتلیک شعرنی ۱۱ بیت گه قسقرتیریپ سوزلرینی تحریف قیلش، بیت لر آراسیده گی منطقى تسلسل گه برهم ییریپ اونی توشونیب بولمیدیگن بیر منظومه گه ایلنتریگن.

Yakın zamanda işçi genç civanlar
Göğsüm üzerinde kurar büyük kardeşler

Yeni kale, Miralem ve Şadiyan
Şibirgan'nın çölleri olacak gülistan

Her dikenin yerine açılacak yüz gül
Kara kargaların yerinde ötecek bülbül

Her tarafa kurulacak yeşil bağlar
Gülle dolu çimenlikler, bahçeler

Suyum yettiği yere başışlar can
Benim tabiatıma razıdır insan

Ben deniz evladı, tufan yuvası
Dalgalar anası, boran yuvası ¹

Deşt-i Leyli, 1346 (1968)

---

¹ Amu Derya şiiri, sayın Elhac Muhammed Kazım Emini'nin Tezkire-i Şuara-yi Cuzcanan kitabının 99-100. sayfalarında şiirin sahibine sorulmaksızın. 28 beyitlik şiir 11 beyit halinde kısaltılarak beyitler arasındaki anlam bütünlüğü bozularak kendi tasarrufu ile neşredilmiştir.

بينوالردن بيرى

۱۹۹۵ نچى يىل تركيه ده اقامت قىلوچى افغانستانلىك دوستيم شاعر و ژورناليست محمد امين اوچقون گه "سلمنا" و "سيوه سن مو" سر لوحه لى غزل لرىمنى يوبارگن ايديم. شاعر اولردن الهام لنيب قوييده گى شعرنى يازيب يوبارگن ايكن. مين اونى دوستيمنى بير خاطره صفتيده اوشبو مجموعه گه كيڤيتگيم كيلاي:

يوخلاميش غربته بيزنى آشنالردن بيرى
آشنالر زمره سيده با وفالردن بيرى

بيزگه كوندرمىش وطندن ينگى بير ايكي غزل
فطرتى آيينه ديك قلبى صفالردن بيرى

صدق و اخلاص و محبتلرنى اظهار ايلاميش
قهرمانلر اولكه سيدن اصدقالردن بيرى

هر كيشى كورسه اونينگ شعرينى "سلمنا" ديگاي
اول بلاغت بابيده فكرى رسالردن بيرى

شعريده "چين سيوگى انسانكه بويوك دولت" ديميش
كونگلى سيوگى بيرله تولگن همناولردن بيرى

شعر ايتمكده اونينگ طبعى ايرور "مشكل پسند"
شعر بيلمكده اوزى "مشكل كشا" لردن بيرى

برچه ميز دهر انقلابيدن پريشان ذره ديك
بيزگه بير بيرماس بوگون ارض و سمالردن بيرى

ايزدى بو غربت عذابى جسم و جان نى دوستلر
قالمه دى اولده گى كيف و صفالردن بيرى

آتشين عشقى ايله مونگلوغ نوا ساز ايله گان
يورتينى ايچدن ساغينگن بينوالردن بيرى

بخت يار اولسه بيزه اقبال يوزلنسه اگر
هموطن لرنى كوروشمكدور رجالردن بيرى

Çaresizlerden Biri

1995 yılında Türkiye’de ikamet eden Afganistanlı dostum şair ve gazeteci Muhammed Emin Uçkun’a “Sellemnâ” ve “Sévesen mu” başlıklı gazellerimi göndermiştim. Şair onlardan ilham alıp aşağıdaki şiiri yazıp göndermişti. Ben onu dostumdan bir hatıra olarak bu kitaba alasım geldi:

Yoklamış gurbette bizi aşinalardan biri
Aşınalar zümresinden vefalılardan biri

Bize göndermiş vatandan yeni bir iki gazel
Fıtratı ayna gibi kalbi saflardan biri

Sadakat, ihlas ve muhabbetleri izhar eylemiş
Kahramanlar ülkesindeki dostlardan biri

Kim görse onun şiirini “Sellemnâ” diyecek
O belagat bağında fikri erenlerden biri

Şiirinde “Gerçek sevgi insana büyük devlet” demiş
Gönlü sevgi ile dolu hem-nevalardan biri

Şiir söylemekte onun huyu “müşkilpesent”tir
Şiir bilmekte kendisi “müşkil çözücü”lerden biri

Hepimiz yeni dünya düzeninden perişan zerre gibi
Bize yer vermez bugün yerden ve semadan biri

Ezeli bu gurbet azabı cismi ve canı dostlar
Kalmadı evvelki keyif ve sefalardan biri

Ateşli aşkı ile hüznü feryat eyleyen
Yurdunu içinden arzulayan çaresizlerden biri

Bahtı yâr olursa bize ikbal gülerse eğer
Vatandaşlarla görüşmektir ricalardan biri

يا اولوم يا اولكه استقلالى بيز نينگ آرزو
كاشكى بولسه اجابت بو دعالردن بيرى

مين وطن عشقى ايله حتى اونتوم كينديمي
صيد ايتالمه س كونگلومي يوز دلربالردن بيرى

دلربالر شهرى "استانبول" بيزه مقبول ايماس
بورده يوق "كابل" ده گى يوز مه لقالردن بيرى

يازدى "بوسفور" ساحليده اوشبو غربت شعريني
قاره لر آواره سى بختى قرالردن بيرى

اوزگه لر يورتيده غربت شهرى نينگ آواره سي
"اوچقون" افغان شاعرى يوز بينوالردن بيرى

فبرورى ۱۹۹۵

بوسفور ساحلي-استانبول

Ya ölüm ya ülke istiklali bizim arzumuz
Keşke kabul olsa bu dualardan biri

Ben vatan aşkı ile unuttum kendimi bile
Avlayamaz gönlümü dilrubalardan biri

Dilrubalar şehri “İstanbul” bize hoş değil
Burda yok “Kabil” deki yüz mehlikadan biri

Yazdı “Boğaz” sahilinde bu gurbet şiirini
Karalar avaresi bahtı karalardan biri

Başkalarının yurdunda gurbet şehrinin avaresi
“Uçkun” Afgan şairi çaresizlerden biri

Şubat 1995
Boğaz Sahili - İstanbul

RUBAİLER

رباعی لر

گوزل صیاد

کونگلیم قوشین آوله گن گوزل ای صیاد
شیرین صفت ایردینگ، مینی ایتدینگ فرهاد
هجران تونیده سورمس ایسنگ احوالیم
ایلکینگدن اولوس آلدیغه چیککوم فریاد.

برچه گه منظور گوزل

اوت یاقدی مینینگ قلبیمه بیر حور گوزل
هر بیر سوزی تاتلی، اوزی مغرور گوزل
انگشگه بیللی، کوزلری مخمور گوزل
اوز حسنی بیلن برچه گه منظور گوزل.

اوندن اوتتم

جان آفتی اول مینینگ عزیز جانانیم
اوز عشقی بیلن ایگل لب الگن جانیم
قلبیم کوکیده قویاش کبی نور ساچر
اوندن اوتتم توکیلسه حتی قانیم.

ملاحتلی سن

گل لر کبی ای یار لطافتلی سن
اوز عشوه لرینگ بیرله ملاحتلی سن
سین "زهره" سن و برچه گوزلر ایچره
ممتاز سن و ناز و نزاکتلی سن.

تیل لال قالور

کوز خیره بولور گوزل جمالینگنی کوریب
لعل لب و رخساره آلینگنی کوریب
تیل لال قالور شیرین مقالینگ ایشیتیب
جان تلپینه دور ایککی هلالینگنی کوریب.

RUBAİLER

Güzel Avcı

Gönlüm kuşunu avlamış güzel ey avcı
Şirin sıfatlıydın, beni ettin Ferhat
Hicran gecesinde sormaz isen ahvalimi
Elinden ulus önünde çekeceğim feryat

Herkese Görünen Güzel

Ateş yaktı benim kalbime bir huri güzel
Her bir sözü tatlı, kendisi mağrur güzel
İncecik beli, gözleri mahmur güzel
Kendi güzelliği ile herkese görünen güzel

Ondan Geçmem

Can afeti o benim aziz cananım
Kendi aşkı ile elde etmiş canım
Kalbimin göğünde güneş gibi nur saçar
Ondan geçmem dökülse bile kanım

Güzel Yüzlüm

Güller gibi ey yâr letafetlisin
Kendi işvelerin ile güzel yüzlüsün
Sen “Zühre”sin, bütün güzeller içinde
Mümtazsın, nazlı ve nezaketlisin

Dil Lal Olur

Gözün ferî gider güzel yüzünü görünce
Kızıl dudağını, al yanağını görünce
Dil lal olur şirin sözünü işitince
Can şevke gelir iki hilalini görünce

سین سن سین

هر لحظه خیالیمده فقط سین سن سین
کولگو و ملالیم ده فقط سین سن سین
ایستکلر ایله حق قه قرب یوز توتسم
تتگریغه سوالیمده فقط سین سن سین.

ایریلیق داغی

سین بیرله چیرایلی دور محبت باغی
سین بیرله یشیل مهر و وفا یفراغی
هر داغ کیتیب کونگله هر زخم بیتر
لیکن بیتمس بو ایریلیق نینگ داغی.

سیوگی قناتی

افسوس و فغان، سودیک اوتر اوشبو حیات
یوق ذره چه یاشلیک و گوزل لیک ده ثبات
کیل اوج آله لیک مهر و وفا چوققی سیگه
باغلب اوزیمیزگه سیوگی دن کوچلی قنات.

بویینگ نهالی

بو تازه نهال، بویینگ ایرور تال ایرمس
بو تاتلی، شیرین سوزینگ ایرور بال ایرمس
هر قنچه هم اورسه گل چیرایلیک لافین
دلبرلیک اوچون سین کبی تمثال ایرمس.

عالم کولسین

کولگین گوزه لیم سین بیله عالم کولسین
عالم بوله گی بو بنی آدم کولسین
کولسین بری بیرگه تیکیلیب یولدوزلر
کونگل لره بیتمه سین الم-غم کولسین.

Sensin Sen

Her lahza hâlimde yalnız sensin sen
Neşemde ve hüznümde yalnız sensin sen
İstekler ile Hakka doğru yüz tutsam
Tanrı'ya sualimde yalnız sensin sen

Ayrılık Dağı

Seninle güzeldir muhabbet bağı
Seninle yeşil, sevgi ve vefa yaprağı
Her dağ gider gönülde her yara iyi olur
Lakin iyi olmaz bu ayrılığın dağı

Sevgi Kanadı

Maalesef yazık, su gibi geçer bu hayat
Yok zerrece gençlik ve güzellikte sebat
Gel çıkalım zirvesine mihr ü vefa tepesinin
Bağlayıp kendimize sevgiden güçlü kanat

Boyun Fidan

Bu taze fidan, boyundur dal değil
Bu tatlı, şirin dilindir bal değil
Her ne kadar etse de gül güzellik lafını
Dilberlik için senin gibi misal değil

Alem Gülsün

Gülsene güzelim seninle âlem gülsün
Âlem içinde bu âdem oğlu gülsün
Gülsün birbirine bakıp yıldızlar
Gönüllere erişmesin elem, gam gülsün

اورتندیم

هجران اوتیده کویب یانیب اورتندیم
کونگلین تاپیشیم گه ایشانیب اورتندیم
نی چاغلی ایرور یاقیملی بو عشق اوتی
سیوگی آلاویده قوانیب اورتندیم.

حزین فریادیم

قیغو چیقارور کوکگه فغان و دادیم
هجران قولی بوزماقده مینینگ بنیادیم
سین تونلری مست اویقوده، ناز اویقوسیده
بیتمیدی قولاغینگ گه حزین فریادیم.

قیغو و غم

سیزگن موسن ای دوست نه دور قیغو و غم
تونلر اوتیریپ کوتیب، چیکیش درد و الم
مشتاق کونگل زارین ایشیتگن سن مو
یاش ایله نیبان کوزده بیغلگنده نم.

جانیم صدقه

بولسین سینگه ای یار بو جانیم صدقه
هر باقیشینگه روح و روانیم صدقه
هر نازینگ اوچون برچه وجودیم قربان
هر لطفینگ اوچون ایکی جهانیم صدقه.

محبت کوزگوسی

کونگلم گه ایلیق محبتینگ کوزگوسیدور
هر لحظه اوزیده صورتینگ توشورور
زنهار بو عشق کوزگوسین سیندیرمه
یوق ایرسه محبتینگ بناسی بوزولور.

Yandım

Hicran ateşinde tutuşup yandıkça yandım
Gönlünü elde edeceğime inanıp yandım
Ne hoştur ne sevimli bu aşk ateşi
Sevgi ateşinde kıvanıp yandım

Hazin Feryadım

Kaygı çıkarır göğsü feryadımı figanımı
Hicranın eli bozmakta benim binamı
Sen geceleri mestane uykuda, naz uykusunda
Erişmedi kulağına hazin feryadım

Kaygı ve Gam

Bilir misin ey dost nedir kaygı ve gam Ge-
celer boyu bekleyip çekmek dert ve elem
Arzulu gönlün iniltisini işittin mi sen
Yaşa dönüp gözde yığıldığında nem

Canım Sadaka

Olsun sana ey yâr bu canım sadaka
Her bakışına nefesim ruhum sadaka
Her nazın için bütün vücudum kurban
Her sözün için iki cihanım sadaka

Muhabbet Aynası

Gönlüm ki sıcak muhabbetin aynasıdır
Her an kendisine suretini yansıtır
Sakın bu aşk aynasını kırdırma
Yoksa muhabbetin binası yıkılır

سرلی اظهار

کوزینگده گی بونچه راز و اسرار نیدور
ایمالریده بو سرلی اظهار نیدور
انکار ایتیپ تیلده محبت رمزین
کوز غمزه سی بیرلن قیلش اظهار نیدور.

طرفه بیر سر

سر مست ایمس کوزینگ و مخمور ایمس
یوز راز بولاغیدور بو مستور ایمس
هر بیر باقیشینگده طرفه بیر سر بارکیم
بیلماق اونى هر کیمسه گه مقدور ایمس.

اینجی سن

کوب قیلمه مینگه ستم دیسم اینجی سن
آرتیرمه کونگل گه غم دیسم اینجی سن
حق سوزینی سویلگنده اچچیق لنه سن
لطفینگ نیگه بولدی کم دیسم اینجی سن.

تاتلی ایرمس

سین سیز مینگه بو حیات تاتلی ایرمس
قند و عسل و نبات تاتلی ایرمس
یاقمس مینگه هیچ نرسه سیندن ایرو
القسه بو کاینات تاتلی ایرمس.

مبارک بولسین

ای جان سینگه نوروز مبارک بولسین
عمرینگ قدحی بخت مییگه تولسین
هر کیمسه یامان باقسه یوزینگ گه یا رب
کوز فصلیده گل یفراغی ینگلیغ سولسین.

Sırlı İzhar

Gözündeki bunca sır, esrar nedir
İmalarında bu sırlı izhar nedir İn-
kar edip dilde muhabbet sözünü
Gözün gamzesiyle etmek izhar nedir

Görülmemiş Bir Sır

Mest olmuş değil gözün ve mahmur değil
Yüz sır pınarıdır bu örtülü değil
Her bir bakışında görülmemiş bir sır var
Onu bilmek herkese takdir edilmiş değil

İncinirsin

Çok etme bana cevir desem incinirsin
Arttırma gönlümde keder desem incinirsin
Hak sözünü söylediğimde öfkelenirsin
Lutfun neden az oldu desem incinirsin

Tatlı Değil

Sensiz bana bu hayat tatlı değil
Şeker, bal ve bitkiler tatlı değil
Hoş gelmez bana hiçbir şey senden gayrı
Velhasılı bu kainat tatlı değil

Mübarek Olsun

Ey can sana nevrüz mübarek olsun
Ömrünün kadehi baht meyiyle dolsun
Kim kötü bakarsa yüzüne Ya Rab
Güz mevsiminde gül yaprağı gibi solsun

قرا شام اوتر

چرخ ایلنه دور، بو بیلن ایام اوتر
ذلت اوتر و راحت و آرام اوتر
قینغو گه توله لحظه لر اوتمس دیمه گیل
آیدین کون اوتر بولسه، قرا شام اوتر.

تاشکینت ۲۰۰۰

Kara Gece Geçer

Felek döner, böyle günler geçer
Zillet geçer, rahat ve huzur geçer
Kaygı dolu anlar geçmez deme
Aydın gündüz geçerse, kara gece geçer

Taşkent 2000

FARSÎ DARÎ DİLİNDE YAZILMIŞ ŞİİRLER

راز زندگی

ساحلی گفتا به موجی بیقرار
کای حیانتت را طپیدنھا مدار

اینهمه بی صبر و بیتابی چرا
در پیش مانند سیما بی چرا

گاه خاموشی و گاهی در خروش
لحظه ای فارغ نه بی از جنب و جوش

میزنی خود را به هر کوه و مکر
خویش را گم مرده ای، مستی مگر؟

یاکه از عقل و خرد بیگانه ای
می ندانی پازسر دیوانه ای

موج غلطان زین سخن آمد بجوش
گفت: خاموش ای ز خود غافل خموش!

هیچ دانی چیست راز زندگی
راز آزادی و راز بندگی؟

زندگی تاب و تب است و آرزو
زندگی گیرد ز جنبش رنگ و بو

تاب و تب فرق حیات است و ممات
هست در جنبش نظام کائنات

دور مهرار ارض نتماید طواف
می نیاید در مواسم اختلاف

هر طرف گرا بر ننماید گذر
میشود نذر فنا نوع بشر

FARSÎ DARÎ DİLİNDE YAZILMIŞ ŞİİRLER

Hayatın Sırrı

Sahilin biri huzursuz dalgaya seslendi
Ey hayatının eksenini sıçrayışlar oluşturan

Bütün bu sabırsız ve takatsizlik niye
Çırpınmada cıva gibisin niye

Bazen suskun ve bazen kükrüyorsun
Canlılık ve hareketten bir an boş değilsin

Vuruyorsun kendini her dağa, taşla
Kendini mi kaybetmişsin sarhoş musun yoksa

Yahut akla, idrake yabancısın
Başı ayaktan ayırt edemiyorsun, delisin

Köpüren dalga bu sözle coştı
Dedi: Sus ey kendinibilmez sus

Hiç bilir misin hayatın sırrı nedir
Özgürlüğün ve köleliğin sırrını

Hayat dediğin atılmaktır, harekettir ve arzudur
Hayat hareket ile canlanır

Atılmanlık hayatla ölümün farkıdır
Kâinatın düzeni hareket hâlinindedir.

Eğer güneşin etrafında yer dönmezse
Mevsimlerde değişiklik vücuda gelmez

Eğer bulutlar her tarafa hareket etmezse
İnsanların türü yokluğa doğru yol alır

گر دل از جنبش بماند نا گهان
افتراق افتد میان جسم و جان

من که هستم در تحرک زنده ام
نی چوتو فرش زمین و بنده ام

پس طپیدنها مدار زندگی است
آرمیدن هست مرگ و نیست زیست

پغمان، کابل، ۱۳۳۳

Kalp eğer ansızın hareketliliğini kaybederse
Ruh ve beden arasına ayrılık düşer

Ben hareketliliğimle hayattayım
Senin gibi yer örtüsü ve köle değilim

Sonuçta hareketlilik hayatın eksenidir
Durgunluk ölümdür, yaşam değildir

Pagmân, Kabil, 1333 (1954)

من چیستم

من چیستم غریق یم بیکرانه ای
بی اختیار خویش بهر سوروانه ای

چون ساحل فتاده ای از خویش بی خبر
هر دم ز موج خورده به رو تا زیانه ای

در بحر زندگی چو شکسته سفینه ای
نی نا خدایی و نه امید از کرانه ای

عمری گذشت و از من مجروح سر نزد
آهنگ روح پروری، ایدل ترانه ای

از خامشی فسرده شدم، نا توان شدم
یا رب توان ناله و آه شبانه ای

در راز هستی آنقدر از خویش میروم
کز هستیم بدست نیاید نشانه ای

نی نالهء رساو نه آزادی چمن
چون من مباد بلبل بی آشیانه ای

پغمان، کابل، ۱۳۳۴

Ben Neyim

Ben neyim, engin denize gark olmuş biri
İstemedenden her tarafa savrulan biri

Sahil gibi düşmüşüm kendinden habersiz
Her an yüzüne dalgadan kamçı yiyen biri

Hayat denizinde kırılmış bir gemiyim
Ne bir kaptandan ne de sahilden ümidim var

Ömür geçti ve ben yaralı hastadan duyulmadı
Ruh sevindiren bir ahenk,ey gönül terennüm eyle

Sus-pus oturmaktan yoruldum, güçsüz düştüm
Ya Rab, geceleri feryat edip ah çekmeye güç ver

Varlığın sırrına kendimi o kadar kaptırıyorum ki
Varlığıma dair hiçbir nişane geçmiyor elime

Ne billur bir ses ne de çimen özgürlüğü
Benim gibi yuvasız bir bülbül olma

Pagmân, Kabil, 1334 (1955)

دور از تو

شبه‌ها دلم بیاد تو بیتاب میشود
در انتظار می‌تپد و آب میشود

قربان آن لب هوس انگیز می‌شوم
کاز نازکی به زیر زبان آب میشود

چشم چو نیست وصل به بیداریش نصیب
با حسرت وصال تو در خواب میشود

تصویر نازنین تو جاداده ام به دل
قلبم ببین که عکس ترا قاب میشود

هر گز مگوی سیر نگه‌گن به چشم من
کی چشم از نگاه تو سیراب میشود

صد بار خواستم که زیادت برم ولی
هر بار دل چو کورهء سیماب میشود

"شرعی" جدا ز تو نتواند بسر برد
دور از رخ تو نغمهء مضراب میشود

کابل ۱۳۶۴

Senden Uzakta

Senin yâdınla gönlüm geceleri bitkin düşüyor
Beklerken çırpına çırpına eriyor

O heveslendirici dudaklara kurban olurum
Ki inceliğinden dilin altında eriyor

Uyanıkken kavuşma nasibi olmayan gözüm
Kavuşma hasretiyle uykuya dalıyor

Senin nazlı tasvirini gönlüme yerleştirdim
Gel gör ki kalbim resmini çerçeveleyiyor

Gözüme doyasıya bak deme sakın
Gözüm sana bakmakla doyar mı hiç

Seni unutmayı yüz kere istedim ama
Her defasında kalbim cıva fırınına dönüşüyor

"Şer'i" senden ayrı yaşamayı göze alamaz
Çehrenden uzakta mızrabın sesine dönüşüyor

Kabil, 1364 (1985)

جسارت شهباز

هر گاه لعل لب به سخن باز میکنی
جان میدمی به عاشق و اعجاز میکنی

صبر و قرار تاز دل خسته ام بری
ای جان فدای تو چقدر ناز میکنی

بی اختیار خانه صبرم شود خراب
چون عشوه های خانه بر انداز میکنی

از باده نگاه تو سر مست میشوم
گاهی که لطف و مرحمت ابراز میکنی

گاهی تو بی سبب ز برم دور میشوی
باور به حرف دشمن غماز میکنی

یک لحظه خصم جان شوی و لحظه گر
آهنگ عشق و مهر و وفا ساز میکنی

آخر من المزده ات را کجا و کی
با دولت وصال سر افزاز میکنی

ای چشم یار کاین همه دل کرده ای شکار
بیماری و جسارت شهباز میکنی

تا بنده ای "ستاره" ز بیانی و جمال
کی روزن وفا به رخ باز میکنی

"شرعی" بینوا و ستمدیده را چرا
از خویش دورای بت طناز میکنی؟

Şahbaz'ın Cesareti

Kırmızı dudağını ne zaman söze açarsan
Âşığa ruh üflüyor ve mucize yaratıyorsun

Sabır ve kararımı hasta gönlümden alıyorsun
Ey canım feda olası ne kadar naz ediyorsun

İradesizce sabrımın evi bozuluyor
Çünkü yuva yıkıcı işveler yapıyorsun

Bakışlarının badesinden sarhoş oluyorum
Bazen lütuf ve merhamet izhar ettiğinde

Bazen sebepsizce benden uzaklaşıyorsun
Gammaz düşmanın sözüne inanarak

Bazen can düşmanı kesiliyorsun ve bazen
Aşk, sevgi ve vefa ezgisini çalıyorsun

Söyle güzelim, dert ve elem çekmiş ben âşığı
Nerede, ne zaman vaslın devletine kavuşturacaksın

Ey yârin gözü bütün bu gönülleri avladın
Bitkinliğine Şahbaz'ın cesaretini sergiliyorsun

Parlıyorsun ey güzellik "Sitâre"si (yıldızı)
Vefa penceresini yüzüme ne zaman açacaksın

Çaresiz kalmış ve mazlum "Şer'i"yi
Ey sevgili kendinden neden uzaklaştırıyorsun

Taşkent, 1997

به مطرب

تقدیم به: م

مطرب ای زخمه زن تار دل
مطرب ای محرم اسرار دل

با صدای خوش خود مستی بخش
صد چو من دلشده را هستی بخش

پای تا سر نکو و شوق انگیز
در دل و روح همه ذوق انگیز

چشم افسونگر و موزون اندام
زلف آشفته، پراز حلقه و دام

نازنین طلعت و شوخ طناز
مهوش دلکش و سر تا پاناز

با اداد و رخ چون بدر منیر
دل بسیار کسان کرده اسیر

ای که با حنجرهء طلایی
غصه و درد ز دل بزدايي

صوت شاد ملکوتی داري
گل امید به دل میکاری

بابلی با صفت خوشخواني
سرو باغی و گل بستاني

هست در بزم خوش نو شا نوش
صوت گرم تو نوازنده گوش

بیدلان از می آوازت مست
جمله از زمزمه و سازت مست

Şarkıcıya

M'ye hitaben:

Ey kalbi yaralayıcı çalgıcı
Ey sırların mahremi çalgıcı

Güzel sesinle mestlik vererek
Benim gibi yüzlerce âşığa varlık bağışla

Baştan ayağa güzellik ve şevk verici
İnsanların gönül ve ruhlarına zevk verici

Büyüleyici göz ve yerli yerinde endam
Halka ve tuzak dolu dağınık zülûf

Cilveli yüzlü, şuh ve işveli
Ay gibi güzel ve baştanbaşa nazlı

Cilve ve güzelliğiyle dolunay gibi
Birçok kişinin gönlünü çalmıştır

Ey ki sen altın sesinle
Gam ve dertleri kalpten siliyorsun

Ruhani ve neşeli sesinle
Gönle ümit çiçeği ekiyorsun

Güzel şarkı söylemekte bülbül gibisin
Bahçenin selvisi ve bostanın gülüsün

Hoş bir mecliste şerefe, şerefe denir
Senin sıcak sesin ise kulağı okşar

Âşıklar sesinin şarabından sarhoş
Herkes melodi ve sazından sarhoş

شعر با شور و طرب میخوانی
ذوق هر دلشده را میدانی

صوت دلکش چو بم وزیر کنی
دل و جان همه تسخیر کنی

گاه محزون بسرای، گه شاد
شیوه فتنه گری را استاد

چون به بیرون کنی از خانه خرام
دل صد را هر و افتد در دام

با قد راست چو سرو آزادی
میبری دل تو عجب صیادی

صوت گرامت چو طنین اندازد
شور بر روی زمین اندازد

در صدای تو چه سحر است نهان
که رباید ز همه تاب و توان

بنده را چون شود ای آفت جان
بپذیری ز ارادتمندان؟!

Neşe ve tutkuyla şiir okuyorsun
Her bir âşığın zevkini biliyorsun

Çekici sesini yükseltip alçalttığında
Herkesin ruh ve gönlünü esir alıyorsun

Bazen hüznü, bazen neşeli söylüyorsun
Fitne çıkarma konusunda maharetlisin

Salınarak evden dışarıya çıktığında
Yoldan geçenlerin gönlünü tuzağa düşürüyorsun

Uzun boyunla özgür selvi ağacı gibi
Gönül çalıyorsun ilginç bir avcısın

Sıcak sesinin yankılanmasıyla
Yeryüzünde fitne ve fesat çıkarıyorsun

Sesinde gizlenmiş olan sihir nedir
Ki insanların dayanma gücünü elinden alıyor

Ey can belası bu kulu da
İstekliler arasında sayarsan ne olur

Taşkent, 1995

چه روزها ...

چه روزها که براه تو منتظر ماندم
 چه شامها که به یاد تواش سحر کردم
 چه لحظه ها که تشستم به حسرت دیدار
 چه بارها که تمنای بی ثمر کردم

چه سالها که ترا چون صتم پرستیدم
 به پیش پیکر زیبایی تو زدم زانو
 همیشه با تو و اما همیشه دور از تو
 به سوز و درد و گذار و فراق کردم خو

تو چون ستاره رُئیائی خیال انگیز
 در آسمان دل خفته ام در خشیدی
 تو چون فرشته زیبا و چون الههء عشق
 به من محبت و نیروی عشق بخشیدی

به گوش جان من ای صبح آرزو دیگر
 جهان ترانه شیرین عشق میخواند
 ستارگان همه نور امید میپاشند
 سپیده ظلمت شب را ز خویش میراند

ولی دریغ تو قدر وفا ندانستی
 شدی ز عاشق دیرین خویش زود جدا
 کنونکه میروی از نزد من چو جان عزیز
 برو برو که دگر میپسارمت به خدا!¹

کابل ۱۹۶۶

¹ این شعر توسط سراینده مشهور افغانستان فرهاد دریا در آهنگ زیبایی که خود او ساخته به اسلوبی مطبوع و دلنشین سروده شده و بعد توسط خواننده خوش آواز اوزبیکستان منیره خانم مجدوا در کلیبی قشنگ باز خوانی شده است.

Ne Günlerdi...

Günlerce yolunu beklediğim oldu
 Seni anarak gözyaşıyla sabahladım kaç gece
 Visalin özleminde ne anlar yaşadım
 Kaç defa kapıldım faydasız umuda

Yıllarca taptım sana bir put misali
 Güzel suretinin önünde diz çöktüm
 Hep seninle ama senden ırak
 Alıştım artık bu ateşe, derde, ayrılığa

Sen hayal uyandıran düşlerdeki yıldız gibi
 Uyumuş gönlümün semasında parladın
 Sen güzel bir melek ve aşk ilahesi gibi
 Bana sevgiyi ve aşk gücünü bağışladın.

Ey arzu sabahı, artık ruhumun kulağına
 Dünya tatlı aşk şarkısı söylüyor
 Tüm yıldızlar umut ışığı saçıyor
 Şafak gecenin karanlığını uzaklaştırıyor.

Ancak ne yazık ki, sen bilmedin vefanın kıymetini
 Ezeli âşığından uzaklaştın çabucak
 Şimdi gidiyorsun yanımdan aziz canım gibi
 Git, git ki artık Allah'a emanetsin.¹

Kabil, 1966

¹ Bu şiir Afganistan'ın meşhur sanatçısı Ferhad Derya tarafından bestelenmiş, daha sonra Özbekistan'ın hoş seda sanatçısı Münire Muhammedova tarafından da güzel bir klipte tekrar okunmuştur.

بوی خون¹

موسم عیش و طرب آمد و در بند غم
دست و پابسته زنجیر جفا و ستم

بسته صیاد پر و بال من از بیر حمی
ورنه شهباز مقام ملکوت و حرم

دگران با قد آزاد روانند و من
با دل پزر شرار استم و با قد خم

بی سبب جای سر شکم منما خون بیرون
ظالما میترس از اشک دو چشم چویم

بسکه پر خون شده از یأس دل غمزده ام
بوی خون از رقمم آید و خون از قلم

همه فائز به مرام و من "شرعی" نا کام
بینما ای فلک انصاف که من از که کم؟

Kan Kokusu

Eğlence mevsimi geldi ve ben gam esaretindeyim
Cefa ve sitemin zincirine elim ayağım bağlı

Avcı kanatlarımı bağlamış acımasızca
Yoksa melekût makamının ve haremın şahbazıyım

Diğerkleri özgürce dimdik yürürken ben
Gönlü ateş parçalarıyla doluyum ve belim bükük

Sebepsiz yere gözyaşı yerine kan ağılatma ey zalim
Sonsuz deniz benzeri gözlerimin yaşından kork

Kederli gönlüm yeis yüzünden öyle dolmuş ki
Satırlarım kan kokar ve kalemimden damlar kan

Herkes meramına ulaşmış ve ben "Şer'i" bahtsızım
İnsaf ey felek, benim onlardan eksikim nedir¹

---

¹ 1332 (1953) yılında "İrfan" dergisinde yayımlanmıştır.

به جنبش افتخارها

در سال ۲۰۰۱ نیروهای مسلح "جنبش ملی اسلامی افغانستان" بقوماندانی ستر جنرال عبد الرشید دوستم به کمک نیروهای ائتلاف بین المللی شتافت. ۱

جنرال دوستم "طالبان" را در "شولگر" و پیرامون "بلخاب" شکست قطعی داده، شهر مزار شریف و اطراف آنرا تصرف کرد. سپس هزاران تن از تروریستان مسلح "طالبان" در ساحهٔ بین مزار شریف، تخار و قندوز مغلوب گردیده تحت نظارت نیروهای ائتلاف بین المللی به اسارت گرفته شدند. این قصیده با الهام از این پیروزی تاریخی و کار نامه های دیگر جنبش سروده شده است.

ز بس به ضد دیو جنگ کرده کارزارها
همیشه باد دوستان به جنبش افتخارها

موفق و بکام باد دوستم که روز شب
گذشته بهر میهنش ز راحت و قرارها

به کار بسته در عمل اصول دین و شرع را
ازین طریق خیر شد نصیبش اقتدارها

به قلب ملت غیور بهر خود گشود راه
میان مردم جهان فزود اعتبارها

به ضد طالبان که بود دسته ای ستیزه جو
بنام اتحاد داد راستین شعارها

حمایه کرد پیروان راه صلح و عدل را
بروی دشمنان حق کشید ذو الفقارها

شکست ناپذیر باد نیروی قشون او
نصیب دشمنان او شکست و انکسارها

چه دشمنان که شرع را شعار داده اند و لیک
در آستین خویشان نهفه اند مارها

“Cünbüş”e Övgüler

2001 yılında, General Abdürreşid Dostum kumandanlığında “Afganistan Milli İslami Cünbüşü”nün silahlı güçleri, Birleşmiş Milletler güçlerine yardım etti.

General Dostum “Belhab” civarında ve “Şulger”de Talibanı tamamen dağıttıktan sonra, Mezarışerif şehrini ve onun etrafını da idaresine aldı. Ardından binlerce Taliban mensubu teröristler, Mezarışerif, Tahhar ve Kunduz mıntıkalarda yenilgiye uğratarak Birleşmiş Milletler Güçleri’nin gözetiminde tutuklandılar.

Bu kaside işte bu büyük tarihi başarı ve Cünbüş’ün başka yararlı işlerinden ilham alınarak yazılmıştır.

Dostlar, savaş ifritine karşı vuruşmak için
“Cünbüş”e şan ve şerefler olsun daima

Dostum her daim muvaffak olup isteklerine ulaşsın
Ülke menfaati yolunda kendi rahatından vaz geçti

O din ve şeriat usullerini amelde tutageldiği için,
Bu hayırlı yolda yürüyüp büyük güce sahip oldu.

O cesaretli milletin kalbinde yer edininip
Cihan ölçeğinde de büyük itibara erişti.

O kavgacı güruh (Taliban)a karşı
Birlik ve ittihat adına doğru işler ortaya koydu.

Dinçlik ve adalet yolundan gidenleri kolladı
Hak düşmanlarına karşı zülfikarı kınından çıkardı

Onun orduları yenilmez olsun
Kırılmalar ve yenilgiler onun düşmanlarına nasip olsun

O düşmanlar ki şeriat şiarı altında
Yenlerinin içinde yılanlar gizlerler

چه دشمنان که تیغ شان بروی مردم آخته
 بیانموده از غضب ز کله ها منارها

چه دشمنان که در نبرد مرگ و زنده گی ز جبین
 فرار را همی نهاده برتر از قرارها

گروه های طالبان که ننگ آدمیت اند
 ز خونها روان نموده اند جویبارها

فجایع کثیف شان گواه وحشت و ترور
 پیام خون و مرگشان نوشته در نوارها

گروه قتل و جنگ را گرفته تنگ در بغل
 برای خیل ابریا بیانموده دارها

ز اختناق و جبر شان به سوگ ما در وطن
 شهید دست ظلم شان فراتر از شمارها

خوشا که در چنین زمان، گرفت جنبش جوان
 بدست نسل قهرمان ز دشمن ابتکارها

به اتحاد و همدلی بداد دست دوستی
 به اتفاق و یکدلی درست کرد کارها

براند دیو جنگ راز مرز و بوم خویشتن
 فرشته نجات را بخواند از کنارها

درفش صلح و مهر را فراشت زیر آسمان
 اصول عدل و داد را نهاد بر مدارها

خصومت و قتال را نمود تیغ در غلاف
 اخوت و وداد را کشید از حصارها

در این چنین خجسته دور و اینچنین نکو زمان
 که ابر آب میزند به خرمن شرارها

O düşmanlar ki halka karşı kılıç çekip
Öfkelenip kellelerden minareler yaptılar

O düşmanlar ki hayat memat vuruşundan korkup
Kalmak yerine firarı seçip meydandan kaçtılar

Taliban güruhu ki onlar insanlık ayıbidır
İnsan kanından ırmaklar akıttılar

Yaptıkları çirkin facialar, terör ve vahşetlerinin şahidi
Ölüm ve kan dökmelerinin bilgisi kayıtlara geçmiştir

Savaşçı katiller güruhunu dört bir yandan kısırdı
Bu kara bulutlar için darağaçlarını hazırladılar.

Onların baskı ve zulmünden ülkece yasa boğulduk
Sayısız kimse onların zulmü altında şehit oldu

Ne mutlu ki böyle bir zamanda genç Cünbüş elde etti
Kahraman nesil ile düşmana karşı türlü başarılar

Birlik ve beraberlik ile dostluk elini vererek
İttifak ve el birliğiyle doğru işler yaptı

Kendi ülkesinin hududundan savaş ifritini kovaladı
Kıyıdan köşeden kurtarıcı melekleri çağırarak

Gökyüzünün altında barış ve muhabbet bayrağını dalgalandırdı
İdarelere ise adalet kurallarını işlettirdi

Savaş ve düşmanlık kılıçlarını kınına sokup
Kardeşlik ve dostluk şiarını ortaya koydu

İşte böyle güzel ve mutlu bir zamanda
Fesat yığınları üzerine bulutlar su olup akıyor

به روشنی و نورباش، امیدوار هموطن
در انتظار زایش بهار و لاله زارها

دگر وطن شود رها، یکی شوند مردمان
گلاب صلح بشگفتد نه یک، نه صد، هزارها

به مرز و بوم این وطن گل امید سرزند
شگوفه های دوستی برون دمد زخارها

به سبزه زارها کند قطار آهوان گذار
نماندا به دشتها نشان ز سو سمارها

حدیث فتح و خرمی برون شود زهر زبان
پیام صلح بگذرد به نسلها، تبارها

رود تشست و نفاق از میانه و رسد
زمان زیستن بهم ز بعد انتظارها

زمانه بگذرد بسی و لیک مردم وطن
کنند یاد دائم از گروه جان نثارها

دلاوران جنبش و دلیر مقتدای شان
که کرده اند در ره نجات کارزارها

قوی و زنده باد دوستم که در ره وطن
گذشته از حیات و زندگی خویش بارها

توای ممثل امیدها و آرمان ما
توای نکومبشر فلاح رستگارها
توای دلیر مرد و راد مرد عرصه نبرد
توای جسور قائد صفوف سربدارها

من آن نیم که کرده ام مدیحه گویی کسی
من آن نیم که گفته ام ثنای شهریارها

Aydınlığa ümitle bak vatandaş
Bahar ve lale bahçelerinin doğuşunu bekle

Artık vatan kurtulur eğer halk birlik olursa
Barış çiçekleri açar bir değil, yüz değil binlerce

Bu vatanın dört bir köşesinde umut çiçekleri açar
Dikenlerden bile dostluk goncaları filizlenir

Yeşil ovalarda ceylan sürüleri gezer
Ovalarda kertenkelelerden eser kalmaz

Her dilden fetih ve mutluluk sözleri çıkar
Barış mesajları bırakırlar nesillere ve geleceklere

Nifak ve şiddet ortadan kalkıp gelir
Bekleyişlerden sonra birlikte yaşama zamanı

Çok zamanlar geçer ülke halkı
Her zaman fedakarlar topluluğunu yad eder

Çümbüş cesurları ve onların kahraman lideri
Kurtuluş için çok uğraşlar vermişlerdir

Güçlü kalsın ve yaşasın Dostum ki vatan uğruna
Defalarca hayatını ikinci plana atmıştır

Sen ey bizim arzu ve umutlarımızın mümessili
Sen ey insanların kurtuluş haberinin müjdeleyicisi
Sen ey savaş meydanlarının cesur ve kahramanı
Sen ey öncü safların kahraman önderi

Ben kimsenin methiyesini düzen kimse değilim
Ben padişahların metini eden biri değilim

ولی بنام نامیت سرودم این قصیده را
که تا بماند از منت برسم یادگارها

توقعم از این سخن نه جاه و نی ریاستی
نه بهر کسب امتیاز امید و انتظارها

محرم در این عمل صلاح جنبش و وطن
نه شوق شهره گشتن و هوای اشتهاها

درین تلاطم حیات و لجه های پر خطر
که جز تگرگ یأس و غم ندیده سبزه زارها

بدست خود گرفته ای سکان کشتی نجات
سپرده اند رهروان بدستت اختیارها

کنون که سر نهاده اند طالبان بیای تو
سرود فتح و خرمی برون جهد ز تارها

خجسته باد بر توو به جمله دوستان تو
موفقیت بزرگ و نام و افتخارها

شکسته باد و سر نگون گروه دشمنان تو
صفوف دوستان تو فزونتر از شمارها

همیشه کامیاب باش در نبرد زندگی
مصون حیانتت از غم و گزند روزگارها

شرعی جوزجانی

Ama senin şöhretine yazdım bu kasideyi
Ki benden de hatıra olarak kalsın diye

Beklentim bu sözden ne bir yer ne bir makam
Ne bir imtiyaz elde etme umudum ve beklentim var

Bu amelle Cünbüş ve ülkeye hizmet etme çabasındayım
Ne tanınma ve ne de meşhur olma sevdasındayım

Bu hayatın dalgalarında ve denizin çok tehlikeli derinliklerinde
Sadece yas ve keder dışında bir şey görmemiş yeşil ovalar

Kurtuluş gemisinin dümenine geçmişsin
Bütün yolcular kendilerini tamamıyla sana teslim etmişler

Şu an ki Taliban senin ayaklarına kapanmış durumdadır
Tellerden fetih ve mutluluk şarkıları çalsın

Sana ve bütün dostlarına kutlu olsun
Bu büyük başarı, nam ve şanlar

Yenilsin ve dağılsın senin düşmanların
Dostlarının safları ise artıkça artsın

Hayat mücadelesinde her daim başarılı ol
Hayatın, yaşamın gam ve kederinden masun olsun

Şer'i Cuzcanî

ندای تورکستان!

یادداشتی در باره انگیزه انشاد این شعر:

دولت نو بنیاد خود مختار تورکستان که بعد از انقلاب 1905 روسیه تزاری تشکیل یافته بود، توسط ارتش سرخ شوروی به وضعی وحشیانه سرکوب گردید و پس از فرونشاندن جنگهای چریکی وطنپرستانه مبارزان آزادیخواه برضد نظام شوروی که 13 سال دوام کرد، تمام سرزمین تورکستان (5 جمهوری مستقل کنونی آسیای میانه) تحت نظارت مستقیم حزب کمونیست و دولت شوروی درآمد.

در دوران حاکمیت روسها خلق تورکستان اعم از اوزبیک، قزاق، تورکمن، قیرغیز، تاجیک و قاره قلیاق روزهای دشوار و طاقت فرسایی را از سر گذرانیدند. در نتیجه قتلان (تعقیب، اعدام و تصفیه) دوامدار ستالینی به خصوص سالهای 1937 - 1938 دهها تن از نخبگان اوزبیک اعم از سیاستمداران، دانشمندان، نویسندگان، شاعران و شخصیت های برجسته اجتماعی و سیاسی به علت داشتن اندیشه های ملی و وطنپرستانه به اتهام «دشمنان خلق» به جوخه های اعدام بسته شدند و صدها تن دیگر به سایبیریا تبعید و محکوم به اعمال شاقه گردیدند. هر نوع عکس العملی در برابر این استبداد به شیوه ای بیرحمانه مجازات میگردد.

من جریان این بیداد و ستم را از مهاجرینی که موفق میشدند به خارج از کشور پناه ببرند، می شنیدم و از وضع دشوار توران قدیم و تورکستان معاصر آگاهی می یافتم. شعر یا منظومه زیر در سالهای دانش آموزیم با الهام از همان اوضاع رقتبار تورکستان سروده شده بود.

پس از هجوم وحشیانه اردوی شوروی به افغانستان و اشغال کشور توسط آنان، زمینه برای سقوط این نظام مستبد مساعد گردید و جماهیر پنجگانه تورکستان، بعد بیش از 72 سال اسارت استقلال خود را از نظام شوروی اعلان کردند.

TÜRKİSTAN NİDASI

Bu şiiri yazmaya ne sebep olmuştu:

Rusya’da 1905 yılında yüz veren demokratik inkılap neticesinde teşkil edilen “Türkistan Muhtar Devleti” kızıl ordu tarafından vahşice ortadan kaldırıldı. Ondan sonra Sovyetler Birliği devletine karşı on üç yıl devam eden vatanperver milli azatlık silahlı milis hareketleri bastırıldıktan sonra birinci Batı Türkistan (şimdiki beş Orta Asya bağımsız devleti) doğrudan doğruya komünist partisinin denetimi altına alındı.

Sovyetler Birliği hâkimiyeti devrinde Türkistan halkı -Özbek, Kazak, Türkmen, Kırgız, Tacik ve Karakalpak- ağır ve çetin günler geçirdiler. Stalin’in zorba (öldürme ve takip altına alma) siyaseti neticesinde onlarca Özbek siyasetçi, âlim, yazar, şair ve başka sosyal ve siyasi şahsiyeti, milli ve vatanperverlik gayeleri olduğu için “halk düşmanları” diye öldürüldü ve yüzlerce kişi Sibiry’a sürgün edilip, ağır şartlara mahkûm edildi. Bu baskıya her hangi bir karşı duruş ise acımasızca cezalandırıldı.

Ben ülkeden başka ülkelere kaçmaya muvaffak olan muhacirlerden bu zulüm ve baskı cereyanını işitip, Turan ve şimdiki Türkistan’daki ahvalden haber alırdım. Aşağıdaki şiir, öğrenciliğim zamanında, bu ağır ahvalden ilham alınarak yazılmıştı.

Sovyetler Birliği askerleri vahşice Afganistan’a girip ülkemizi işgal ettikten sonra, bu baskıcı düzenin yıkılması için müsait zemin yaratıldı ve Türkistanın şimdiki beş cumhuriyeti, 75 yıl esaretten sonra, Sovyetler Birliği sisteminden kendi bağımsızlığını ilan ettiler.

ندای تورکستان!

رفتی آخر زخود ای ملت توران افسوس
مضمحل گشتی و حیران و پریشان افسوس
مرد بودی و بهشتی ره مردان افسوس
غافل از خود شدی و جاهل و نادان افسوس
کرد تا شربت نادانی و غفلت مستت
آن همه شوکت دیرینه برفت از دستت

2

شدی از بی خبری تا که گرفتار نفاق
ا وقتادی به دم موجه خونخوار نفاق
رفت در پای تو در راه امل خار نفاق
تا کنون بی خبری وای ز اضرار نفاق
اثر شوم نفاق است زپا افگندت
دست و پا بسته به میدان بلا افگندت

3

تا «توزوکنامه» اسلاف برفت از یادت
رخنه برداشت یکی کاخ کهن بنیادت
خم شد از بار غم و یأس قد آزادت
عنقریب است کند جاهلیت بربادت
به خود آی و بنما چشم خرد باز کمی
بال همت بکشا آی به پرواز کمی

4

روزی از هیبت نام تو جهان میلرزید
خصم هایت شده بی تاب و توان میلرزید
روم در خوف بود و تخت کیان میلرزید
دشمن نام تو پیدا و نهان میلرزید
هر کجا منتصر و قاید عالم بودی
در صف اول پیکار و مقدم بودی

5

از تو ای قوم بسی حق شکایت دارم
زانکه از راه شهادت نکشیدی بارم
رفتی از راه تملق به در اغیارم
دید آزار ز تو پیکر بی آزارم
ا وقتادی به دم موج بلا هوش نما
آخرین ناله جانسوز مرا گوش نما:

TÜRKİSTAN NİDASI

1

Ey Turan milleti, sana eyvahlar olsun ki sonunda benliğinden ayrıldın. Yok olmaya doğru gidip, şaşkın ve perişan oldun. Er idin, lakin yiğitler yolundan vaz geçip , cahillik ve bilgisizlik yüzünden kimliğini unuttun. Gaflet ve pişmanlık badesini içip mest olduktan sonra, tarihi büyük şan ve şevketinden ayrıldın.

2

Sen, düşüncesizlikten ve nifak yüzünden, onun hunhar dalgalarının girdabına kapıldın. İstekler yolunda ayağına nifak dikenleri batmış ise de yazık ki daha henüz onun zararlarından habersizsin. Bilir misin, nifakın şom eseri seni ayaktan etti, elini ayağını bağlayıp belanın ortasına attı.

3

Atalarımızın bıraktığı töreler unutulup geçmişte yapılan binalar çatladı. Dik duran boyun kaygı ve yeis yükü altında büküldü. Böyle giderse cehalet seni yok olmaya doğru alıp gidecek. Şimdi biraz kendine gelip akıl gözü ile dünyaya bak. Himmet kanatlarını açıp, çırparak uç.

4

Bir zaman adının heybetinden cihan titrerdi. Düşmanların sabrı ve tahammülü elden bıraktı. Rum kendisini korku ve tehlikede gördü, Kiyan tahtı ile bütün düşmanların titrer idi. Sen gittiğin yerde galip ve âlemin güvenci idin. Her zaman savaşın en ön safında dururdun.

5

Ey kavim, senden nice şikâyet hakkım var; niçin cesurca benim yükümü çekmedin. Dalkavukluk yolundan eller kapısına vardın. Benim eziyet görmemiş vücudum senden çok eziyetler gördü. Akıllı ol, bela dalgaları sana dokunacak bir hâlde, benim son feryatlarımı işit.

6

دشمن امروز ترا خوار و زبون می خواهد
 از ره روشن اسلاف برون می خواهد
 طالع و بخت تو مغلوب و نگون می خواهد
 الف قد تو خم گشته چو نون می خواهد
 پس چرا تن تو به تبعیت و اهمال دهی
 در ره پر خطر از دست پرو بال دهی

7

تا اسیر حیل و توطئه روس شدی
 از ریاست به عقب رفتی و مرئوس شدی
 ناتوان گشتی و آشفته و مأیوس شدی
 نادم و مضطرب و همدم کابوس شدی
 دست و پا بسته زنجیر اسارت گشتی
 ملک مستعمره و رمز حقارت گشتی

8

چه رسیدت که یکی تن به حقارت دادی
 روح خود را به پریشانی و ذلت دادی
 ریختی آب رخ و دست به عزلت دادی
 از کف خویش جوانمردی و غیرت دادی
 بنده نفس و گرفتار هوس گردیدی
 غافل از قافله و بانگ جرس گردیدی

9

آخر ای قوم اثر غیرت تورکانت کو؟
 همت بابر و تیمور چو شیرانت کو؟
 تیره شامی است ترا، شمع شبستانت کو؟
 جرأت و صولت و شمشیر نیاکانت کو؟
 روح آزاده و سرهای پر از شور کجاست؟
 حشمت و شوکت و مردانگی و زور کجاست؟

10

دگران طالب مقصود و تویی غرق به خواب
 رفته در راه پر از خوف و خطایی نه صواب
 حذر ای قوم ازین مهلکه و دشت سراب
 راه پر مشعل دیرینه خود را دریاب
 ورنه زین ورطه نخواهی به سلامت رفتن
 بری از نکبت و تأثیر شامت رفتن

6

Bugün düşman hor ve güçsüz olmanı istiyor, seni atalarının doğru yolundan saptırmak istiyor. Sana bedbahtlık getirip, elif gibi boyunu nun gibi bükme istiyor. Hâl böyle iken, niçin sen ihmal ve tembellik edip korku ve tehlike yolunda kendi kanatlarından ayrılacaksın?

7

Sen Rusların hile ve oyun tuzağına düşüp rehberliği elden vererek onlara tabi oldun. Ondan sonra güçsüzlüğe tutulup perişanlığa ve ümitsizliğe yakalandın. Elin ayağın esirlik zinciri ile bağlanıp bir müstemleke yığına döndün.

8

Niçin birisine hakarete imkân verip ruhunu horluk ve perişanlığa havale ettin? İzzet ve itibarın tüketip gayret ve yiğitlikten uzaklaştın? Kendi nefsine kul olup kervanın çingırağını duymadın?

9

Ey kavim söyle, sendeki Türklerin gayreti nereye gitti? Aslan gibi Timur'un ve Babür'ün himmetine ne oldu? Karanlıkta hayat sürüyorsun, geceni aydınlatacak meşalen nerede? Atalarının cesareti, yiğitliği ve keskin kılıcı nereye gitti? Özgür ruh ve arzularla dolu başlar hani? Şevket ve azamet, bahadırılık ve sı- nırsız güç niçin sende görünmüyor?

10

Başkaları kendi arzularının peşinde yürürken sen uyku girdabına dalmışsın. Sen doğru yoldan ayrılıp korku ve tehlike yoluna bakmaktasın. Ey kavim, bu gidilip dönülmez yol ve aldatıcı serap çölünden dönüp geçmişteki kendi parlak yolunu bulman gerek. Yoksa bu girdaptan sağlam çıkıp felaketten kurtuluşun mümkün değil.

11

هست پیکار و جهش بهر تو شهراه نجات
 حریت، مشعل پرتو فگن اندر ظلمات
 اتحاد است فقط منجی تو از خطرات
 مایه رفعت و شانت به حیات و به ممات
 متحد باش اگر خواهی نکو بخت شوی
 مالک کشور آزاد خود و تخت شوی

12

هله برخیز و به کف گیر سلاح پیکار
 دشمنان را ز ره حریت خود بردار
 بشکن سد سدید و سپر استعمار
 تا که دشمن بگذارد ز وطن پا به فرار
 رسد آن گاه به کشور قدم استقلال
 بر فرازید به میهن علم استقلال

13

خیز و آزاد بکن میهن تورکستان را
 پاک از زاغ و زغن گلشن تورکستان را
 از خطر دور نما مخزن تورکستان را
 عاری از خوف و خطر مأمن تورکستان را
 زنده بنما به جهان نام و نشان توران
 بازگردان به وطن شوکت و شان توران

11

Senin için asıl kurtuluş yolu, mücadele ve gayret yoludur. Özgürlük karanlığı aydınlatıcı meşaledir. Sadece birlik ve ittifak yolu, seni korku ve tehlike yolundan kurtarıp iki dünyada izzet ve itibarını koruyabilir. Eğer bahtlı olup kendi özgür yurdumun tahtına oturayım dersen, birlikte yaşama yolundan yürü.

12

Hemen yerinden kalk, savaş silahını eline alıp düşmanları özgürlüğün yolundan süpürüp at. İstismar kalkanını kırıp müstemlekecilik bendini boz. O zaman düşman vatandan kaçmaya mecbur olacak. O zaman özgürlük meleği vatana adım atacak ve bağımsızlık bayrağını yükseltme vakti gelecek.

13

Yerinden diz vurup kalkıp ülkeni özgür eyle. Türkistan gülistanını karga ve kuzgunlardan temizle. Türkistan hazinesini korku ve tehlikeden koruyup ülke hududunun emniyetini temin eyle. Cihanda Turan'ın nam ve nişanını ayağa kaldırıp ona şevket ve şanını geri ver.

گاهی گاهی

تذکر:

من شاعر حرفه‌ی نیستم، اما گاهی اگر انگیزه‌ای پیدا شود، بر سبیل تفنّن شعر می‌نویسم. این غزل را که در دوران مشق شعر سروده بودم و از نردم مفقود شده بود، اخیراً از لابلای دفاتر اشعار دوستم شادروان محمد امین اوچقون پیدا کردم. با اتحاف دعا بر روح مرحوم، آنرا چون برگ سبز به خدمت دوستان تقدیم میدارم.

«می‌شود پرده چشم پر گاهی گاهی
دیده‌ام هردو جهان را به نگاهی گاهی»
علامه اقبال

می‌شوم بسمل انداز نگاهی
می‌نشینم به شب تار و سیاهی گاهی

ای بت شوخ به یاد قد سرو آسایت
میکشتم از دل پر درد خود آهی گاهی

آن قدر تیره نظر نیستم ای خرمن گل
که دهم نسبت روی تو به ماهی گاهی

از نگاه تو که چون برق بسوزد جان را
شده‌ام دستخوش حال تباهی گاهی

کم کن ای شوخ ستمگار جفا بر جانم
بکن اندیشه‌ای از شعله‌ی آهی گاهی

لطف داری به رقیبانم و اما نکنی
التفاتِی به من دلشده گاهی گاهی

سوی این دلشده گانت گهی از ناز خرام
به ادایی بشکن طرف کلاهی گاهی

Bazı Bazı

Hatırlatma:

Ben profesyonel şair değilim. Lakin bazen bir ilham geldiğinde didaktik tarzda şiir yazarım. Yeni şiire başladığım zamanlarda aşağıdaki gazeli yazmış, lakin onu kaybetmişim. Geçen yıl rahmetli dostum Muhammed Emin Uçkun'un şiir defterlerinde onu buldum.

«می شود پرده چشم پر گاهی گاهی
دیده ام هر دو جهان را به نگاهی گاهی»
علامه اقبال

Bazen bir yan bakışın etkisiyle büyülenirim ve kesilmiş hayvan gibi çabalayıp kara gecede otururum

Ey şuh güzel, senin servi gibi boyunu hatırlayınca kaygı ve elemle dolan gönlümden ah çekerim.

Ey çiçekler harmanı, ben bir kez bile senin yüzünü ayla kıyas-layacak dar fikirlilerden değilim.

Bazen yıldırım gibi âşığın ruhunu yakan bakışlarından yaman hâllere düşerim.

Ey zalim güzel, bu kadar zulmetme sen. Çekeceğim ahımın oklarından korkmuyor musun sen?

Her zaman rakiplere lütuf ve merhamet gösteriyorsun. Lakin bana azıcık göz ucuyla bile bakıp iltifat etmiyorsun.

Bazı bazı bu gönülsüzlerin tarafına yönelip adım atsan ve nazla edayla külahını eğiltip geçsen ne olur?

ز هجوم غم هجران بده ای آفت جان
من و دل را تو در آغوش پناهی گاهی

کو کب بخت اگر روشن و تابان گردد
به گدایی برسد مسند شاهی گاهی

شده ام تشنه لب ای ابر بهاری رحمی
قطره ای بر من افسرده گیاهی گاهی

میزنی ای دل دیوانه گه از تقوا دم
لیک با اهل ریا بر سر راهی گاهی

میشوی گاه - گه از دام علایق آزاد
به غم زندگی و عزت و جاهی گاهی

آخر از دست تو دیوانه به تنگم که مرا
میبری گاه به راهی و به چاهی گاهی

مکن آواره ام ای صرصر پاییز دگر
نظر لطف سوی این پر کاهی گاهی

پرسش از حال خرابش بنما گر دیدی
«شرعی» دلشده را بر سر راهی گاهی

پغمان، سال 1331

Ey can afeti, bazen hicranın gam ve kederinden eziyet çeken beni ve gönlümü göğsünde korusan olmaz mı?

Eğer baht yıldızı parlarsa bazen bir kölenin bile krallık tahtını ele geçirmesi mümkün.

Ey bahar bulutu, ben pek çok susamışım, acı bana ve ben solgun otun üzerine su serp.

Ey ecinli yüreğim, sen bazen züht ve takva lafını etsen de bazen riyakarların yürüdüğü yoldan gidiyorsun.

Bir kez bağımlılıklar tuzağından azat olursun. Lakin bir müddet sonra izzet ve ikbal isteği seni kuşatır.

Nihayetinde sen divane yüreğin elinden canıma doydum. Bazen beni bir yola yolluyorsun, bazen bir uçuruma alıp gidiyorsun.

Ey güz rüzgarı, niye beni bu kadar avare ediyorsun. Bazen bir saman çöpünden iltifatını esirgemesen ne olur?

Ey güzel, eğer bu gönlünden ayrılmış Şer'i'ye yolda rastlarsan onun ahvalini bir soruver.

Pagman, 1331 (1953)

در جواب شعر «خدای عرب»

استاد دانشگاه ایران مصطفی بادکوبه ای شعری زیر عنوان «خدای عرب» نوشته که با اشعار دیگر او در «یوتوب» نشر شده است. او در این منظومه به تقلید از «شعوبیان» ایرانی که در اوج عرب ستیزی با آنان مفاخره میکردند و از نثار هیچگونه فحش و دشنام بر عربها خودداری نمی ورزیدند، سروده شده و سرتاپا آمیخته با تعصب کور پان - ایرانیستی و اندیشه های راسیستی و مغایر با اصول قبول شده جهانی انساندوستی و نیز مخالف ارزشهای اخلاقی اسلامی میباشد.

او بر اساس این اندیشه های خصمانه بر تمام افتخارات و فرهنگ عالی عرب خط بطلان کشیده و وجود جامعه بزرگ عرب را به هیچ گرفته است. این تعرض متعصبانه بر خلق عرب که همین اکنون هم در اثر دسایس کشورهای امپریالیستی و دولت صهیونیستی و به زعامت رهبران فروخته شده رنج میکشند، مرا سخت متاثر ساخت و احساسات انساندوستیم را برانگیخت و انگیزه آن شد تا شعر زیر را تحت عنوان (در جواب شعر «خدای عرب») بنویسم و با یک قسمت شعر آقای بادکوبه ای به خوانندگان محترم تقدیم بدارم.

ابیاتی از شعر «خدای عرب»:

مرا به قعر جهنم ببر خدای عرب
بشرط آنکه نیاید در آن صدای عرب

مرا بهشت چه حاجت که زاده عشقم
بهشت حوری و غلمان بود سزای عرب

هزار ننگ ترا باد گر نمی فهمی
بجز کلام پر از قهر و انحنای عرب

خدای من همه عشق است بی نیاز کلام
نه آن خدا که همی سر دهد صلا ی عرب

خدای عشق و محبت که خانه اش دل ماست
نه مبتلای الفبا و مبتلای عرب

Hüda-yı Arap” Şiirine Cevap

Hatırlatma:

İran Üniversitesi hocası Mustafa Badkubeyi, “Arap Hüda-sı” başlıklı bir şiir yazıp başka şiirleri ile birlikte “youtube”ta neşretmişti. Bu manzume, Araplara düşmanlığı zirveye çıkarıp onlara karşı övünceklilik göstererek haddini çok aşma ve hakaret etme yönü ile İranlı “şuubiler”in görüşlerine uygun olarak baştan sona kadar pan-İranist ve şovenist görüşlerden gıdalanmış düşüncelerle ve dünyaca kabul görmüş insanlık kuralları ve İslam ahlakı ölçülerine ters yazılmıştı.

Şairin milli husumetten kaynaklanan görüşleri ile Arap milletin inftiharları ve yüksek medeniyeti yok sayılıp büyük Arap camiası inkar edilmiş. Şimdiki şartlarda emperyalist ve Siyonist devlet desiseleri altında kendi satılmış liderlerinin baskısı altında işkence ve eziyet çekmekte olan Arap halkına karşı bu gibi taassupla dolu saldırı, beni pek etkiledi ve insanseverlik hissiyatımı ayaklandırıp “Arap Hüdası” şiirine karşılık aşağıdaki kasideyi yazmaya itti.

Hüda-yı Arap Şiirinden Beyitler

Ey Arap Hüdası, beni cehennemin dibine at, lakin şu şartla ki orada Arap’ın sesi işitilmesin.

Ben aşktan doğmuşum, bana cennetinin ne gereği var. Cennet, huri ve gılmanların hepsi Araplara yaraşır.

Sana binlerce mertebe utanç olsun. Eğer hışım, gazap ve yalan dolu Arap kelimandan başka şeyleri idrak etmiyorsan.

Benim Hüda’m aşk ve muhabbettir ki söze ihtiyacı yok. Araplara yan bakıp söyleyen benim Hüda’m değildir

Aşk ve muhabbet Hüdasının evi bizim kalbimizdir. Arap elifbasına mübtela olan değil.

فساد موبد و ساسانیان به باد انداخت
وگرنه فر اهورا کجا ولای عرب

بر آستانه زرتشت می نهم سر جان
نه آن بهشت که باشد به زیر پای عرب

بهشت من سخن پرتوان فردوسی است
که نیست در سخنش رنگ اعتنای عرب

به بوستان و گلستان بهشت جاوید است
بهشت رشد بشر نی شکم سرای عرب

بهشت نقد جهان در رباعی خیام
هزاربار به از باغ پرصفای عرب

کلام گاندی و شعر هوگو شرف دارد
بر آن سخن که برآید ز ادعای عرب

مرا به خشم مبین ای خدای کوچک خام
به جرم آنکه ندانسته ام بهای عرب

اگر که رفته بود اعراب از سرای پاک "امید"
نمی سرود چنین شعر از جفای عرب

Şan ve şevketimizi Zerdüşť rahipleri ve Sasani devletinin fesadı yok etti. Yoksa “Ahuramezda” şevketi nerede, Arap hakimiyeti nerede?

Arapların ayağı altında olan cennete değil, belki canım ile Zerdüşť eşiğine baş koyarım.

Benim cennetim Firdevsi’nin güçlü sözleridir. Zira ki onun sözlerinde Araplara hiç itibar edilmez.

Bostan ve Gülistan kitabı beşer terakkiyatında görülen ebedi cennetten ibaret. Araplarınki gibi karın ve nefis isteklerine ait bir cennet değil.

Ömer Hayyam rubailerindeki dünyanın peşin cenneti, Arapların saf cennet bağlarından binlerce derece daha iyidir.

Arap iddiasından gelip çıkan sözlere (yani Kuran’a) nispetle, Gandi keliması ve Victor Hügo şiirlerinin hayli itibarı var.

Ey küçük ham Hüda, Arapların kadri kıymetini anlamadığının günahı için bana kahır ve gazap gözü ile bakma.

Ümit sarayından gittiği için yazıldı, Arapların cefasından bu şiir yazılmazdı.

جواب شرعی جوزجانی به شعر

« خدای عرب »

1

تو ای عدوی قسم خورده خدای عرب
تو ای مجوس هراسان ز اعتلای عرب

2

چه شد که باز «شعوبیگری»¹ به پاکردی
زبان به قدح گشودی و ناسزای عرب

3

ز مصحف عربی کسب فیض کردی و لیک
به عمد منکر حق گشتی و ذکای عرب

4

شدی تو صاحب کشور به همت تورکان
جلیس علم و ادب گشتی از دهای عرب

6

تو بی نیاز نخواهی شدن ز لفظ عرب
پر است شعر و زبانت ز واژه های عرب

5

همین عرب به تو آموخت دانش و فرهنگ
هنوز رسم خط تو است الف و بای عرب

7

تو ای مجوس سراپا عرب ستیزی و لیک
ز بیم شیعه کنی مدح مرتضای عرب

8

شدی به ضد عرب همنوای اسرائیل
که وحشیانه بکوشد پی جفای عرب

9

یهود دشمن خلق تو بود و هست هنوز
بترس ازین که نشاند ترا به جای عرب

¹ شعوبیه: گروهی از ایرانیان که معتقد به برتری نژادی فارس بر عرب بودند و ضمن اشعار و کتابهایی که می نوشتند، عربها را تحقیر میکردند و بر آنان فخر و مباهات می فروختند. برجسته ترین اشاعران شعوبی فردوسی طوسی بود.

“Huda-yi Arab” Şiirine Şer’i Cuzcani’nin Cevabı

1. Sen, ey Arap Hudasının ant içtiği düşmanı, Arapların yükselişinden korkan Mecusi.
2. Ne oldu ki bir alçak şuubiliğe¹ uyup, Araplara hakarete ve haksızlığa başladın.
3. Arapça mushaftan feyz ve bereket almış isen de kasıtlı hakkı görmezden gelip Arap zekiliğini inkar eder oldun.
4. Sen Türklerin himmeti ile memleket sahibi oldun. Arapların dehası yardımıyla ilim ve edep kazandın.
5. Sen asla Arap sözüne muhtaçlıktan kurtulamazsın. Zira dilin ve şiirlerin hepsi Arapça kelimelerle dolup taşmış.
6. Araplar seni ilim ve medeniyete aşına kıldı. Şimdiye kadar da sen yazılarını Arap alfabesi ile yazardın.
7. Ey Mecusi, sen baştan ayağa Araplara karşısın. Lakin Şiilerden korktuğun için bazen Arap murtazası Hazreti Ali’yi de översin.
8. Sen Araplara karşı duruşunla vahşiler gibi gece gündüz Araplara zulmeden İsrail ile ağız birliği ettin.
9. Aslına bakarsan Yahudiler senin halkının düşmanı idi, şimdi de öyle. Bir gün seni de Arapların yerine koyacağından korkmuyor musun?

¹ Şuubiye: İran’ın Araplardan etnik üstünlüğüne inanan, yazdıkları şiirleri ve kitapları okurken, onlarla övünen bir grup İranlı. Şuubiyenin en tanınmış âlimi Ferdevsi Tusi idi.

10

به نام و شهرت اجداد خود چه می نازی
که مانده بود سربندگی به پای عرب

11

سخن مگو ز "اهورا" که خفته تا به ابد
به زیر سم ستوران بادپای عرب

12

سخن مگو تو ز فردوسی و ز شهنامه
که منکر است زدادِ ستم زدای عرب

13

نبوده مایه شهنامه جز فسانه و باد
سخن ز تورک ستیزی و ناسزای عرب

14

نگر به میهن اعراب تا چه می گذرد
شروع گشته دگر دور ارتقای عرب

15

ولیک میهن تو خفته زیر ترس و هراس
به رهبری دو سه شیخ با قبای عرب

16

ز ترس همچو یزد گرد می شوی, به گریز
اگر هنوز گهی بشنوی صدای عرب

17

ز عشق و مهر زدن دم ترا نمی شاید
پر است مغز تو از کین پیشوای عرب

18

چرا به کین عرب این چنین کمر بستی
که آرزو است ترا ماتم و عزای عرب

19

اگر عرب به خیال تو این همه زشت است
چرا به خویش نهی نام مصطفای عرب

20

تو با چکامه خود سخت ضد انسانی
که نیست مایه آن غیر ناسزای عرب

10. Ecdadının namı ile niye bu kadar övünüyorsun? Onlar Arapların ayağına başını koymamış mıydı?

11. “Ahura”dan bahsetme, o ebediyen Arapların hızlı atlarının ayakları altında ezilip yok oldu.

12. Firdevsi ve Şehname’den de söz açma. Bu kitap Arapların getirdiği adalet ölçülerini de inkar ediyor.

13. Şehname’nin asıl mahiyeti masallar ve boş şeylerden başka bir şey değil. Esasen (Şehname) Türklere düşmanlık ve Araplara küfür içerir.

14. Arap ülkelerine bir bak, ne göreceksin. Arapların yeni terakkisinin başladığının şahidi olacaksın.

15. Lakin senin ülkenin halkı bir kaç Arap hırkası giymiş şeyhin rehberliğinde korku ve endişe altında yaşamakta.

16. Bu ahvalde eğer bir Arap sesi işitirsen sen İran şahı Yezdigerd gibi kaçmaya başlarsın.

17. Aşk ve muhabbetten konuşmak sana yaramaz. Zira bütün beynin Arap büyüklerine düşmanlık duyguları ile dolup taşmış.

18. Bilmem niye Araplara karşı bu düşmanlık, niçin onları matem ve ezaya koymak için gayret ediyorsun?

19. Eğer sence Araplar bu kadar kötü ve nefret edilecek ise, niçin kendine onların “Mustafa” adını seçip almışsın?

20. Sen bu yazdığınla bütün insanlığa karşısin. Bunun göstergesi olarak Araplara sövmen yeterli.

21

چکامه تو همه مظهری زراسیزم است
که منکر است زفرهنگ پرغناى عرب

22

تو شیوه بشریت به زیر پا کردی
که منکر بشریت شدی برای عرب

23

ولی گذشت زمانه دگر به کام تو نیست
چراکه بخت همی خندد از برای عرب

24

بر آستانه زردشت چون نهی سرخود
که قرنهایست شده له به زیر پای عرب

25

کجا خرافه زردشت و رسم و آیینش
کجا کلام خدای همه - خدای عرب

26

برایکشتی فکرت ازین تلاطم نیست
ره نجات به جز راه ناخدای عرب

21. Bu şiirin tamamı ırkçı görüşten ibaret olup Arapların zengin medeniyetini inkar ediyor.

22. Sen Araplara karşı insanlığı inkar etmekle insanlığın bütün usul ve kaidelerini ayak altı ettin.

23. Lakin şimdi zaman senin menfeatine dönmüyor. Zira baht ve ikbal yıldızı Araplara gülmekte.

24. Zerdüş'tün eşliğine nasıl başını koymak istiyorsun. O nice asırlar önce Arap atlarının ayağı altında çiğnenip yok olmadı mı?

25. Zerdüş'tün hurafelerle dolu din ve ayini nerede, herkesin Rabbi olan Arap Hüdâsının kelâmı nerede?

26. Büyük dalgalarla karşılaşmış senin fikir gemin için sadece bir kurtuluş yolu var. O da gemiyi yola salıp rehberlik edecek Arap kaptanın yoludur.

KAYNAKÇA

- Akabirov, S.F., Alikulov T.A., İbrahimov S.İ., vd., (1981). Özbek Tilining İzahlı Lugatı. C. 1-2. Moskova. Rus Tili Neşriyatı.
- Altay, N. (2007). Özbék Tili Sözlüğü. Malezya. Global Partners, İnc
- Devellioğlu, F. (2013). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara. Aydın Kitabevi.
- Öztürk, R. (2016). Özbek Türkçesi El Kitabı. Konya. Palet Yayınları.
- Öztürk, R. (2014). Günümüz Afganistanlı Özbek Şairleri, Konya. Palet Yayınları.

